

ΘΡΕΠΤΗΡΙΑ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

THREPTERIA

STUDIES ON ANCIENT MACEDONIA

Επιμελητές / Editors

Μιχάλης Τίβεριος / Michalis Tiverios

Παντελής Νίγδελης / Pantelis Nigdelis

Πολυξένη Αδάμ-Βελένη / Polyxeni Adam-Veleni

ΘΡΕΠΤΗΡΙΑ
ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

THREPTERIA
STUDIES ON ANCIENT MACEDONIA

**ΘΡΕΠΤΗΡΙΑ / ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
THREPTERIA / STUDIES ON ANCIENT MACEDONIA**

Επιμελητές έκδοσης / Editors:

Μιχάλης Τιβέριος / Michalis Tiverios

Παντελής Νίγδελης / Pantelis Nigdelis

Πολυξένη Αδάμ-Βελένη / Polyxeni Adam-Veleni

Διορθώσεις δοκιμίων / Typographical assistance:

Δημήτρης Σκουρέλλος / Dimitris Skourellos

Μεταφράσεις στα αγγλικά / Translations in english:

Deborah Kazazis

Janet Koniordos

Σελιδοποίηση – Εκτύπωση / Paged and printed by:

ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ – Θ. ΨΑΡΡΑΣ

© Εκδόσεις Α.Π.Θ. – AUTH PRESS

ISBN: 978-960-9717-03-8

e-mail: authpress@ad.auth.gr

Πωλήσεις / sales: www.logotypos.auth.gr

Εικόνα εξωφύλλου: Εικονογραφημένη πρόσκληση σε μονομαχικούς αγώνες από τη Θεσσαλονίκη.

Cover image: An illustrated *invitatio ad munera gladiatoria* from Thessaloniki.

ΘΡΕΠΤΗΡΙΑ
ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

THREPTERIA
STUDIES ON ANCIENT MACEDONIA

Επιμελητές / Editors
Μιχάλης Τιβέριος / Michalis Tiverios
Παντελής Νίγδελης / Pantelis Nigdelis
Πολυξένη Αδάμ-Βελένη / Polyxeni Adam-Veleni

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / CONTENTS

ΠΡΟΛΟΓΟΣ / FOREWORD	VIII-IX
ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ / TRIBUTE OF HONOUR	X-XI
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ / ACKNOWLEDGEMENTS	X-XI
I ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ / TOPOGRAPHY – ARCHITECTURE	7
ΜΑΡΙΑ ΛΙΛΙΜΒΑΚΗ-ΑΚΑΜΑΤΗ – ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΑΚΑΜΑΤΗΣ Η ΠΕΛΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ ΕΩΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ MARIA LILIMBAKI-AKAMATI – IOANNIS M. AKAMATIS PELLA FROM THE BRONZE TO THE HELLENISTIC AGE	8 9
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΕΦΑΝΗ «...ὅρος Βέρμιον ὅβατον ὑπὸ χειμῶνος»: ΤΟΠΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΗΜΙΟΡΕΙΝΗ ΗΜΑΘΙΑ EVANGELIA STEFANI	26
“...ὅρος Βέρμιον ὅβατον ὑπὸ χειμῶνος”: LANDSCAPE AND HABITATION IN SEMI-MOUNTAINOUS IMATHIA	27
ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Η ΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΙΑ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ (4 ^{ος} – 6 ^{ος} AI.) FLORA KARAGIANNI THE URBAN HOUSE IN MACEDONIA IN LATE ANTIQUITY (4 TH – 6 TH CENT.)	64 65
II ΠΛΑΣΤΙΚΗ / SCULPTURE	101
ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΑΛΛΑΜΑΝΗ-ΣΟΥΡΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΙΟΥ ΓΛΥΠΤΗ ΕΥΑΝΔΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ VICTORIA ALLAMANI-SOURI A FEMALE BUST BY THE BEROIEAN SCULPTOR EVANDROS FROM LARISSA, THESSALY	102 103
ΜΠΑΡΜΠΑΡΑ ΣΜΙΤ-ΔΟΥΝΑ ΚΕΦΑΛΗ ΜΕ ΠΥΡΓΩΤΟ ΣΤΕΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ BARBARA SCHMIDT-DOUNA HEAD WITH TURRETED CROWN FROM THESSALONIKI	128 129
ΘΕΟΔΟΣΙΑ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ-ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟ ΤΟΥ ΙΠΠΕΑ ΚΥΝΗΓΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ THEODOSIA STEFANIDOU-TIVERIOU THE GREAT “MOUNTED HORSEMAN” RELIEF FROM THESSALONIKI	142 143
III ΚΕΡΑΜΙΚΗ / POTTERY	171
ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΝΤΟΠΙΑΣ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΧΩΡΟ (ΚΥΡΙΩΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΟ) ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΥΣΤΕΡΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΪΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ MICHALIS TIVERIOS CLASSIFICATION OF LOCAL POTTERY (PRIMARILY FROM COASTAL SITES) IN MACEDONIA IN THE LATE GEOMETRIC AND ARCHAIC PERIODS	172 173
ΕΛΕΝΗ ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ ΤΑΦΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΤΗΣ «ΜΗΛΙΑΚΗΣ» ΟΜΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΛΙΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΙΣΥΜΗΣ ELENI MANAKIDOU “MELIAN” FUNERARY VASES FROM THE COASTAL CEMETERY OF ANCIENT OISYME	200 201

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΙΣΑΗΛΙΔΟΥ-ΔΕΣΠΟΤΙΔΟΥ	
ΜΙΑ ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΗ ΔΗΚΥΘΟΣ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΦΥΤΗ	214
VASILIKI MISAILIDOU-DESPOTIDOU	
A RED-FIGURE LEKYTHOS BY THE “PAN PAINTER” FROM ANCIENT APHYTIS	215
ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΔΡΟΥΓΟΥ – ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΟΥΡΑΤΣΟΓΛΟΥ	
Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΣΤΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΧΩΡΟ ΕΙΚΟΣΙ ΕΤΗ ΜΕΤΑ	240
STYLIANI DROUGOU – IOANNIS TOURATSOGLOU	
HELLENISTIC POTTERY IN MACEDONIA TWENTY YEARS AFTER	241
IV ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ – ΜΙΚΡΟΤΕΧΝΙΑ – ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ /	
PAINTING – MINOR ARTS – NUMISMATICS	277
ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΑΔΑΜ-ΒΕΛΕΝΗ	
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΕ ΜΟΝΟΜΑΧΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ	
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	278
POLYXENI ADAM-VELENI	
AN ILLUSTRATED INVITATIO AD MUNERA GLADIATORIA FROM	
THE AGORA OF THESSALONIKI AND ROMAN SPECTACLES IN MACEDONIA	279
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΗ	
ΧΡΥΣΕΣ ΣΥΡΙΓΓΕΣ	316
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ DESPINI	
GOLD HEAD SPIRALS	317
ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΜΠΕΤΤΙΝΑ ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ	
ΧΡΥΣΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΨΙΜΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ	
ΚΑΙ ΠΡΩΙΜΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	330
ELISAVET BETTINA TSIGARIDA	
LATE CLASSICAL AND EARLY HELLENISTIC GOLD JEWELRY FROM CENTRAL MACEDONIA	331
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΤΖΑΝΑΒΑΡΗ	
Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΤΑΝΑΓΡΑΙΩΝ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	352
KATERINA TZANAVARI	
THE PRODUCTION AND DISSEMINATION OF TANAGRA FIGURINES IN MACEDONIA	353
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΑΤΖΟΛΗΣ	
ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΚΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ' ΚΑΙ ΤΟΥ	
ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΝΕΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΘΗΣΑΥΡΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	380
CHRISTOS GATZOLIS	
A RE-EXAMINATION OF THE BRONZE COINAGE OF ALEXANDER III AND CASSANDER	
IN THE LIGHT OF NEW EXCAVATION AND HOARD EVIDENCE	381
V ΙΕΡΑ / SANCTUARIES	399
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΙΣΜΑΝΙΔΗΣ	
Ο ΥΣΤΕΡΟΑΡΧΑΪΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΩΤΕΙΡΑΣ	
ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΣΤΑΓΕΙΡΑ	400
KONSTANTINOS SISMANIDIS	
THE LATE ARCHAIC TEMPLE OF ZEUS SOTER AND ATHENA SOTEIRA	
AT ANCIENT STAGEIRA	401
ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΚΕΦΑΛΙΔΟΥ	
«ΕΚ ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΥ, ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΩΣ»:	
ΕΝΑ ΙΕΡΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΟΥΣΙΔΑΣ ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	
ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	414
EURYDICE KEFALIDOU	
“FROM PRE-WAR MESIMERI”:	
A SANCTUARY OF ANCIENT KROUSIS AND OTHER FINDS FROM THE COLLECTIONS OF THE	
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF THESSALONIKI	415

VI ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ / CEMETERIES	465
ANNA PANTH ΕΘΙΜΑ ΤΑΦΗΣ ΣΤΟΝ ΘΕΡΜΑΪΚΟ ΚΟΛΠΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	466
ANNA PANTI BURIAL CUSTOMS IN THE THERMAIC GULF AND CHALCIDICE IN THE ARCHAIC PERIOD	467
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ – ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΟΙ ΧΡΥΣΟΦΟΡΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΠΕΛΛΑΣ	490
ANASTASIA CRYSTOSTOMOU – PAVLOS CHRYSOSTOMOU THE “GOLD-WEARING” ARCHAIC MACEDONIANS FROM THE WESTERN CEMETERY OF ARCHONTIKO, PELLA	491
VII ΙΣΤΟΡΙΑ – ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ – ΑΝΘΡΩΠΟΝΥΜΙΑ / HISTORY – EPIGRAPHY – ONOMASTICS	519
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	520
IOANNIS K. XYDOPoulos UPPER MACEDONIA	521
ΓΙΑΝΝΗΣ Ζ. ΤΖΙΦΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΙΕΡΙΑΣ: ΟΙ ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΚΧΙΚΑ-ΟΡΦΙΚΑ ΕΛΑΣΜΑΤΑ	540
YANNIS Z. TZIFOPPOULOS FROM THE CORPUS OF INSCRIPTIONS OF NORTHERN PIERIA: AFTERLIFE BELIEFS IN MACEDONIA AND THE BACCHIC-ORPHIC LAMELLAE	541
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΥΡΙΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ	560
MILTIADES HATZOPoulos THE CULTURAL AND POLITICAL ENVIRONMENT OF THE NEW RULERS OF THE EAST	561
ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΠΟΥΛΑΚΑΚΗΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	572
NEKTARIOU POULAKAKIS A NEW INSCRIPTION FROM NISI, IMATHIA	573
ΠΑΝΤΕΛΗΣ Μ. ΝΙΓΔΕΛΗΣ ΕΝΙΣΧΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΗΣ ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ. MIA NEA EPIGRAFIH APΟ TO NIΣI ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	592
PANTELOS M. NIGDELIS INCREASING THE REVENUES OF THE <i>NEOI</i> OF AMPHIPOLIS. A NEW INSCRIPTION FROM THE IMPERIAL AGE	593
ANNA ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ-ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ Η ΑΝΘΡΩΠΟΝΥΜΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ	604
KATA THN ARCHAIKH, KLASIKH KAI PROIMH ELLHNISTIKH PERIODO	604
ANNA PANAYOTOU-TRIANTAPHYLLOPOULOU THE MACEDONIAN ONOMASTICON DURING ARCHAIC, CLASSICAL AND EARLY HELLENISTIC PERIODS	605
VIII ΠΙΝΑΚΕΣ / PLATES	621
IX ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY	639

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιστημονική έρευνα της αρχαίας Μακεδονίας τις τελευταίες δεκαετίες δημιούργησε νέα δεδομένα και έδωσε νέες προοπτικές στη μελέτη του ιστορικού αυτού χώρου. Οι συστηματικές ανασκαφές έφεραν στο φως έναν τεράστιο πλούτο πληροφοριών και πυροδότησαν το ενδιαφέρον όχι μόνον της ελληνικής αλλά και της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας και κατ' επέκταση του ευρύτερου παγκόσμιου κοινού.

Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με τις ανασκαφικές του έρευνες στις Αιγές, την παλιά μακεδονική πρωτεύουσα, στο Δίον, την ιερή πόλη των Μακεδόνων, στην Πέλλα, την πρωτεύουσα του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, και σε άλλες θέσεις της μακεδονικής γης, έχει καίρια συμβολή στην αποκάλυψη μακεδονικών θησαυρών, ενώ παράλληλα, με τη διοργάνωση και τη διεξαγωγή επιστημονικών συνεδρίων και εκθέσεων, έχει ενισχύσει ουσιαστικά την επιστημονική έρευνα της αρχαίας Μακεδονίας.

Είναι όμως η πρώτη φορά που το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης δείχνει έμπρακτα το ενδιαφέρον του για τη δημοσιοποίηση των επιστημονικών συμπερασμάτων της αρχαιολογικής και γενικότερα της ιστορικής έρευνας της αρχαίας Μακεδονίας, με την έκδοση του τόμου με τίτλο «Θρεπτήρια» από τον νεοσύστατο εκδοτικό του οίκο.

Η μελέτη και δημοσίευση των νέων, πολύτιμων ευρημάτων και η μετάδοση των επιστημονικών συμπερασμάτων στο κοινωνικό σύνολο αποτελούν υποχρέωση των αρχαιολόγων και των ιστορικών που δραστηριοποιούνται στον χώρο της Μακεδονίας. Η παραγωγή νέας γνώσης η οποία προκύπτει από την επεξεργασία του πρωτογενούς υλικού και φέρει τη σφραγίδα της εγκυρότητας, αποτελεί την προϋπόθεση για τη σωστή αξιοποίηση των επιστημονικών πορισμάτων τόσο στον στενό όσο και στον ευρύτερο χώρο της ελληνικής αλλά και της διεθνούς κοινότητας. Αυτή τη σφραγίδα φέρουν οι 25 επιστημονικές συμβολές έγκριτων αρχαιολόγων και ιστορικών που δημοσιεύονται στον τόμο αυτόν, ο οποίος μπορεί να χαρακτηρισθεί και ως πανγυρικός αφού η έκδοσή του συμπίπτει με τα εκατό χρόνια της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης και γενικότερα της Μακεδονίας από τα δεσμά της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Εύχομαι ο εκδοτικός οίκος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου να συνεχίσει τη διαδρομή του με εκδόσεις αντίστοιχου κύρους και επιστημονικού ενδιαφέροντος.

Ιωάννης Α. Μυλόπουλος
πρύτανης ΑΠΘ

FOREWORD

In recent decades scientific research on Ancient Macedonia has created a new factual framework and provided new perspectives for the study of this historic land. Systematic excavation has brought to light a vast wealth of information and kindled the interest of the international as well as the Greek academic community, and by extension the broader global public.

With its programme of excavations at Aigai, the old royal capital of Macedon, at Dion, the sacred city of the Macedonians, at Pella, the capital of Philip and of Alexander the Great, and other cities across the ancient land of Macedonia, the Aristotle University of Thessaloniki has made a vital contribution to the discovery of Macedonia's treasures, while with the organisation and hosting of scientific congresses and exhibitions it has substantially advanced scientific research on Ancient Macedonia.

Now, and for the first time, the Aristotle University of Thessaloniki has demonstrated in practice its interest in publishing the conclusions of archaeological and general historical research on Ancient Macedonia, with the publication of *Threpteria* by its newly founded press.

The study and publication of important new finds and the communication of scientific conclusions to society at large is an obligation incumbent on the archaeologists and historians who work in Macedonia. The production of new knowledge which is derived from work on primary material and bears the stamp of authority is a precondition for the proper utilisation of scientific findings, alike within the narrow and the broader arena of both the Greek and the international community. This seal is borne by the twenty-five scientific contributions by prestigious archaeologists and historians that comprise the collection published in this volume, which may be hailed as celebratory, since its appearance coincides with the one hundredth anniversary of the liberation of Thessaloniki, and Macedonia in general, from the fetters of the Ottoman Empire.

I wish the AUTh Editions a long career in publishing works of similar academic weight and scientific interest.

Ioannis A. Mylopoulos
Rector of the Aristotle University of Thessaloniki

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) με την προσήκουσα επιστημονική ευθύνη και πληρότητα βρίσκεται στην ευχάριστη θέση να παρουσιάσει τον τόμο με τίτλο «Θρεπτήρια» που περιλαμβάνει Μελέτες για την Αρχαία Μακεδονία. Στον τόμο υπάρχουν 25 πρωτότυπες εργασίες, γραμμένες από μέλη της Πανεπιστημιακής Κοινότητας και των Εφορειών Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Μακεδονίας.

Η αρχική οργανωτική προσπάθεια για τη δημιουργία του τόμου ξεκίνησε από μέλη της παλαιάς Επιτροπής Εντύπων και Ψηφιακών Εκδόσεων του ΑΠΘ και συγκεκριμένα από τους ομότιμους καθηγητές Κ. Αρβανιτάκη, Ε.Ε. Κριεζή, Δ. Λυπουρλή, Ε. Τσιγαρίδα και †Χ. Τσολάχη. Το λειτουργικό πλαίσιο που οδηγούσε στην έκδοση του τόμου διαμορφώθηκε από τις προτάσεις μελών της Πανεπιστημιακής Κοινότητας.

Το δύσκολο όμως έργο της πραγμάτωσης αυτής της εκδοτικής προσπάθειας, που περιλαμβάνει τη συνεχή αμφίδρομη επικοινωνία με τους συγγραφείς των εργασιών, την παροχή οδηγιών κατά τη συγγραφή, ώστε να υπάρχει μία ομογενοποιημένη παρουσίαση, την απαραίτητη διόρθωση και την τελική επίπονη συνεννόηση για μια τέλεια τυπογραφική παρουσίαση ανέλαβε επιτροπή από τον καθηγητή Μ. Τιβέριο, τον αναπληρωτή καθηγητή Π. Νίγδελη και τη διευθύντρια του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης Π. Αδάμ-Βελένη.

Η έκφραση ευχαριστιών προς την επιτροπή αυτή πρέπει να θεωρείται η ελάχιστη ανταπόδοση για το δύσκολο και σημαντικό έργο της.

Το απαραίτητο οικονομικό βάρος για την έκδοση καλύφθηκε κυρίως από το Πανεπιστήμιο. Η Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών συνέβαλε στα έξοδα με μικρή χορηγία και για τον λόγο αυτό της εκφράζονται ευχαριστίες.

Η έκδοση του Τόμου πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι θα εκτιμηθεί από την επιστημονική κοινότητα, καθώς όλα τα άρθρα παρουσιάζονται και με τη μετάφρασή τους στα Αγγλικά.

Η κριτική του Τόμου θα είναι ευπρόσδεκτη, καθώς θα συμβάλει στην επιστημονική δικαίωση αναφορών, που κατά καιρούς εμφανίζονται παραλλαγμένες.

Ε.Ε. Κριεζής
Ομότιμος Καθηγητής ΑΠΘ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οι επιμελητές του παρόντος τόμου θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τις πρυτανικές αρχές του Α.Π.Θ. οι οποίες ευχαρίστως χρηματοδότησαν την έκδοση και μετάφρασή του μέσα σε μία δύσκολη οικονομική συγκυρία. Εκφράζουν επίσης τις ευχαριστίες τους προς τον Πρόεδρο της ΕΜΣ κ. Ι. Μέρτζο, ο οποίος δέχθηκε να καλύψει ένα τμήμα των εξόδων της έκδοσης. Τέλος ευχαριστούν τις κ.κ. Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, Κ. Τζαναβάρη, Β. Σαριπανίδου και Δ. Τερζοπούλου για τη βοήθειά τους στο στήσιμο των εικόνων και πινάκων του έργου και τη διόρθωση των δοκιμών.

TRIBUTE OF HONOUR

With due academic conscientiousness and integrity, the Aristotle University of Thessaloniki is pleased to present *Threpteria*, a volume of studies on Ancient Macedonia comprising twenty-five original essays written by members of the university community and the Ephorates of Pre-historic and Classical Antiquities of Macedonia.

The preliminary organisation for the creation of this volume was the work of five members of the University's old Print & Digital Publications Committee, emeriti professors K. Arvanitakis, E.E. Kriezis, D. Lypourlis, E. Tsigaridas and †Ch. Tsolakis. The working outline that led to its publication was developed from the proposals of members of the university community.

The actual realisation of the project, however, a difficult task which included continuous two-way communication with the authors of the essays, the development of guidelines for uniformity of appearance, the inevitable corrections, and the last laborious consultations to ensure a flawless final result, was handled by a committee of three: Professor M. Tiverios, Associate Professor P. Nigdelis, and Dr P. Adam-Veleni, Director of the Archaeological Museum of Thessaloniki.

An expression of gratitude to this committee must be considered the very least return one can make for their difficult and important work.

The necessary financial outlay for the realisation of this volume was covered entirely by the University. The Society for Macedonian Studies provided a small contribution towards the cost, which is gratefully acknowledged.

This volume will doubtless be appreciated by the academic community, since each essay is presented with a translation into English.

Criticism of this publication will be most welcome, as contributing to the vindication of references that from time to time appear in variant forms.

E.E. Kriezis
Emeritus Professor,
Aristotle University of Thessaloniki

ACKNOWLEDGMENTS

The editors of this volume would like to thank the Rector and Senate of the Aristotle University of Thessaloniki, which readily financed its publication and translation despite the very difficult economic conjuncture. They also express their gratitude to Mr I. Mertzos, President of the Society for Macedonian Studies, who agreed to cover part of the cost of the project, and to colleagues Th. Stefanidou-Tiveriou, K. Tzanavari, V. Saripanidou and D. Terzopoulou for their help with text editing and with the layout of the illustrations and tables.

ANNA ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ-ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ, ΚΛΑΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΙΜΗ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.

Η παρούσα μελέτη προϋποθέτει εν πολλοίς περσινή σύνθεση για την αρχαία μακεδονική διάλεκτο με τίτλο «Οι αρχαίες πηγές για τη μακεδονική, οι Μακεδόνες των αρχαιολογικών μαρτυριών και το πρώιμο επιγραφικό υλικό της Μακεδονίας» που θα δημοσιευθεί στον συλλογικό τόμο 12 κείμενα για τη γλωσσολογία του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Εδώ εξετάζεται η μακεδονική ανθρωπωνυμία της αρχαικής, κλασικής και πρώιμης ελληνιστικής περιόδου, από τις παλαιότερες πηγές έως τα τέλη του 4^{ου}/αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ., με στόχο την κατάταξη και την ανάλυση των σημαντικότερων σημασιολογικών ομάδων της. Περιελήφθησαν: α) Ονόματα προσώπων που έδρασαν έως την περίοδο 4^{ου}/3^{ου} αι. π.Χ. και τα οποία απαντούν σε επιγραφές της Μακεδονίας όπως καθορίζεται κατωτέρω στην § 2, δηλαδή από περιοχές που κατοικούνταν από μακεδονικά φύλα ή που προσαρτήθηκαν στο βασίλειο των Αργεαδών σε περιόδους προ του Φιλίππου Β'. Για τον λόγο αυτόν δεν εξετάζονται εδώ ανθρωπωνύμια π.χ. από τη Χαλκιδική, την Αμφίπολη ή τις περιοχές ανατολικά του Στρυμόνα. Βεβαίως η εγκατάσταση Μακεδόνων και στις περιοχές αυτές είναι αναμφίβολη από τους χρόνους του Φιλίππου, αλλά προτιμήθηκε να αποκλεισθεί αυτός ο επιγραφικός πληθυσμός για ομοιογένεια, β) ονόματα προσώπων που χαρακτηρίζονται από τις πηγές ως Μακεδόνες, που έδρασαν έως τα τέλη του 4^{ου} ή τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ. Συμπεριελήφθησαν επομένως ονόματα π.χ. του καταλόγου των ιερέων του Ασκληπιού από τα Καλινδοια (SEG XXVI 626), γ) Αφού η μελέτη αφορά στη σημασιολογική ανάλυση της μακεδονικής ανθρωπωνυμίας δεν έχουν συμπεριληφθεί ονόματα μη ελληνικής ετυμολογίας.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

Βασική προϋπόθεση για τη μελέτη της μακεδονικής είναι ο κατά το δυνατόν σαφής προσδιορισμός των όρων «Μακεδονία» και «Μακεδόνες» για τον χώρο και τους ομιλητές ή τους χρήστες αυτής της γλωσσικής μορφής στον γραπτό λόγο, η οποία, κατά το διαθέσιμο επιγραφικό υλικό και τις πηγές, δεν επεβίωσε στον γραπτό λόγο μετά τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ.¹ και στον προφορικό μετά το τέλος της 1^{ης} χιλιετίας π.Χ.². Εννοείται ότι κύρια ονόματα παντός είδους και σπανιότερα προσηγορικά επεβίωσαν σποραδικά σε κείμενα γραμμένα στην αττικής προελεύσεως Κοινή που διαδόθηκε στη Μακεδονία κατά τη διάρκεια του α' μισού του 4^{ου} αι. π.Χ. Τα ονόματα αυτά «χρωμάτισαν» την τοπική Κοινή χωρίς να επηρεάσουν τη σύνταξη ή τη μορφολογία της. Έτσι, ο γεωγραφικός χώρος που συνήθως αποκαλούμε «Μακεδονία» συμβατικά καλύπτει έως το τέλος της βασιλείας του Φιλίππου Β' (336 π.Χ.) την εκτεταμένη περιοχή ανατολικώς της Πίνδου, δυτικώς του Νέστου, βορείως του Ηρακλείου της Πιερίας: συμπεριλαμβάνεται η Ορεστίς, η Λυγκηστίς, μέρος της Αμφαξίτιδος, η Μυγδονία, η Κρητηνία και η Βισαλτία μέχρι των Στρυμόνα. Συγκεκριμένα ως το 336 π.Χ., στο βασίλειο των Τημενιδών προσαρτήθηκαν σταδιακά περιοχές στις οποίες κατοικούσαν τα μακεδονικά έθνη έπανωθεν (Θουκ. 2.99.2), ενώ στα ανατολικά το βασίλειο ήλεγχε ήδη από τον 6^ο αι. π.Χ. τον Αγθεμούντα και άλλες περιοχές ανατολικώς του Αξιού, τμήματα κυρίως της Μυγδονίας (Ηροδ. 5.94· Θουκ. 2.99.6, 2.100.4) έως την Ευπορία κοντά στον Στρυ-

1 Για τη χρονολόγηση του κειμένου SEG XLVII 885 από την Αρέθουσα βλ. Panayotou 2007α, 437, 442, αρ. 2.

2 Η τελευταία μνεία της μακεδονικής ως ομιλουμένης αναφέρεται στον 1^ο αι. π.Χ. και στην Κλεοπάτρα Ζ'.

ANNA PANAYOTOU-TRIANTAPHYLLOPOULOU

THE MACEDONIAN ONOMASTICON
DURING ARCHAIC, CLASSICAL
AND EARLY HELLENISTIC PERIODS

1. INTRODUCTION

This study is related to a recent article by the author of these lines on the ancient Macedonian dialect entitled “Ancient sources on Macedonian, the Macedonians of archaeological sources and the early epigraphical material from Macedonia” (in Greek), to be published in the collective volume 12 κείμενα για τη γλωσσολογία edited by the Department of Philology, University of Ioannina. Here we deal with Macedonian personal names from the Archaic, Classical and Early Hellenistic periods, i.e. from the oldest sources down to the Late 4th/Early 3rd cent. BC, the aim being to distinguish, classify and analyse the most important groups from semantic point of view. The material covers: a) names of persons who flourished up to the IV/III century BC recorded in inscriptions in ancient Macedonia as defined in § 2, that is, from areas inhabited by Macedonian tribes or annexed to the Argead kingdom before the reign of Philip II; therefore, personal names on inscriptions from other regions, e.g. Chalcidice, Amphipolis and the lands East of the river Strymon have been excluded for reasons of homogeneity, although Macedonian populations had certainly settled there by the time of Philip; b) names of persons qualified in the sources as *Macedonians* flourished up to the End of the 4th or the Beginning of the 3rd cent. BC, for example the names from the list of priests of Asklepios from Kalindoia (*SEG* XXXVI 626); c) since the study concerns the semantic analysis of Macedonian personal names, names of non-Greek etymology have not been included.

2. HISTORIC AND GEOGRAPHICAL PARAMETERS

The clearest possible definition of the terms “Macedonia” and “Macedonians” for the territory and the speakers respectively of Macedonian is a prerequisite for any study on it. According to the epigraphic material available, this dialect did not survive in writing after the beginning of the 3rd cent. BC¹ and disappeared as a spoken medium before the End of 1st millennium BC². It goes without saying that proper names of all kinds and, more rarely, other terms survived sporadically in texts written in the Attic-based *Koine* spread in Macedonia during the 1st half of 4th cent. BC. These dialectal names “coloured” the local *Koine* without affecting its syntax or morphology. The territory defined as “Macedonia” conventionally covers at the end of the reign of Philip II (336 BC) the area East of Mt. Pindos, West of the River Nestos, and North of Herakleion in Pieria; it therefore comprises Orestis, Lynkos, part of Amphaxitis, Mygdonia, Krestonia, and Bisaltia as far as the River Strymon. Specifically, by 336 BC the kingdom of the Temenids had gradually annexed to its territory areas inhabited by the Macedonian “tribes of the upper regions” (ἐθνη ἐπάνωθεν, Thuc. 2.99.2), while Anthemous and other regions east of the River Axios, chiefly parts of Mygdonia (Hrdt. 5.94; Thuc. 2.99.6, 2.100.4) as far as Euporia near the River Strymon were already under Macedonian control at least by the End of 6th cent. BC. Nomadic life, social structures and the progressive expansion of the Macedonians in the Archaic and Classical periods did not particularly favour the development of writing, until the consolidation of the Argead kingdom

1 For the dating of the text *SEG* XLVII 885 from Arethousa, see Panayotou 2007a, 437, 442, no. 2.

2 The last mention of the use of Macedonian is dated to the 1st cent. BC and refers to Cleopatra VII of Egypt.

μόνα. Η προοδευτική επέκταση των Μακεδόνων κατά την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο, ο νομαδισμός και οι κοινωνικές δομές δεν ευνοούσαν ιδιαίτερα την ανάπτυξη γραφής έως την εδραίωση του βασιλείου των Αργεαδών επί Αρχελάου. Με τα διαθέσιμα δεδομένα, οι επιγραφές του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ. από τη Μακεδονία (εντός των ορίων που προαναφέρθηκαν) προέρχονται από τις περιοχές όπου: α) αρχαιολογικώς ανιχνεύεται αστική ανάπτυξη, β) ιστορικώς μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί βάσει του συνδυασμού των πληροφοριών της αρχαίας γραμματείας και των αρχαιολογικών συμφραζομένων η μακεδονική παρουσία. Είτε πρόκειται για σημαντικά αστικά κέντρα, όπως η Πέλλα και οι Αιγές, είτε για μικρότερα, όπως η Αιανή, καταδεικνύεται, θεωρώ, η στενή σχέση αστικής ανάπτυξης και διάδοσης της γραφής, γεγονός που αναδεικνύει με τη σειρά της μια σημαντική διάσταση για τον πολιτισμό και τη γλώσσα των Μακεδόνων. Επιπλέον, όλες σχεδόν οι θέσεις στις οποίες έχουν ανακαλυφθεί επιγραφές ελέγχονταν κατά την ίδια περίοδο βάσει των πηγών από τους Μακεδόνες, παρουσιάζουν μάλιστα μεταξύ τους αξιοσημείωτη πολιτισμική ομοιογένεια. Από τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. κ.ε. η γραφή διαδίδεται σχεδόν σε όλες τις περιοχές, κυρίως όμως στα ταχύτατα αναπτυσσόμενα και ανθούντα οικονομικά κέντρα του βασιλείου των Αργεαδών: αυτό είναι προφανές και από τις πολυάριθμες θέσεις από τις οποίες προέρχονται κείμενα του β' μισού του 4^{ου} αι. π.Χ.

3. Η ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ

Όπως είναι γνωστό, τα ανθρωπωνύμια εν γένει φέρουν συστηματικά και διαρκέστερα φωνολογικά και μορφολογικά (σπανιότερα και συντακτικά) χαρακτηριστικά της τοπικής διαλέκτου. Αν και επηρεάζονται από τους συρμούς της εποχής τους, ιδιαίτερα κατά την ελληνιστική και τη ρωμαϊκή περίοδο, σημασιολογικώς είναι απότοκα των αξιών, των ιστορικών και πολιτικών συνθηκών της τοπικής κοινωνίας, την οποία χαρακτηρίζουν. Αν κρίνουμε από τα μνημεία επί των οποίων απαντούν τα εν λόγω ονόματα ή από προσωπογραφικά στοιχεία των πηγών, τα ονόματα προσδιορίζουν στη Μακεδονία, όπως παντού κατά την ίδια περίοδο, επιγραφικό πληθυσμό κυρίως της αριστοκρατίας, βασιλείς και μέλη της οικογενείας τους, εταίρους, αλλά και εύπορους πολίτες³, οικογένειες που είχαν τη δυνατότητα να αναθέσουν ένα πολυτελές, εισιγμένο ή ντόπιας κατασκευής ανάγλυφο⁴ ή μία ταπεινότερη στήλη, στην οποία, για λόγους οικονομίας προφανώς, προσέθεσαν δύο ονόματα άλλων νεκρών της ίδιας οικογένειας, μερικά χρόνια μετά την πρώτη της χρήση⁵.

3.1. Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ

Ύποστρήιξα προ αρκετών ετών (Παναγιώτου 1996) μία θέση η οποία μπορεί να συνοψισθεί ως εξής: Η συντριπτική πλειονότητα των επιγραφών της ύστερης αρχαϊκής και της πρώιμης και μέσης κλασικής περιόδου προέρχεται από θέσεις οι οποίες κατά τις αρχαίες πηγές κατοικούσαν κατά την εποχή που μας απασχολεί Μακεδόνες, είτε Μακεδόνες των βασιλείων της Άνω Μακεδονίας, είτε Μακεδόνες της Μακηδονίης, όπως χαρακτηρίζεται από τον Ηρόδοτο το βασίλειο του Αμύντα κατά την ύστερη αρχαϊκή περίοδο. Τα κείμενα της περιόδου αυτής είναι γραμμένα είτε σε ιωνικό, είτε σε άλλο αλφάβητο, και η διάλεκτός τους είναι, εκεί που μπορούμε να κρίνουμε, βορειοδυτική διάλεκτος. Η ανθρωπωνυμία των πρώιμων αυτών επιγραφών, όπως και των συγχρόνων τους από άλλες περιοχές που αναφέρουν Μακεδόνες, είναι ελληνική στη συντριπτική της πλειονότητα. Ένα μικρό μέρος της ανθρωπωνυμίας αυτής παρουσιάζει το φωνολογικό χαρακτηριστικό που ορισμένες αρχαίες πηγές και νεότεροι ερευνητές αποδίδουν στους Μακεδόνες: γχηρά κλειστά /b, d, g/ αντί αήχων δασέων /p^h, t^h, k^h/ των ελληνικών διαλέκτων. Άλλα παραδοσιακά επίσης στοιχεία που σχετίζονται με τη θρησκεία (λατρευτικά επίθετα, τοπικά θεωνύμια, μήνες του ημερολογίου) διασώζουν αυτό το χαρακτηριστικό, αλλά πλέον λεξικοποιημένο, χωρίς να επηρεάζεται η γραμμα-

³ Όπως πειστικά συνάγεται από τον πρώτο εκδότη για τον Διονυσοφώντα του διαλεκτικού καταδέσμου από την Πέλλα: Voutiras 1988, 70.

⁴ Όπως η στήλη του Ξάνθου από την Πέλλα, SEG XXXII 642.

⁵ Στήλη από την Πέλλα, Brixhe – Panayotou 1992, 132 (SEG XLI 575).

during the reign of Archelaos. According to the available data, the inscriptions of the 6th and 5th cent. BC from Macedonia within the boundaries defined above come from the areas where: a) *urban development* was manifested through archaeological excavations and finds, and b) the presence of Macedonians can be reasonably argued from historical point of view, based on the combination of information supplied by ancient sources with the archaeological evidence. Whether in major cities like Pella or Aigeai or in smaller like Aiane, the close relation between urban development and the dissemination of writing is, I think, established; this link gives an important dimension of the Macedonian language and culture. It must be stressed that almost all the sites where early inscriptions have been discovered were controlled by the Macedonians at that time, as is known by ancient sources. Moreover, these sites present a remarkable cultural unity through archaeological finds. From the middle of the 4th cent. BC on, writing was spread to almost all the areas of the Macedonian kingdom, but most rapidly in the developed and prosperous centres of Lower Macedonia, as it is evident from the numerous sites that have yielded texts.

3. ONOMASTICS

In general, personal names display systemic and persistent phonological and morphological (more rarely syntactic) characteristics of the local dialect. Although affected by contemporary fashions, particularly in the Hellenistic and Roman periods, from semantic point of view names rely upon values and historical or cultural factors of the local society they name. As far as we judge by the monuments upon which these names are found, or by prosopographic data specified in the sources, names define, in Macedonia as everywhere during the same period, an epigraphic population composed chiefly of kings and aristocracy, their families and councillors; wealthy citizens³ are included as well, families of means who could afford to erect a costly monument, a relief, imported or locally made⁴. In some cases, a humble stele was reused by the same family and names of more members were added, some years after its first use, presumably for reasons of economy⁵.

3.1. DIALECTAL NOMENCLATURE

Some years ago I formulated the hypothesis (Panayotou 1996) which can be summarized as follows: the overwhelming majority of the inscriptions of the Late Archaic, Early and Middle Classical periods is found in sites that, according to the ancient sources, were inhabited during late Archaic and Classical Period up to the end of the 5th cent. by *Macedonians*, either Macedonians of the kingdoms of Upper Macedonia, or Macedonians of Μακεδονίη, as Herodotus calls the kingdom of Amyntas in the Late Archaic Period. The texts of that period are written either in the Ionic or another alphabet and their language is, as far as we can judge, a North-West Greek dialect. The personal names in these early inscriptions, as in contemporary inscriptions from other areas that mention Macedonians, are in their overwhelming majority Greek. A few of these Greek personal names display the phonological feature ascribed by certain ancient sources and modern scholars to the Macedonians (as opposed to the Greek dialects): voiced stops /b, d, g/ instead of voiceless aspirates /p^h, t^h, k^h/ respectively. Other traditional elements relating to religion (cult epithets, names of local divinities, names of months) also preserve this feature in otherwise Greek words, but as a lexicalised characteristic that does not affect the grammar of the dialect or, later, of the *Koine*. It is, however, a fact that the presence of voiced stops in traditional or conservative areas of vocabulary and in personal names is not a constant characteristic of all Macedonian tribes, since, for example, names like Μαχάτας and Φίλιππος appear in this form in inscriptions from the area, not *Μαγάτας or *Βίλιππος. It must also be stressed that in none of the texts of the Archaic period or the more extensive

3 As convincingly inferred by the first editor, Voutiras 1988, 70, for Dionysophon, mentioned in the dialectal *defixio* from Pella.

4 Such as the stele of Xanthos from Pella, *SEG* XXXII 642.

5 Stele from Pella, Brixhe – Panayotou 1992, 132 (*SEG* XLI 575).

τική της διαλέκτου και αργότερα της Κοινής. Είναι όμως αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η παρουσία στους παραδοσιακούς ή συντηρητικούς τομείς του λεξιλογίου και στην ανθρωπωνυμία χηρών κλειστών δεν χαρακτηρίζει όλα τα μακεδονικά φύλα, διότι π.χ. ονόματα όπως *Μαχάτας*, *Φίλιππος* στις επιγραφές έχουν αυτήν τη μορφή και όχι **Μαγάτας*, ή **Βίλιππος*. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σε κανένα από τα κείμενα της αρχαικής περιόδου ή στα πιο εκτεταμένα διαλεκτικά κείμενα του 4^{ου} αι. π.Χ. δεν παρουσιάζεται χηρό κλειστό στη θέση του αναμενόμενου αήχου σε όνομα ή σε άλλον όρο σε λέξεις που μπορούμε να ετυμολογήσουμε χωρίς αμφιβολία. Επομένως η μακεδονική είναι η γλώσσα που έδωσε τα ονόματα «Μαχάτας» και «Θετίμα» ή αυτή που έδωσε τα ονόματα «Βερενίκη» και «Βάλακρος»; Και αν ισχύει το δεύτερο, η πρώτη τι είναι; Για τον λόγο αυτόν εξακολουθώ να υποστηρίζω ότι τα ονόματα και οι όροι τύπου «Βερενίκη» ανήκουν στα γλωσσικά κατάλοιπα ενός φύλου, το οποίο αφομοιώθηκε από τους Μακεδόνες πριν από τα πρώτα γραπτά κατάλοιπα της περιοχής. Τα γλωσσικά ίχνη αυτού του φύλου παρέμειναν σε κύρια ονόματα και σε άλλους συντηρητικούς τομείς του λεξιλογίου ως απολιθώματα, χωρίς επίδραση στη γραμματική, είτε της διαλέκτου είτε της Κοινής της περιοχής. Όπως και άλλα ονόματα διαφορετικής προελεύσεως, τα ονόματα τύπου «Βερενίκη» απετέλεσαν τμήμα της μακεδονικής ανθρωπωνυμικής παράδοσης, και, όπως άλλα παραδοσιακά ονόματα, εγκαταλείφθηκαν σταδιακά προς όφελος ονομάτων του συρμού. Μπορούμε να προσδιορίσουμε σε ποιο ακριβώς φύλο της περιοχής, μακεδονικό ή άλλο, οφείλεται αυτό το χαρακτηριστικό; Στους Βρίγες, οι οποίοι κατά τον Ηρόδοτο (7.33) πριν περάσουν στη Μ. Ασία την Εποχή του Σιδήρου, σύνοικοι ήσαν Μακεδόστι; Είναι μία από τις υποθέσεις που έχουν διατυπωθεί, η οποία βεβαίως δεν είναι δυνατόν να επιβεβαιωθεί όσο δεν διαθέτουμε κείμενα των Βριγών χρονολογούμενα στην περίοδο που κατοικούσαν στην Ευρώπη. Όπως επισημαίνεται στο άρθρο που αναφέρεται στην § 1, οι θέσεις της Μακεδονίας που έδωσαν έως τώρα πρώιμα ελληνικά κείμενα (τα μόνα κείμενα που διαθέτουμε ως τώρα) αρχαιολογικώς, δηλ. πολιτισμικώς, παρουσιάζουν από τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. κοινά χαρακτηριστικά ως προς τα ταφικά έθιμα και τα ατερίσματα ειδολογικώς και τεχνοτροπικώς. Οι ομοιότητες του υλικού έχουν επισημανθεί από όλους τους ανασκαφείς· περαιτέρω έχει από πολλούς εξ αυτών υποστηριχθεί ότι κατά συνέπειαν οι φορείς του πολιτισμού είναι οι ίδιοι, δηλαδή τα φύλα που επισημαίνεται από τις πηγές ότι είχαν εξαπλωθεί ήδη από το β' μισό του 6^{ου} αι. π.Χ. σε μεγάλο μέρος της ευρείας περιοχής μεταξύ Ολύμπου και Στρυμόνα, οι Μακεδόνες. Επομένως οι ενδείξεις συγκλίνουν ότι τα πρώιμα κείμενα από τη Μακεδονία προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από αστικές εγκαταστάσεις, στις οποίες οι ιστορικές πηγές τοποθετούν από την ύστερη αρχαική περίοδο Μακεδόνες· τα αρχαιολογικά ευρήματα επισημαίνουν την πολιτισμική ενότητα των φορέων αυτού του πολιτισμού.

3.2. Από μορφολογικής απόφεως η μακεδονική, όπως η αρχαία ελληνική ανθρωπωνυμία στο σύνολό της, διακρίνεται σε: α) σύνθετα ονόματα, δηλωτικά κοινωνικών αξιών ή προσδοκιών της τοπικής κοινωνίας, των ιστορικών συνθηκών, χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος χωρού· πολλά από τα σύνθετα είναι θεοφόρα ονόματα. Τα σύνθετα αποτελούν στη Μακεδονία τη μεγαλύτερη κατηγορία ανθρωπωνυμίων β) συντετμημένα ονόματα, γνωστά στη βιβλιογραφία ως «*Kurznamen*»· αυτά προέρχονται από τα σύνθετα της προηγούμενης κατηγορίας, συνήθως με αποκοτή του ενός εκ των δύο συνθετικών ή μέρους των και με την προσθήκη η υποκοριστικού μορφήματος, γ) από μη σύνθετα ονόματα, δηλωτικά συνήθως χαρακτηριστικών του σώματος ή του χαρακτήρα του φέροντος. Μεγάλη κατηγορία αποτελούν τα μυθολογικά ονόματα, ορισμένα άνευ ετυμολογίας, ενδεικτικά όμως, μεταξύ άλλων της διάδοσης και της απήχησης των επών στη Μακεδονία κατά την περίοδο που μας απασχολεί. Τα ονόματα που αναφέρονται εδώ παρατίθενται σύμφωνα με το LGPN IV (2005). Όπως είναι αυτονόητο, έχουν προστεθεί και αναφέρονται ρητώς οι νεότερες δημοσιεύσεις υλικού ή οι διορθώσεις σε γνωστά ονόματα.

3.3. Από σημασιολογικής απόφεως, τα αρσενικά σύνθετα και τα συντετμημένα παράγωγά τους με ή χωρίς υποκοριστικό μόρφημα σχετίζονται σημασιολογικά ως επί το πλείστον με

dialectal texts of the fourth century has a voiced stop in the place of a voiceless aspirate in a name or in other terms that we can identify with certainty. Therefore, *Macedonian* is the language that produced the names Μαχάτας and Θετίμα or the one that produced the names Βερενίκη and Βάλαχρος? In the latter case, how can we qualify the first language? That is why I continue to maintain that the names and terms of the *Berenike*-type belong to the linguistic vestiges of a tribe that was absorbed by the Macedonians before the earliest texts from the region, a characteristic remained in proper names and other conservative areas of vocabulary as fossils, with no effect on the grammar, the dialect or the *Koine* of the region. Like other names of different origin, the names of the *Berenike*-type were part of the Macedonian onomastic tradition, and, like other traditional names, were abandoned gradually in favour of more fashionable names. Can we say precisely which local tribe, Macedonian or other, was responsible for this feature? Can we ascribe it to the Bryges, who according to Herodotus (7.33) “lived among the Macedonians” before moving into Asia Minor in the Iron Age? That is one of the hypotheses that have been advanced, which is of course impossible to confirm as long as we have no Brygian/Phrygian texts dating from the period they lived in Europe. As shown in the article cited in the opening paragraph, archaeologically (i.e. culturally) the sites in Macedonia that have yielded early Greek texts (the only texts that we have so far) present in their burial customs and grave goods common characteristics as regards offerings and style, from the Mid-6th cent. BC. The similarities in the archaeological material have been underlined by all excavators; moreover, many of them have argued that the bearers of the culture must be the tribes described in the sources as having spread by the 2nd half of the 6th cent. into much of the broad plain between Mt. Olympus and the River Strymon: the Macedonians. In other words, all the evidence seems to establish that the early texts from Macedonia come almost exclusively from urban settlements in which the historical sources place Macedonians from the Late Archaic Period on, while the archaeological material points to the cultural unity of the bearers of that culture.

3.2. From morphological point of view, Macedonian personal names, like elsewhere, can be classified into: a) compound names, denoting the values or aspirations of the local society, the historical circumstances, the features of the local environment, while many of them are theophoric; these compounds form the largest category of Macedonian personal names; b) shortened names, known as “Kurznamen”, deriving from compound names, usually by loosing one of the two components with or without a suffix; and c) non-compound names, usually referring to some aspect of the bearer’s physical appearance or to his character. Another major category is that of mythological names, often without etymology, which indicate the widespread popularity of mythology and epics in Macedonia during the period under consideration. The reference source for the names cited is *LGPN IV* (2005). It goes without saying that additions of more recently published material and corrections to known names are explicitly mentioned.

3.3. From semantic point of view, masculine compound names and their shortened forms, with or without hypocoristic suffixes, are primarily connected with the sphere of war. Some of the corresponding feminine names are secondary formations, based on their masculine counterparts (e.g. Πτολεμαῖος > Πτολεμαῖς), giving rise to a number of feminine names that belong to semantically “male” spheres of activities or characteristics (war, soldiering, manliness, among others).

3.3.1. As mentioned above, most compound names and *Kurznamen* in Macedonian onomastics are semantically related to στρατός, “army”, μάχη, “battle” and νίκη, “victory”. For the sake of brevity, we shall give only a few examples. The forms πτόλεμος and πόλεμος⁶ are productive in local onomastics, although we cannot identify more precisely the geographical origin of each of

6 Still of unknown etymology: πτ < *pt, or < pj; topic revisited by Brixhe 1996, 70.

τη σφαίρα του πολέμου. Ορισμένα από τα αντίστοιχα θηλυκά ονόματα αποτελούν δευτερεύοντες σχηματισμούς με βάση τα αρσενικά αντίστοιχα (τύπου *Πτολεμαῖος* > *Πτολεμαῖς*), με αποτέλεσμα πολλά γυναικεία ανθρωπωνύμια να ανήκουν σε σημασιολογικά πεδία ανδρικά («πόλεμος», «στρατός», «ἀνδρεία», κ.τ.τ.).

3.3.1. Όπως προελέχθη, η μεγαλύτερη κατηγορία συνθέτων και συντετμημένων ονομάτων της μακεδονικής ανθρωπωνυμίας σχετίζεται από σημασιολογικής απόφεως με τον «στρατό», τη «μάχη» και τη «νίκη». Εδώ δίδονται μερικά μόνο παραδείγματα για λόγους συντομίας. -Οι τύποι πτόλεμος και πόλεμος⁶ είναι παραγωγικοί στην τοπική ανθρωπωνυμία, χωρίς να μπορούμε να προσδιορίσουμε ακριβέστερα τη γεωγραφική προέλευση εκάστου των δύο διαλεκτικών τύπων: Πολεμοκράτης, Πολεμαῖος⁷, Πολέμων, Νεοπτόλεμος⁸, Πτολεμαῖος και θηλυκό Πτολεμαῖς⁹, Πτολέμμας. –Μενέμαχος, Ἀμφίμαχος, Ναυσίμαχος, Καλλίμαχος, Μαχάτας¹⁰. Ἀμφίλοχος¹¹, Ἀρχέλοχος, Κόρραγος¹², Στράτων, Θηλυκά Στραττώ, [--]στράτα¹³, Στρατονίκα/-η, Ἀμύντας, Ἀμύντιχος, Ἀμύντωρ. –Λάαγος και συνηρημένο Λᾶγος¹⁴, Λάανδρος, Λάμαχος, Ἀρχέλαιος, Μενέλαιος, θηλ. Λαοδίκη. –Κατάνικος¹⁵, Κρατέννας¹⁶, Νικάνωρ, Νίκανδρος, Νίκαρχος, Νικαρχίδης, Νικόδικος, Νικάδας, Νικόλαιος, θηλ. Νικαία, Νικονόα, Νίκυλλα, Βερενίκα/-η¹⁷. Στο ίδιο σημασιολογικό πεδίο ανήκουν τα παράγωγα του ουσιαστικού ἀνήρ και σχετίζονται με την ἄνδρεία ως κατεξοχήν χαρακτηριστικό που προσιδιάζει σε ἄνδρα: Ἀνδρόμαχος, Ἀνδρόνικος, Ἀγαθάνωρ, Ἀνδρίσκος, Ἀνδροκλος, Ἀνδρων. Το επίθετο ἀγαθός¹⁸ ανήκει στην ίδια σφαίρα, αν και δεν αποκλείεται (ή εμπειρικείται;) η έννοια του «ευγενούς» λόγω καταγωγής ή περιουσίας, τουλάχιστον κατά την αρχαική περίοδο: Ἀγαθοκλῆς, Ἀγάθων, Ἀγαθάνωρ. Στο ίδιο πεδίο με το προηγούμενο ανήκουν και τα σύνθετα με το επίθετο ἄριστος Ἀριστόβουλος, Ἀριστοκράτης, Ἀριστοκλείδης, Ἀριστίων, Ἀρίστων και θηλ. Ἀριστοβούλη, Ἀριστοκράτεια, Ἀριστονίκη, Ἀριστοπάτρα, πολυάριθμα σύνθετα με το κλέος (ρίζα *klew-) ως πρώτο ή δεύτερο συνθετικό: Ἀγασικλῆς και το συνώνυμό του Μεγακλῆς, Κλέανδρος, Κλέαρχος, Κλεόβουλος, Κλεόνικος, Κλεαγόρας, Κλεινίας, Κλείτος, Κλέων, θηλ. Κλείτα, Κλειώ/Κλεώ¹⁹, Κλεοπάτρα, Κλεοδίκη, Κλησιθήρα, την «καθοδήγηση» και την «ηγεσία»: Ἀγέλαιος, Ἀγέλοχος, Ἀγέστρατος²⁰, Ἡγήσανδρος, Ἡγησικράτης, Ἡγησίμαχος, Ἡγήσιππος και θηλ. Ἡγησίσκα. Τα ονόματα του τύπου Ἀλκίμαχος, Ἀλκιμος, Ἀλκάνωρ, Ἀλκέτας από θέμα ἀλκ- σχετίζονται σημασιολογικά με τον πόλεμο (πρβ. ἀλκή²¹), καθώς και το Ἀλέξανδρος (θηλ. Ἀλεξάνδρα) από το συγγενές

6 Για τους οποίους η ετυμολογία παραπένει ἀγνωστη: πτ < *pt, ή < pj; βλ. την εκ νέου συζήτηση του θέματος από τον Brixhe 1996, 70.

7 Έννοια: «πολεμοχαρής», πρβ. νησαῖος, λεχαῖος· για το επίθημα -αιος σε θεματικά ονόματα βλ. Chantraine 1933, 48 § 40. GrGr I, 467. Η ιστορία και η διάδοση του ονόματος αναλύεται από τον Masson 1993, 157-8 (= OGS III, 149-50).

8 Επικό και δυναστικό όνομα.

9 Παράγωγο του αρσενικού Πτολεμαῖος, Masson 1993, 163, αρ. V.1 (= OGS III, 155). Ο ίδιος τύπος του θηλυκού χρησίμευσε και ως γεωγραφικό.

10 Ανθρωπωνύμιο παράγωγο από το αντίστοιχο διαλεκτικό προστηγορικό μαχάτας, «μαχητής».

11 Εδώ το συνθετικό λόχος μάλλον με την έννοια της «ενέδρας», πρβ. ως παράγωγο του ρ. λοχάω «κατασκοπεύω, ενεδρεύω», βλ. Kamptz 1982, 74, § 22 c 2.

12 Κόρρος (= στρατός), βλ. García Ramón 2007, 34, 43 § 3.

13 Πλέλλα, επιτύμβιο του γ' τετάρτου του 4^{ου} αι. π.Χ., SEG LI 851.

14 Αντικεμενικό σύνθετο «αυτός που οδηγεί τον λαό» (πολίτες, στρατό, πρβ. λαφαγέτας): βλ. DELG, λ. λαός: Masson 1993, 158-60 (= OGS III, 150-2).

15 Το «κατά» δηλώνει την ολοκλήρωση της πράξης, πρβ. κατακτείνω, DELG, λ. κατά (5).

16 Συντετμημένο όνομα από σύνθετο Κρατέννικος με εκφραστικό διπλασιασμό, βλ. Hoffmann 1906, 149.

17 Διαλεκτικό όνομα του τύπου που μνημονεύθηκε παραπάνω § 3.1.

18 Ἀγαθός με την έννοια του «ανδρείου, του ἀξίου στον πόλεμο, του αποτελεσματικού», βλ. DELG, λ. ἀγαθός (1).

19 Η διτυπία *Κλε-* και *Κλει-* προ φωνήντος παραπένει ἀγνωστης αιτιολογίας, καθώς δεν αναμένεται βράχυνση του /e:/ > /e/ σε αυτό το περιβάλλον (Lejeune 1972, 254 § 280), εκτός αν πρόκειται για γραφή που σχετίζεται απλώς με τη διαλεκτική ορθογράφηση: το /e:/ ως αποτέλεσμα συναιρέσεως ή αναπληρωματικής εκτάσεως αποδίδεται σε άλλες διαλεκτικές περιοχές με E και αλλού με EI. Από τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. η γραφή με EI θα επικρατήσει παντού.

20 Και τα τρία από ρηματικό θέμα ἀγε- και με β' συνθετικό που παραπέμπει σε στρατιωτικά συμφραζόμενα.

21 «Δύναμη αντίστασης», DELG, λ. ἀλέξω.

these two epichoric forms: Πολεμοκράτης, Πολεμαῖος⁷, Πολέμων, Νεοπτόλεμος⁸, Πτολεμαῖος and the feminine Πτολεμαῖη⁹, Πτολέμμας. - Μενέμαχος, Ἀμφίμαχος, Ναυσίμαχος, Καλλίμαχος, Μαχάτας¹⁰. Ἀμφίλοχος¹¹, Ἀρχέλοχος, Κόρραγος¹², Στράτων, feminine names Στραττώ¹³, [---] στράτα, Στρατονίκα/-η, Ἀμύντας, Ἀμύντιχος, Ἀμύντωρ. - Λάαγος and the shortened form Λᾶγος¹⁴, Λάανδρος, Λάμαχος, Ἀρχέλαος, Μενέλαος, fem. Λαοδίκη. -Κατάνικος¹⁵, Κρατέννας¹⁶, Νικάνωρ, Νίκανδρος, Νίκαρχος, Νικαρχίδης, Νικόδικος, Νικάδας, Νικόλαος, fem. Νικαία, Νικονόα, Νίκυλλα, Βερενίκα/-η¹⁷. To the same semantic field belong names derived from the noun ἄνήρ “man” and relating to its derivative, ἄνδρεία, “manliness”, as the pre-eminent characteristic befitting a man: Ἀνδρόμαχος, Ἀνδρόνικος, Ἀγαθάνωρ, Ἀνδρίσκος, Ἀνδροκλος, Ἀνδρων. The adjective ἀγαθός¹⁸ belongs to the same semantic sphere, although it does not exclude (or on the contrary includes?) the sense of “noble” by birth or fortune, at least in the Archaic Period: Ἀγαθοκλῆς, Ἀγάθων, Ἀγαθάνωρ. Another set of related names are the compounds with the adjective ἄριστος: Ἅριστοβουλος, Ἅριστοκράτης, Ἅριστοκλείδης, Ἅριστιων, Ἅριστων and fem. Ἅριστοβουλη, Ἅριστοκράτεια, Ἅριστονίκη, Ἅριστοπάτρα, numerous compounds of κλέος (root *klew-) as first or second element: Ἄγασικλῆς and its synonym Μεγακλῆς, Κλέανδρος, Κλέαρχος, Κλεόβουλος, Κλεόνικος, Κλεαγόρας, Κλεινίας, Κλεῖτος, Κλέων, fem. Κλείτα, Κλειώ/Κλεώ¹⁹, Κλεοπάτρα, Κλεοδίκη, Κλησιθήρα, and compounds denoting “guide” and “leadership”: Ἀγέλαος, Ἀγέλοχος, Ἀγέστρατος²⁰, Ἡγήσανδρος, Ἡγησικράτης, Ἡγησίμαχος, Ἡγήσιππος and fem. Ἡγησίκα. The names of the type Ἀλκίμαχος, Ἀλκιμος, Ἀλκάνωρ, Ἀλκέτας, <ἀλκ-, are semantically associated with the war (cf. ἀλκή)²¹ as Ἀλέξανδρος (fem. Ἀλεξάνδρα) from the related stem ἀλεκ- meaning “repel, protect”. “Confrontation” is suggested by some names composed of ἀντί <ἀντ- as their first element, as in e.g. Ἀντίμαχος, Ἀντάνωρ²², and fem. Ἀντιγόνα/-η, Ἀντιφίλα. Derivatives from μεν-, whence the verb μένω, “stand fast”, denote “stability, resistance”, are common in Macedonian onomasticon: Μενέλαος, Μένανδρος, Μενέδημος, Μενέμαχος, Μένης, Μενίδας, Μένυλλος. The derivatives of δάμνημι are semantically close: “defeat an enemy, tame a wild beast”: Δαμάσιππος, Δαμασίας and compounds or shortened forms relating to κράτος, “strength, power, authority”: Ἰφικράτης, Ἐπικράτης, Κράτης²³, Κρατεύας, Κρατίνος; the personal name Κράτερος is derived from the adjective κρατερός, “strong”, with accent recession. Derivatives of ἀρχω “to be first” also relate to a military context²⁴ (Ἀρχέδαμος, Ἀρχέλαος, Ἀρχίας, Ἀρχίνος), as do compounds with τιμή “honour” (Τιμανδρος, Τιμανορίδας, Τιμοκλῆς, Τιμοκράτης, Τιμόλαος) and λύω “weaken”

7 Meaning: “bellicose”, cf. νησαιος, λεχαιος; for the suffix -αιος in thematic names see Chantre 1933, p. 48 § 40; *GrGr* I, 467. The history and the dissemination of the name is analysed by Masson 1993, 157-8 (= OGS III, 149-50).

8 Epic and royal name.

9 From the masculine Ptolemaios: see Masson 1993, 163, no. V.1 (= OGS III, 155). The same form of this feminine personal name is also used as a geographical name.

10 Personal name derived from the corresponding dialect noun μαχάτας, “warrior”.

11 Here the component λόχος has probably the sense of “ambush”, cf. the verb λοχάω, “waylay”, as in Kamptz 1982, 74, § 22 c 2.

12 Κόρρος, “army”, see García Ramón 2007, 34, 43 § 3.

13 Pella, funerary monument, 350-325 BC, *SEG* LI 851.

14 Object + agentive compound “who leads the people” (citizens, army, cf. λαφαγέτας): see *DELG*, s.v. ‘λαός’; Masson 1993, 158-60 (= OGS III, pp. 150-152).

15 The element κατά acts as an intensifier of the simple word, *DELG*, s.v. ‘κατά’ (5).

16 Kurzname from the compound Κρατένικος with expressive gemination, see Hoffmann 1906, 149.

17 Dialectal name of the type cited above, § 3.1.

18 Ἀγαθός in the sense of “brave, valiant”, see *DELG*, s.v. ‘ἀγαθός’ (1).

19 The two roots *Kle-* and *Klei-* before a vowel, remain unexplained, since a shortening of /e:/ > /e/ is unexpected in this context (Lejeune 1972, 254 § 280), unless it is a question of local spelling conventions: the /e:/ resulting from contraction or compensatory lengthening is spelled in some dialects with E and in others with EI. After mid-4th cent. BC the spelling EI prevailed everywhere.

20 All three from a stem *age-*, with a second element related to a military context.

21 “Ward off”, *DELG*, s.v. ‘ἀλέξω’.

22 “Worthy of a man” and by extension “hostile”: *DELG*, s.vv. ‘ἄντα’, ‘ἄντην’, ‘ἀντί’.

23 Back-formation from *Kallikrates*-type compounds.

24 *DELG*, s.v. ‘ἀρχω’ [A].

θέμα άλεκ- «απωθώ, προστατεύω». Εναντίωση εκφράζουν ορισμένα από τα ανθρωπωνύμια με πρώτο συνθετικό την πρόθεση ἀντί < θέμα ἀντ- όπως τα Ἀντίμαχος, Ἀντάνωρ²², και θηλ. Ἀντιγόναι/-η, Ἀντιφίλα. Παράγωγα της ρίζας μεν- απ' όπου το ρ. μένω, δηλώνουν τη σταθερότητα, την αντίσταση είναι συχνά στη μακεδονική ανθρωπωνυμία: Μενέλαιος, Μένανδρος, Μενέδημος, Μενέμαχος, Μένης, Μενίδας, Μένυλλος. Σημασιολογικά κοντινά είναι τα παράγωγα του δάμνημ (= καταβάλλω εχθρούς, δαμάζω θηρία): Δαμάσιππος, Δαμασίας καθώς και τα σύνθετα ή συντετυμένα που έχουν σχέση με το κράτος «δύναμη, εξουσία, κατίσχυση»: Ἰφικράτης, Ἐπικράτης, Κράτης²³, Κρατεύας, Κρατίνος: το ανθρωπωνύμιο Κράτερος παράγεται από το επίθετο κρατερός (= ισχυρός) με αναβιβασμό του τόνου. Τα παράγωγα του ἄρχω παραπέμπουν επίσης σε στρατιωτικά συμφραζόμενα²⁴ (Αρχέδαμος, Άρχέλαιος, Άρχίας, Άρχινος). Σε παρόμοια συμφραζόμενα παραπέμπουν ορισμένα από τα σύνθετα με τον όρο τιμή (Τίμανδρος, Τιμανορίδας, Τιμοκλῆς, Τικοκράτης, Τιμόλαος) και λύω (Λύσανδρος, Λυσανίας, Λύσιππος, Λυσίδαμος, Λύσων και θηλ. Λυσάνδρα, Λυσιστράτη, Λυσιδίκα). Σε στρατιωτικά συμφραζόμενα παραπέμπουν ορισμένα σύνθετα με το ἵππος (πρβ. όμως τα παράγωγα ζωωνυμίων παρακάτω): Ἰππόλοχος, Ἰππόνικος, Ἰππόστρατος²⁵, Ἰππότας, αλλά και οι τύποι Ἰκιότας²⁶, τα οποία σχετίζονται με τα κοινωνικά συμφραζόμενα της εποχής, τις ενασχολήσεις της μακεδονικής αριστοκρατίας, αλλά και τις δυνατότητες της περιοχής στην εκτροφή ίππων και την εξέχουσα θέση του μακεδονικού ιππικού στον πόλεμο.

3.3.2. Σε διαφορετική σημασιολογική σφαίρα ανήκουν ονόματα που σχετίζονται με την ξενία Νειλόξενος, Ξέναρχος²⁷, Ξενοκράτης, Ξενόφραντος, Πρόξενος, Ξενέας/Ξεννίας, Ξένων, και θηλ. Ξεναρίστη, με το ρήμα φιλῶ με διάφορες σημασίες, όπως «σεβασμό προς» (Φιλόξενος), ιδιαίτερη προτίμηση σε όντα (Φίλιππος) ή στο περιβάλλον (Φιλαγρος) με πολυάριθμα υποκοριστικά, Φίλων, Φιλώνιχος, Φιλίσκος, Φιλλέας. –Τα σύνθετα με το επίθετο σῶς έχουν επίσης διαφορετική σημασία κατά περίπτωση: «αποκαθιστώ»: Σωκλῆς και Σωσικλῆς, «σώζω»: Σώστρατος²⁸ και θηλ. Σωστράτη. Σωπάτρα, Σώπολις: εδώ ανήκουν αρκετά συντετυμένα ονόματα: Σωσίας, Σώσις, Σώσος ίσως με την έννοια «υγιής», «αβλαβής» (ως ευχετικά), ή «βέβαιος», «σταθερός».

3.3.3. Ορισμένα ανθρωπωνύμια, γυναικεία ως επί το πλείστον, παράγονται από το επίθετο ἀδύς < *swad- που σχετίζονται θεωρητικά με τη γλυκύτητα (του χαρακτήρα τους; των εξωτερικών τους χαρακτηριστικών); όπως Ἀδεῖα/Ἀδέα²⁹, από το υπερθετικό Ἀδίστα, συντετυμένο Αδώ, αρσ. Γᾶδδυς³⁰. Όπως παντού, είναι συνήθη (και στα δύο φύλα) τα σύνθετα με το φίλος: Φίλα, Φιλωτέρα, Φιλοξένα, Φιλοπάτρα και Βιλίστα, Βιλιστίχη, Βιλταλώ³¹.

22 «Ισάξιος ανδρός», και κατ' επέκταση «εχθρικός»: DELG, λ. ἀντα. ἀντην, ἀντί.

23 Υποχωρητικός σχηματισμός από τα σύνθετα τύπου Καλλικράτης.

24 DELG, λ. ἄρχω [A].

25 Για τη σημασία των συνθέτων με α' ή β' συνθετικό τον όρο ἵππος βλ. Dubois 2000.

26 Ἰκιότιμος σε επιγραφή του 3^{ου} αι. (LGPN IV, λ.) βλ. Χατζόπουλος 2007, 227-8. Τοπική μορφή του ονόματος που απαντά με τα έως τώρα ευρήματα κυρίως στις δωρικές περιοχές. Η δάσυνση στη λέξη είναι ύστερο χαρακτηριστικό και πανελλήνιο που αφορά και στο θέμα Ἰππ-, Lejeune 1972, 280 § 320, σημ. 1.

27 Σε επιτύμβια στήλη από την Ορεστίδα, των μέσων περίπου του 5^{ου} αι. π.Χ., Σβέρκος 2009.

28 DELG, λ. σῶς.

29 Πρβ. παραπάνω το ζεύγος Κλειώ/Κλεώ.

30 Η ανάγνωση του ονόματος Φᾶδδυς με αρχικό F (LGPN IV, λ.) αντί του Γάδδυς της πρώτης εκδότριας (Βοκοτοπούλου 1984) σε κατάλογο ονομάτων ιερέων της περιόδου 335–306/5 π.Χ. από τα Καλίνδοια (SEG XXXVI 626, σ. 35) δεν μπορεί να είναι ορθή. Έως τώρα δεν υπάρχει σε γνωστό μακεδονικό κείμενο ένδειξη του είδους του F που χρησιμοποιούσαν στη Μακεδονία στο επιχώριο αλφάβητο, πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για κείμενο του τέλους του 4^{ου} αι., γραμμένο στην Κοινή και στο μιλησιακό αλφάβητο. Το Γ αποτελεί έναν από τους πιθανούς τρόπους απόδοσης του /w/ μετά την υιοθέτηση του μιλησιακού αλφαβήτου (Masson 1990) ενώ εναλλακτικά στις επιγραφές από τη Μακεδονία το διαρκές /w/, χωρίς αντίστοιχο γράφημα στο μιλησιακό αλφάβητο, αποδίδεται με Ο (Οαδίστη) τον 4/3^ο αι. π.Χ. ή με ΟΥ (Ούαδεϊα) κατά τη διάρκεια της ελληνιστικής περιόδου. Το B άρχισε να χρησιμοποιείται για την απόδοση του φωνήματος αυτού από τον 3^ο αι. π.Χ. (π.χ. Βαδεϊα). Συνοψίζοντας, μετά από αυτοφία προτείνω για το όνομα ανάγνωση Γᾶδδυς, με εκφραστικό διπλασιασμό, προπεριστώμενο, πρβ. Βρόχυς < βροχύς (= βραχύς). Για τα συντετυμένα αυτού του τύπου βλ. Lhôte 2007, 276 § 2.3.1.

31 Για τα οποία έγινε μνεία παραπάνω, § 3.1.

(Λύσανδρος, Λυσανίας, Λύσιππος, Λυσίδαμος, Λύσων and fem. Λυσάνδρα, Λυσιστράτη, Λυσιδίκα). Some compounds with ἵππος are also related to a military context (cf. however the derivatives of zoonyms below): Ἰππόλοχος, Ἰππόνικος, Ἰππόστρατος²⁵, Ἰππότας, and the Ἰκκότας²⁶, forms that have to do with the social context of the period, the occupations of the Macedonian aristocracy, the capacity of the land to sustain horse farms and the prominent position of the Macedonian cavalry in warfare.

3.3.2. A different semantic field is represented by compounds formed with the noun ξενία “hospitality”: Νειλόξενος, Ξέναρχος²⁷, Ξενοχράτης, Ξενόφραντος, Πρόξενος, Ξεννέας/Ξεννίας, Ξένων, and fem. Ξεναρίστη; derivatives from the verb φιλῶ in various senses, including “respect for somebody” (Φιλόξενος) and “great enjoyment for something”, e.g. animals (Φίλιππος) or inanimates (Φίλαγρος) are often shortened, sometimes with numerous suffixes: Φίλων, Φιλώνιχος, Φιλόσκος, Φιλλέας. –Compounds with the adjective σῶς “safe” present also a variety at a semantic level depending on the case: “restore”: Σωκλῆς and Σωσικλῆς, “to save something”: Σώστρατος²⁸ and fem. Σωστράτη, Σωπάτρα, Σώπολις; this category also includes a number of “Kurznamen”: Σωσίας, Σῶσις, Σῶσος, perhaps “safe and sound, healthy” (as names expressing a wish), or “sure, stable”.

3.3.3. Some personal names, mostly feminine, are derived from the adjective ἀδύς < *swad-, “sweet”, and must be associated to “a pleasant character” or “well-rounded” (body, personality or abilities) of the bearer, as for instance Ἀδεῖα/Ἀδέα²⁹, or the superlative Ἀδίστα or its shortened form Ἀδώ, and masc. Γᾶδδυς³⁰. As everywhere, compounds formed from φίλος, “friend, loving”, are widespread among female names also: Φίλα, Φιλωτέρα, Φιλοξένα, Φιλοπάτρα, but also Βιλίστα, Βιλιστίχη, Βιλταλώ³¹.

3.3.4. Theophoric names are very widespread throughout Macedonia from the earliest times. Some examples of such names are: Ἀπολλόδωρος, Ἀπολλοφάνης, Ἀπολλώνιος, Ἀρτεμίδωρος, Ἀσκληπιόδωρος, Δημήτριος and Δημητρία, Διογένης, Διόγυνητος, Διόδοτος, Διόξενος, Διοκλῆς, Διονύσιος, Διονυσιφάνης, Διονυσόδωρος, Διονυσοφῶν, Διοσκουρίδης, Εἰρήνη, Ἐκαταῖος, Ἐρμόλαος, Ἐρμόδωρος, Ἐρμων, Εὔκλεια³², Ἡλιόδωρος, Ἡρακλείδης,

25 For the meaning of compounds with the term ἵππος as their first or second component see Dubois 2000.

26 Ἰκκότιμος on an inscription from the 3rd cent. BC (*LGPN* IV, s.v.), see Χατζόπουλος 2007, 227–8. It is a local form of the name that, according to our present knowledge occurs chiefly in Doric regions. The aspiration of the word is a later and pan-Hellenic characteristic that also affects the root *hipp-*: Lejeune 1972, p. 280 § 320, n. 1.

27 On a *ca* mid-5th cent. BC funerary stele from Orestis, Σβέρκος 2009.

28 *DELG*, s.v. ‘σῶς’.

29 Cf. *supra* the pair Κλειώ/Κλεψ.

30 The reading of the name Φαδδῆς with initial F (*LGPN* IV, s.v.) instead of the Γάδδυς of the first publisher (Βοκοτοπούλου 1984) in a list of names of priests from Kalindoia of the period 335–306/5 BC (*SEG* XXXVI 626, στ. 35) cannot be correct. There is no indication of the type of F used in the local alphabets in Macedonia in any known Macedonian text; moreover, the text in question dates from the end of the fourth century, it is written in Koine and in the Milesian alphabet. One of the possible ways of rendering the phoneme /w/ after the adoption of the Milesian alphabet is gamma (Masson 1990), while alternatively in inscriptions from Macedonia, /w/, without a corresponding grapheme in the Milesian alphabet, is rendered by Ο (Οαδίστη) in the 4th/3rd cent. BC or by ΟΥ (Ούαδεῖα) in the Hellenistic Period. The B began to be used to render this phoneme (e.g. Βαδεῖα) during the 3rd cent. BC. After inspection of the inscription, I propose to read Γᾶδδυς, with gemination, properispomenon as in Βρόχυς < βροχύς (= βραχύς). For the abbreviated forms of this type see Lhôte 2007, 276 § 2.3.1.

31 Mentioned above, § 3.1.

32 As a personal name (Εὔκλεια ‘Ηγησάνδρου) at Dion in an inscription of the Late 4th cent. BC, *LGPN* IV, s.v. ‘Εὔκλεια’, whence, a little earlier, perhaps in *ca* 336 BC, Eukleia was venerated at Aigai as a goddess, *SEG* XXXIII 556 and XLIII 471 (in the commentary), cf. XLIX, 839. Whether this is the name of a goddess or an epithet of Artemis (as has been suggested, in my view without cogent arguments, *ibid.*, XL, 561) does not affect the fact that the theonym was used as a personal name in neighbouring cities in Macedonia within a generation. The study of theonyms used as personal names (Parker 2000, 57, 59) should be expanded to include the above early examples from Macedonia, newly discovered or recently published.

3.3.4. Τα θεοφόρα ονόματα είναι πολύ διαδεδομένα στη Μακεδονία από τις πιο πρώιμες εποχές. Εδώ δίδονται ενδεικτικά ορισμένα από αυτά: Ἀπολλόδωρος, Ἀπολλοφάνης, Ἀπολλώνιος, Ἀρτεμίδωρος, Ἀσκληπιόδωρος, Δημήτριος και Δημητρία, Διογένης, Διόγυνητος, Διόδοτος, Διόξενος, Διοκλῆς, Διονύσιος, Διονυσιφάνης, Διονυσόδωρος, Διονυσοφῶν, Διοσκουρίδης, Εἰρήνη, Ἐκαταῖος, Ἐρμόλαος, Ἐρμόδωρος, Ἐρμων, Εὔκλεια³², Ἡλιόδωρος, Ἡρακλείδης, Ἡρακλῆς³³, Ἡράκων, Ἡρόδωρος, Ἡρομένης, Ἡφαιστίων, Ποσείδιππος, Ποσειδώνιος, Σάτυρος, Σιλανός/Σιληνός και πολυάριθμα σύνθετα με πρώτο συνθετικό Θεο- < θεός: Θεόδοτος, Θεόκριτος, Θεόπροπος, αλλόμορφα με δίφθογγο Θευ- (Θεύτιμος, Θεύκριτος, Θευφάνης) ή με υφαίρεση Θε- Θετίμα και υποκοριστικά όπως Θέων. Επισημαίνονται ιδιαίτερα τα παραδείγματα Εἰρήνη, Εὔκλεια, Ἡρακλῆς, Σάτυρος και Σιλανός/Σιληνός που χρησιμοποιούνται αυτούσια ως ανθρωπωνύμια, επειδή είναι πολύ πρώιμα και αποτελούν ένα σύνολο σημαντικό αριθμητικά και εξαιρετικά ενδιαφέρον καθώς χρονολογούνται πριν από τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ. και δίνουν μια ενδιαφέρουσα διάσταση στη συζήτηση για την αρχή της χρήσης αυτούσιων των θεωνυμίων στον ελληνόφωνο χώρο. Αν αντιτείνει κανείς ότι τα παραδείγματα από τη Μακεδονία ήταν θεωνύμια ελασσόνων θεοτήτων, ο Ἡρακλῆς ήταν ο γενάρχης της δυναστείας των Τημενιδών, Ἡρακλῆς Πατρῷος, όπως αναφέρεται σε αναθηματική επιγραφή του ανακτόρου των Αιγών χρονολογούμενη στην περίοδο 179-168 π.Χ. (SEG XLVI 829).

3.3.5. Τα σύνθετα και τα συντετμημένα μυθολογικά ονόματα από τα έπη κυρίως συγκροτούν μια μεγάλη κατηγορία και δείχνουν εν πολλοίς τη διάδοση και την επίδραση στη μακεδονική κοινωνία των επών³⁴: Αἴολος, Ἀντίμαχος, Ἐκτωρ, Ἀχιλλεύς, Τληπόλεμος, Τήλεφος, Τρωΐλος, μεταξύ πολλών άλλων. Ορισμένα από αυτά ξεχωρίζουν από τα μακεδονικά λόγω της φωνολογίας και της μορφολογίας τους, όπως τα Ἀγήνωρ, Ἀθήνη (θεωνύμιο στο έπος, ανθρωπωνύμιο στη Μακεδονία), Ἀρήτη, Προθόη. Βεβαίως, ορισμένα από τα ονόματα που αναφέρονται σε αυτό το άρθρο είναι δυνατόν να έχουν μυθολογική προέλευση, όπως τα Ἀγέλαιος, Ἀμφίλοχος, Ἀμφοτερός, Ἀρχέλοχος, Ἀρπαλίων, Λύσανδρος.

3.4. Ορισμένα από τα μη σύνθετα ονόματα είναι δηλωτικά χαρακτηριστικών του σώματος ή του χαρακτήρα του φέροντος, προφανώς στην πλειονότητά τους παρωνύμια. Αρκετά έχουν σχέση με την τοπική χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής.

3.4.1. Χαρακτηριστικά του σώματος· συνήθως τα ανθρωπωνύμια αυτού του είδους φέρουν είτε υποκοριστικά μορφήματα είτε μεγεθυντικά. Ορισμένα από αυτά παρουσιάζουν εκφραστικό διπλασιασμό πριν από το μόρφημα. Από απόφεως σημασίας δηλώνουν: –Χαρακτηριστικά του προσώπου και της κεφαλής: α) χρώμα των ματιών: Γλαυκίας³⁵. β) χρώμα της κόμης: Κίλλης³⁶ (πιθανώς και το Γέρων, αν αναφέρεται σε λευκάζουσα κόμη, για παράδειγμα), Ξάνθος, Πύρ(ρ)ος· γ) σχήμα της μύτης: Σιμ(μ)ίας, Σιμιμίχη, Σιμος· δ) μεγάλο κεφάλι: Κέβαλος, Κεβαλίνος, Κέββας. Αν το Βοῦκ[ρις](;) ³⁷ σχετίζεται επυμολογικώς με

32 Ως ανθρωπωνύμιο (*Εὔκλεια Ηγησάνδρου*) στο Δίον σε επιγραφή του τέλους του 4^{ου} αι. π.Χ., LGPN IV, λ. Εὔκλεια, όταν, λίγο ενωπίτερα, ίσως περί το 336 π.Χ., λατρεύεται η Εύκλεια στις Αιγές ως θεότητα, SEG XXXIII 556 και XLIII 471 (στα σχόλια), πρβ. XLIX, 839. Είτε πρόκειται για θεότητα είτε για λατρευτικό επίθετο της Αρτέμιδος (όπως εικάζεται χωρίς ισχυρά επιχειρήματα κατά τη γνώμη μου, αυτ. XL, 561) δεν αλλάζει το γεγονός ότι το θεωνύμιο χρησιμοποιείται ως ανθρωπωνύμιο σε γειτονικές πόλεις της Μακεδονίας και σε διάστημα μιας γενεάς. Στη μελέτη των θεωνυμίων που χρησιμοποιούνται αυτούσια ως ανθρωπωνύμια (Parker 2000, 57, 59) θα πρέπει να προστεθούν και το συζητούμενα εδώ πρώιμα παραδείγματα από τη Μακεδονία, τα οποία, βεβαίως, δεν μπορούσε να γνωρίζει κατά την περίοδο που συνέταξε το άρθρο του.

33 Πρόκειται για τον υιό του Αλεξάνδρου Γ' και της Βαρσίνης (LGPN IV, λ. Ἡρακλῆς [1]).

34 Πρβ. αντίστοιχες παρατηρήσεις για τη Θεσσαλία από τον García Ramón 2007, 30.

35 «Με οφθαλμούς κυανόφαιοις», βλ. LSJ λ. γλαυκός.

36 «Με λευκάζουσα κόμη» < κιλλός, «τεφρός», Masson 1992, 263 (= OGS III, 146).

37 LGPN IV, λ. Βοῦκρος.

‘Ηρακλῆς³³, ‘Ηράκων, ‘Ηρόδωρος, ‘Ηρομένης, ‘Ηφαιστίων, Ποσείδιππος, Ποσειδώνιος, Σάτυρος, Σιλανός/Σιληνός and numerous compounds with Θεο- < θεός as first element: Θεόδοτος, Θεόκριτος, Θεόπροπος, and allomorphs with a diphthong Θευ- (Θεύτιμος, Θεύχριτος, Θευφάνης) or with syncope Θε- e.g. Θετίμα and hypocoristics such as Θέων. Particular mention is made of names of deities such as Εἰρήνη, Εὔκλεια, Ήρακλῆς, Σάτυρος καὶ Σιλανός/Σιληνός which are used also as personal names: they are of comparatively early date, they are clear cases, and constitute an interesting fair-sized set in the Greek-speaking world. To a possible objection that these examples are names of minor deities, it must be emphasized that Heracles was the ancestor of the Temenid royal house, Ήρακλῆς Πατρῷος, as recorded in a votive inscription from the palace at Aigeai from the period 179-168 BC (*SEG* XLVI 829).

3.3.5. Another major category of personal names are the compounds and *Kurznamen* from mythology and Homeric epics, indicating their extensive dissemination and influence on Macedonian society³⁴: Αἴολος, Άντιμαχος, Ἔκτωρ, Ἀχιλλεύς, Τληπόλεμος, Τήλεφος, Τρωΐλος among many others. Some of these differ phonologically and morphologically from the Macedonian stock, e.g. Αγήνωρ, Ἀθήνη (theonyms in the epics, personal names in Macedonia), Άργη, Προθόη. Of course, some of the names mentioned in this article may be mythological in origin, e.g. Άγέλαος, Άμφιλοχος, Άμφοτερός, Άρχελοχος, Άρπαλίων, Λύσανδρος.

3.4. Some of the non-compound names refer to physical characteristics or character traits of the bearer; obviously, they are mostly nicknames. A fair number of them have to do with the local flora and fauna.

3.4.1. Physical characteristics. Personal names of this type are usually suffixed; emphatic doubling “gémimation expressive” is not uncommon in this type of nicknames. At a semantic level, these names denote: –Features of the head and face, a) colour of the eyes: Γλαυκίας³⁵; b) hair colour: Κίλλης³⁶ (probably also Γέρων, if it designates the hair of the person thus named), Ξάνθος, Πύρ(ρο)ος; c) snub- or flat-nosed: Σιμ(μ)ίας, Σιμμίχη, Σιμος; d) large-headed: Κέβαλος, Κεβαλίνος, Κέββας. If Βοῦκ[ρις](?)³⁷ is etymologically related to βούκρανος³⁸, then it is obviously derisive³⁹; e) thick hair: Γαιτέας⁴⁰; f) baldness: Βάλακρος; g) large-footed: Ἀρκαπος⁴¹; -Short built: Σμίκυθος⁴², Μικύλος, Μικίων, Μικίνας, Μικαλίνος. –Large penis: Κούθων⁴³, Σάθων⁴⁴, Βιλλέας⁴⁵. –Deformity: Κύλλις⁴⁶, Μυλλέας⁴⁷, Μυλλένας. –Ambidexterity: Άμφοτερός⁴⁸. The hypocoristic Σίλλις is open to more than one interpretations: 1. If it derives from the substantive σίλλος “satirical poem, mockery”, the name means “scoffer”, cf. the glosses of Hesychius σιλλαίνειν, σίλλας, σιλλεῖ, σιλλοῖ, σιλλος. 2. It may be associated by folk etymology from the Roman Period with ἥλλος, “squint-eyed”, cf. σιλλαίνειν (Hesych.). 3. The name is perhaps associated with hair, cf. the glosses ἀνάσιλλον, ἀνασεσιλλῶσθαι,

33 The son of Alexander III and Barsine (*LGPN* IV, s.v. ‘Ηρακλῆς’ [1]).

34 Cf. similar observations for Thessaly by García Ramón 2007, 30.

35 “With light blue or grey eyes”, see *LSJ*, s.v. ‘γλαυκός’.

36 “With grey hair” < κιλλός, Masson 1992, 263 (= *OGS* III, 146).

37 *LGPN* IV, s.v. ‘Βοῦκρος’.

38 *HPN*, 98.

39 “Bull-headed”, *DELG*, s.v. ‘βοῦς’.

40 “With a thick mane of hair” (= *Χαιτέας), *ghait- which is found in certain Indo-European languages, see *DELG*, s.v. ‘χαίτη’.

41 “The bear-footed”; for the interpretation see Panayotou 2007b, 389-90.

42 It is assumed that the stem *smik-* is older than *mik-*: *DELG*, s.v. ‘μικρός’.

43 From *κριθή*, “penis”, see Masson 1959, 162 (= *OGS* I, 22); *DELG*, s.v. ‘κριθή’.

44 < σάθη, see *HPN*, 482.

45 < βίλλος, τὸ ἀνδρεῖον αἰδοῖον, Herodian, *Techn.* I, p. 158, see *DGE*, s.v.

46 < κυλλός, “deformed”, see *DELG*, s.v.

47 < μυλλός, “crooked”, *HPN*, 504; *DELG*, s.v. ‘μύλλα’.

48 For the meaning see Kamptz 1982, 234 § 67b 3.

το βούκρανος³⁸, προφανώς έχει σκωπτική σημασία³⁹. ε) πυκνή κόμη: Γαιτέας⁴⁰. στ) φαλακρότητα: Βάλακρος· ζ) τριχωτά ή μεγάλα πόδια: Ἀρκαπος⁴¹. –Σωματική διάπλαση: Σμίκυθος⁴², Μικύλος, Μικίων, Μικίνας, Μικαλίνος. –Μεγάλο ανδρικό μόριο: Κρίθων⁴³, Σάθων⁴⁴, Βιλλέας⁴⁵. –Παραμόρφωση: Κύλλις⁴⁶, Μυλλέας⁴⁷, Μυλλένας. –Αμφιδεξιότητα: Άμφοτερός⁴⁸. Για το υποκοριστικό Σίλλις είναι δυνατές περισσότερες της μιας ερμηνείες: 1. Αν είναι παράγωγο του ουσιαστικού σίλλος (=έμμετρο σκώμμα, χλευασμός), σημαίνει «χλευαστής», πρβ. τις γλώσσες του Ησυχίου σιλλαίνειν, σίλλας, σιλλεῖ, σιλλοῖ, σίλλος. 2. Ίσως έχει συνδεθεί παρετυμολογικά από τη ρωμαϊκή περίοδο με το ἴλλος, «αλλήθωρος», πρβ. τη γλώσσα του Ησυχίου σιλλαίνειν. 3. Ίσως έχει σχέση με τις γλώσσες του Ησυχίου ἀνάσιλλον, ἀνασειλλῶσθαι, σίλλος, σιλλέα· τρίχωμα· στην περίπτωση αυτή το υποκοριστικό δηλώνει «τον αναφαλαντία, αυτόν που αρχίζει να χάνει τα μαλλιά του»⁴⁹. Τα ανθρωπωνύμια αυτά είναι και από άλλης απόψεως ενδιαφέροντα: επειδή είναι παράγωγα προσηγορικών κάθε είδους (διαλεκτικών αλλά και πανελλήνιων λαϊκών όρων) παρέχουν ενδιαφέρουσες προσθήκες στο λεξιλόγιο της ελληνικής.

3.4.2. Στοιχεία του χαρακτήρα: Ἀφρόβητος, Εύγενεια, Εύάνιος⁵⁰, Εύαίνετος, Σύνεσις, Μόνιμος⁵¹, Μάλακος⁵², Κορδυπίων⁵³, Ἀρπαλος, Ἀρπαλίων⁵⁴, Βιαίος, Βιώ, Κρωκίνας⁵⁵, Γοργάτας, Γοργίας, Στρώφακος Στρωφακίδου⁵⁶, σπάνιο παράδειγμα στη Μακεδονία μερικής οιμωνυμίας μεταξύ πατρός και υιού κατά την περίοδο που μας απασχολεί.

3.4.3. Ανθρωπωνύμια που έχουν σχέση με την πανίδα και τη χλωρίδα. Συχνά τα ανθρωπωνύμια που έχουν σχέση με τη χλωρίδα είναι θηλυκά ονόματα: Πεπερία, Κρινώ, Μυρτώ, σπανιότερα αρσενικά Δρύκαλος, Κάλας. Τα ονόματα που έχουν σχέση με την πανίδα είναι πιθανόν να υποδηλώνουν το χαρακτήρα ή και τα χαρακτηριστικά του φέροντος. Ορισμένα ανθρωπωνύμια επαναλαμβάνουν αυτούσια τα ζωωνύμια από τα οποία προέρχονται (Ἀέροπος⁵⁷, Ἀλεκτρυών⁵⁸, Λέων, Λύκος), άλλα σχηματίζονται με την προσθήκη ενός υποκοριστικού, σε ορισμένες περιπτώσεις, μορφήματος (Ἄρνιας,

38 HPN, 98.

39 «Ο έχων κεφαλήν βούς», DELG λ. βοῦς.

40 «Δασυχαίτης» (= *Χαιτέας), από θέμα **ghait-* που απαντά σε ορισμένες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, βλ. DELG λ. χαίτη.

41 «Αυτός που έχει πόδια σαν της αρκούδας», για την ερμηνεία βλ. Panayotou 2007β, 389-90.

42 Υποτίθεται ότι το θέμα *smik-* είναι παλαιότερο του *mik-*: DELG λ., μικρός.

43 < κριθή, με τη σημασία «ανδρικό μόριο», βλ. DELG λ. κριθή. Masson 1959, 162 (= OGS I, 22).

44 < σάθη, βλ. HPN 482.

45 < βίλλος· τὸ ἀνδρεῖον αἰδοῖον: Ηρωδ., Τεχν. Α', σελ. 158, βλ. DGE, λ.

46 < κυλλός, «στρεβλός», βλ. DELG, λ.

47 < μυλλός, διεστραμμένος τὴν ὄψιν: Ευστ. βλ. HPN, 504· DELG, λ. μύλλα.

48 Για τη σημασία βλ. Kamptz 1982, 234 § 67b 3.

49 Βλ. DELG, λ. σίλλος και HAL. Το όνομα λανθασμένα χαρακτηρίζεται ως “Phoenician (?)” (SEG XLIX 657).

50 «Ευάγωγος» < ἡνίαι, «ηγία».

51 «Σταθερός» < μένω.

52 «Ο ασθενικού χαρακτήρος, πειθήνιος».

53 < κόρδυνς, «πανούργος», LSJ, λ.

54 Από ρ̄ιζα *alp-* < *walp-*, πρβ. ἐλπίς. Αρχικά το όνομα σήμαινε «επιθυμητός», που από λαϊκή παρετυμολογία συνδέθηκε με το ρ. ἀρπάζω, γι' αυτό και το δασύ πνεύμα. Έτσι το όνομα σημαίνει «δέχομαι με ευχαρίστηση», άλλα και «διεκδικώ» και για τον λόγο αυτόν συνδέθηκε, ήδη στα έπη, όπως και τα ομόρριζά του, με τη λ. ἀρπαγή: βλ. DELG, λ. ἀλπνιστος· Kamptz, 1982, 229.

55 Κρωκαλέον· παιδίον πανούργον. Ησύχ., λ. Πρβ. αυτ., λ. κρόκαλον του ίδιου λεξικογράφου.

56 < στρέφω, με υποκοριστικό μόρφημα –αξ λαϊκής προελεύσεως (Charntraine 1933, 379-80). Το όνομα πρέπει να δηλώνει, υποθέτω, αυτόν που «στριφογυρίζει συνεχώς», πρβ. [Στρό]μβι(χος), LGPN IV, λ. Θεσσαλικά παραδείγματα της ίδιας οικογένειας αναλύει ο García Ramón 2007, 54.

57 < ἀέροψ, -οπος, είδος ορνέου, HPN, 580· DELG, λ.

58 Οξυτόνως, όχι βαρυτόνως όπως στο LGPN IV, λ. Άλεκτρυών (1).

σίλλος, σιλλέα (Hesych.); in this case the nick-name would denote someone who tends to be bald⁴⁹. The personal names in question are also interesting from another point of view: they are derived from various nouns (dialect words, popular vocabulary) and therefore provide interesting additions to the vocabulary of Macedonian and the Greek language as a whole.

3.4.2. Character traits: Ἀφόβητος, Εύγένεια, Εύάνιος⁵⁰, Εύαίνετος, Σύνεσις, Μόνιμος⁵¹, Μάλωκος⁵², Κορδυπίων⁵³, Ἀρπαλος, Ἀρπαλίων⁵⁴, Βιαῖος, Βιώ, Κρωκίνας⁵⁵, Γοργάτας, Γοργίας, Στρώφαχος Στρωφακίδου⁵⁶, the last providing a rare example in Macedonia of a partial homonymy between father and son during the period we are concerned with.

3.4.3. Personal names relating to flora and fauna: Personal names connected with plants are usually feminine: Πεπερία, Κρινώ, Μυρτώ, more rarely masculine: Δρύκαλος, Κάλας. Names from the animal kingdom probably reflect the character or features of the bearer. Some personal names have the same form with the zoonyms they come from (Αέροπος⁵⁷, Ἀλεκτρυών⁵⁸, Λέων, Λύκος); others are formed with the addition of a morpheme, sometimes of a diminutive suffix ('Αρνίας, Ἀττακίνος⁵⁹, Βοΐδιον, Κύννα⁶⁰, Κυνίσκος, Λυκίσκος, Μύας, Περδίκκας, Ταύρων, Φρυνίων).

4. As elsewhere in the Greek-speaking world, changes in the local nomenclature gradually occur during the Hellenistic period. Of the traditional names the ones that survive –and indeed remain common until the end of Antiquity in all strata of society– are certain dynastic names⁶¹ in broad sense, including names of Companions of Alexander III⁶². Some personal names (e.g. Δημήτριος, Ποσειδώνιος) that become widespread throughout Macedonia and elsewhere during the Hellenistic Period (the former in this form, probably as a dynastic name) become exceptionally popular in the Roman Era as well, and via Christianity Δημήτριος remains common in later periods too, particularly in regions bordering Macedonia. Some of the traditional names have already begun to lose their dialectal colour by the Early Hellenistic period and to adapt, wholly or partially, to the *Koine*. The continuity of dialectal forms in personal names with a long -ᾱ, even after the loss of phonemic length, gave local names a standard characteristic; this does not, however, mean that the long vowels were retained in the phonological system of the *Koine* of the region. The *Berenike*-type names in which scholars recognize the Macedonian characteristics noted in § 3.1 appear more and more rarely in the Hellenistic and Roman periods in the names of all epigraphical population.

Anna Panayotou-Triantaphyllopoulou

49 See *DELG*, s.v. ‘σίλλος’, and *HAL*, s.vv. The name is wrongly qualified as “Phoenician (?)” (*SEG* XLIX 657).

50 A dialectal form of a name meaning “easily led” if it is associated with ἡγίαι, “reins”.

51 “Steady”, cf. μένω.

52 “Of weak character, docile”.

53 < κόρδως, “knavish”, *LSJ*, s.v.

54 From *alp-* < *walp-*, cf. ἐλπίς. Initially the name meant “desirable” associated by folk etymology with the verb ἀρπάζω “seize” (thus the aspirated initial), and moreover “accept with pleasure” but also “claim”, associated with ἀρπαγή: see *DELG*, s.v. “ἄλπινστος”; Kamptz 1982, 229.

55 Κρωκαλέον, παιδίον πανοιδρογον, “a cunning child”, Hesych., cf. also s.v. ‘χρόκαλον’.

56 From στρέφω, with popular hypocoristic suffix -ᾰξ (Chantraine 1933, 379-80). The name should, I think, mean “one who can’t sit still”, cf. [Στρό]μβι(χος), *LGPN* IV, s.v.; García Ramón (2007, 54) analyzes similar examples from Thessaly.

57 From ἀέροφ, -οπος, a kind of wild bird, *HPN*, 580; *DELG*, s.v.

58 With accent on the ultima, not on the penult as in *LGPN* IV, s.v. ‘Ἀλεκτρύών’ (1).

59 Personal name probably derived from ἀττάχης, a kind of locust, see *DGE*, s.v. The suffix -ίνος, -ίνη is customary in names of animals of different kinds: Chantraine 1933, p. 204. There are many personal names derived from different kinds of locusts, e.g. Ἀκριδίων, Ἀττέλεβος, Βρουκίων, *HPN*, 580-1; García Ramón 2007, 55. There are probably derisive, denoting someone who devours everything, literally or metaphorically.

60 From κύνα. The name of the daughter of Philip II is also given by the ancient sources as Κυν(ν)άνα/-η, see *LGPN* IV, s.v. ‘Κυνάννα’.

61 Names from other royal families of Macedonia not only from that of the Argeads.

62 Cf. for the use of Macedonian dynastic names in the Roman Period Touloumакos 1997, and Σβέρχος 2000, 126.

Ἄττακινος⁵⁹, Βοῦδιον, Κύννα⁶⁰, Κυνίσκος, Λυκίσκος, Μύας, Περδίκκας, Ταύρων, Φρυνί-
ων).

Όπως και αλλού στον ελληνόφωνο χώρο, κατά την ελληνιστική περίοδο η τοπική ανθρω-
πωνυμία διαφοροποιείται σταδιακά. Από τα παραδοσιακά ανθρωπωνύμια θα επιβιώσουν
–και μάλιστα θα καταστούν συνήθη έως το τέλος της αρχαιότητας σε όλα τα στρώματα του
πληθυσμού – ορισμένα δυναστικά⁶¹ εν τη ευρείᾳ εννοίᾳ ονόματα ή εταίρων του Αλεξάνδρου
Γ'⁶². Ορισμένα ανθρωπωνύμια (π.χ. Δημήτριος, Ποσειδώνιος) διαδίδονται στη Μακεδονία,
όπως και αλλού κατά την ελληνιστική περίοδο (το πρώτο με αυτόν τον τύπο, πιθανότατα ως
δυναστικό όνομα), γίνονται εξαιρετικά δημοφιλή ακόμα και κατά τη ρωμαϊκή εποχή και δια
του χριστιανισμού το Δημήτριος παραμένει σύνηθες σε νεότερες περιόδους, μάλιστα στις
όμορες της Μακεδονίας μεταξύ άλλων περιοχές. Ορισμένα από τα παραδοσιακά ονόματα
χάνουν σταδιακά ήδη από την πρώιμη ελληνιστική περίοδο τη διαλεκτική τους χροιά και
προσαρμόζονται στην Κοινή, πλήρως ή μερικώς. Ας σημειωθεί ότι η διατήρηση στην ανθρω-
πωνυμία διαλεκτικής προελεύσεως τύπων με -ᾶ, ακόμα και μετά την ισοχρονία των φωνη-
έντων, απέδωσε ένα τυποποιημένο χαρακτηριστικό στα τοπικά ονόματα, χωρίς αυτό να ση-
μαίνει ότι διατηρήθηκαν τα μακρά φωνήντα στο φωνολογικό σύστημα της Κοινής της πε-
ριοχής. Τα ονόματα στα οποία οι μελετητές αναγνωρίζουν τα μακεδονικά χαρακτηριστικά
που αναφέρθηκαν στην § 3.1 εμφανίζονται όλο και σπανιότερα κατά την ελληνιστική και τη
ρωμαϊκή περίοδο σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού.

Άννα Παναγιώτου-Τριανταφυλλοπούλου

59 Ανθρωπωνύμιο παραγόμενο πιθανώς από τον όρο ἀττάκης, που δηλώνει είδος ακρίδας, βλ. DGE, στο λ. Το επίθη-
μα -ῖνος, -ῆνη είναι σύνηθες σε ονομασίες ζώων διαφόρων ειδών: Chantraine 1933, 204. Τα ανθρωπωνύμια που πα-
ράγονται από διαφορετικά είδη ακρίδων είναι αρκετά, π.χ. Ἀκριδίων, Ἀττέλεβος, Βρουκίων, HPN, 580-1· García
Ramón 2007, 55. πιθανότατα έχουν σκωπτική χροιά, «αυτός που κατατρώγει», κυριολεκτικώς ή μεταφορικώς.

60 Κύνα. Το όνομα της θυγατρός του Φιλίππου Β' παραδίδεται από τις πηγές και ως Κυν(ν)άνα/-η, βλ. LGPN
IV, λ. Κυνάννα.

61 Ονόματα δηλ. που προέρχονται και από άλλους, εκτός των Αργεαδών, βασιλικούς οίκους της Μακεδονίας.

62 Πρβ. για τη χρήση μακεδονικών δυναστικών ονομάτων κατά τη ρωμαϊκή περίοδο Touloumакos 1997· Σβέρ-
κος 2000, 126.

ABSTRACT

This overview of Macedonian personal names presents an etymological analysis and semantic classification of compound names, “Kurznamen” and nicknames for clarifying the characteristics of local onomastics, up to the 4th/3rd cent. BC. The *Lexicon of Greek Personal Names* vol. IV (2005) is our primary source.

From the semantic point of view masculine compound names connected to war and related fields vastly outnumber all other categories. Widespread are names from Homeric epics and mythology, denoting the popularity of heroic poetry in Macedonia. Theophoric names, mostly compounds, are generated from names of deities. Macedonian nomenclature presents good and early evidence for the use of names of deities for mortals in texts dated to the 4th cent. BC.

Among the nicknames, some refer to the physical appearance or the character of the bearer, or they are related to phytonyms and zoonyms.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / BIBLIOGRAPHY

Αβαγιανού 2002

Α.Α. Αβαγιανού, «Έρμη Χθονίωι: θρησκεία και άνθρωπος στη Θεσσαλία», στο: της ίδιας (εκδ.), Λατρείες στην ‘περιφέρεια’ του αρχαίου ελληνικού κόσμου, Αθήνα 65-111.

Αβρονιδάκη 2007

Χρ. Αβρονιδάκη. Ο Ζωγράφος του Άργου, Αθήνα.

Άγαλμα

ΑΓΑΛΜΑ. Μελέτες για την αρχαία πλαστική προς τιμήν του Γιώργου Δεσπίνη, Θεσσαλονίκη 2001.

Αδάμ-Βελένη 1993

Π. Αδάμ-Βελένη, «Χάλκινη ασπίδα από τη Βεγόρα Φλώρινας», στο: *Αρχαία Μακεδονία V*, Θεσσαλονίκη 1993, 17-28.

Αδάμ-Βελένη 1996

Π. Αδάμ-Βελένη, «Πέτρες Φλώρινας. Δώδεκα χρόνια ανασκαφής», *AEMΘ* 10A, 1-22.

Αδάμ-Βελένη 1997

Π. Αδάμ-Βελένη, «Πέτρες Φλώρινας, πρώτη προσέγγιση στην ελληνιστική παραγωγή», στο: Δ' *ΕπΣΕΚ*, 138-54.

Αδάμ-Βελένη 1998

Π. Αδάμ-Βελένη, Πέτρες Φλώρινας, Θεσσαλονίκη (2002²).

Αδάμ-Βελένη 2000α

Π. Αδάμ-Βελένη, «Απολλωνία η Μυγδονική», *AEMΘ* 14, 273-90.

Αδάμ-Βελένη 2000β

Π. Αδάμ-Βελένη, «Νομισματικοί θησαυροί από τις Πέτρες Φλώρινας», στο: *Οβολός* 4, 127-55.

Αδάμ-Βελένη 2001α

Π. Αδάμ-Βελένη, Θεσσαλονίκη, Νεράιδα, βασίλισσα, γοργόνα. Αρχαιολογική περιδιάβαση από την προϊστορία έως την ύστερη αρχαιότητα, Θεσσαλονίκη.

Αδάμ-Βελένη 2001β

Π. Αδάμ-Βελένη, «Οι δεκάχρονες εργασίες στην Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης», στο: της ίδιας (εκδ.), Αρχαία Αγορά, Θεσσαλονίκη, Α', 1-17.

Αδάμ-Βελένη 2002

Π. Αδάμ-Βελένη, Μακεδονικοί βωμοί. Τιμητικοί και ταφικοί βωμοί αυτοκρατορικών χρόνων στη Θεσσαλονίκη, πρωτεύουσα της επαρχίας Μακεδονίας, και στη Βέροια, πρωτεύουσα του Κοινού των Μακεδόνων (Δημοσιεύματα Αρχαιολογικού Δελτίου 84), Αθήνα.

Αδάμ-Βελένη 2003α

Π. Αδάμ-Βελένη, «Οικονομία και εμπόριο στη Μακεδονία», στο: *Αρχαίες αγροικίες*, 141-5.

Αδάμ-Βελένη 2003β

Π. Αδάμ-Βελένη, «Θεσσαλονίκη: Ιστορία και Πολεοδομία», στο: *Γραμμένος* 2003, 121-76.

Αδάμ-Βελένη 2003γ

Π. Αδάμ-Βελένη «Θεάματα και τέχνες στη Θεσσαλονίκη», στο: *Γραμμένος* 2003, 263-81.

Αδάμ-Βελένη 2006

Π. Αδάμ-Βελένη, Θέατρο και θέαμα στον ρωμαϊκό κόσμο, Θεσσαλονίκη.

Αδάμ-Βελένη 2007

Π. Αδάμ-Βελένη, «Θέατρα και κτήρια θεαμάτων στη Μακεδονία. Η μετάπλαση του θεατρικού φαινόμενου», στο: Όλος ο κόσμος μία σκηνή, Διεθνές Συνέδριο, Βόλος 2007, Πρακτικά (υπ.έκδ.).

Αδάμ-Βελένη 2008

Π. Αδάμ-Βελένη, «Η Μακεδονία από τον 7^ο αι. π.Χ. μέχρι τον 4^ο αι. μ.Χ. Ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο», στο: *Καλίνδοια*.

Αδάμ-Βελένη 2009α

Π. Αδάμ-Βελένη, «Αγροικίες στη Μακεδονία: οι απαρχές της 'φεουδαρχίας'», *AEMΘ* 20 χρόνια, 1-15.

Αδάμ-Βελένη 2009β

Π. Αδάμ-Βελένη, Μακεδονία-Θεσσαλονίκη, μέσα από τις συλλογές του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Αδάμ-Βελένη 2010

Π. Αδάμ-Βελένη, Θέατρο και θέαμα στην αρχαία Μακεδονία, Θεσσαλονίκη.

Αδάμ-Βελένη – Ιγνατιάδου 2010

Π. Αδάμ-Βελένη – Δ. Ιγνατιάδου (εκδ.), Γυάλινος Κόσμος. Κατάλογος Έκθεσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Αδάμ-Βελένη – Ζωγράφου – Καλλιγά – Χατζιδάκης 2005

Π. Αδάμ-Βελένη – H. Ζωγράφου – Δ. Καλλιγά – N. Χατζιδάκης, «Η μουσειολογική-μουσειογραφική μελέτη της έκθεσης στην Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης», *AEMΘ* 19, 97-108.

Αδάμ-Βελένη κ.ά. 1996

Π. Αδάμ-Βελένη – Π. Γεωργάκη – H. Ζωγράφου – B. Καλάβρια – K. Μπόλη – Γ. Σκιαδαρέσης, «Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης: η στρωματογραφία και τα κινητά ευρήματα», *AEMΘ* 10B, 501-32.

Αδάμ-Βελένη κ.ά. 2010

Π. Αδάμ-Βελένη – Δ. Καλλιγά – A. Μυτούδης – E. Σολομών – S. Ζαχαριάδης – M. Χατζή, «Το Μουσείο της Αγοράς Θεσσαλονίκης: από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση», *AEMΘ* 22 (υπ.έκδ.).

AEMΘ 20 χρόνια

Π. Αδάμ-Βελένη – K. Τζαναβάρη (εκδ.), Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και στη Θράκη. 20 χρόνια. Επετειακός τόμος, Θεσσαλονίκη 2009.

Αθανασίου κ.ά. 1998

Φ. Αθανασίου – B. Μάλαμα – M. Μίεζα – M. Σαραντίδου, «Η βασιλική του γαλεριανού συγκροτήματος», *AEMΘ* 12, 113-26.

Αθανασίου κ.ά. 1999

Φ. Αθανασίου – B. Μάλαμα – M. Μίεζα – M. Σαραντίδου, «Τα λουτρά των ανακτόρων του Γαλέριου», *AEMΘ* 13, 191-206.

Αιγαίο

N.Χρ. Σταμπολίδης – A. Γιαννικουρή (εκδ.), Το Αιγαίο στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, Ρόδος 1-4 Νοεμβρίου 2002, Αθήνα 2004.

Ακαμάτης 1987

I.M. Ακαμάτης, «Ξάνθος Δημητρίου και Αμαδίκας υιός», στο: *Αμητός*, Α', 13-32.

Ακαμάτης 1990

I.M. Ακαμάτης, «Η αγορά της Πέλλας», *AEMΘ* 4, 143-54.

Ακαμάτης 1993α

Ι.Μ. Ακαμάτης, «Οι πόλεις», στο: R. Ginouvés (εκδ.), Η Μακεδονία από τον Φίλιππο Β' έως τη ρωμαϊκή κατάκτηση, Αθήνα, 91-7.

Ακαμάτης 1993β

Ι.Μ. Ακαμάτης, Πήλινες μήτρες αγγείων από την Πέλλα. Συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής κεραμικής, Αθήνα.

Ακαμάτης 1996

Ι.Μ. Ακαμάτης, «Αγορά Πέλλας: 15 χρόνια αρχαιολογικής έρευνας», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI.1*, Θεσσαλονίκη, 23-43.

Ακαμάτης 2004

Ι.Μ. Ακαμάτης, «Το νεκροταφείο της περιοχής της Αγοράς», στο: Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – Ακαμάτης 2004, 65-9.

Ακαμάτης 2006

Ι.Μ. Ακαμάτης, «Πανεπιστημιακή ανασκαφή Αρχαίας Αγοράς Πέλλας», *AEMΘ* 20, 615 -26.

Ακαμάτης 2009

Ι.Μ. Ακαμάτης, «Προϊστορική Πέλλα. Νεκροταφείο Εποχής Χαλκού», στο: *Κερμάτια*, Β', 193-213 .

Ακαμάτης Ν. 2008

Ν. Ακαμάτης, «Ερυθρόμορφη κεραμική από την Πέλλα», *AE* 2008, 1-78.

Αλλαμανή-Σουρή 1981

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «ΙΖ' ΕΠΚΑ. Τυχαία Ευρήματα. Νομός Ημαθίας», *ΑΔ* 36, Β' 2, Χρονικά, 413.

Αλλαμανή-Σουρή 1983

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Νομός Ημαθίας. Βέροια. Οδός Πλουτάρχου», *ΑΔ* 38, Β' 2, Χρονικά, 302-3.

Αλλαμανή-Σουρή 1987

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Μονομαχικά μνημεία στο Μουσείο της Βέροιας», στο: *Αμητός*, Α', 33-57.

Αλλαμανή-Σουρή 2003α

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Η θέση της επαρχίας Μακεδονίας στο ρωμαϊκό imperium», στο: Γραμμένος 2003, 67-79.

Αλλαμανή-Σουρή 2003β

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Η αυτοκρατορική λατρεία», στο: Γραμμένος 2003, 98-119.

Αλλαμανή-Σουρή 2008

Β. Αλλαμανή-Σουρή, Επιτύμβιες στήλες και ανάγλυφα από τη Βέροια και την περιοχή της (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Αλλαμανή-Σουρή 2009

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Η στήλη μιας άγνωστης κόρης από τη Βέροια», στο: *Κερμάτια*, 369-77.

Αλλαμανή-Σουρή 2011

Β. Αλλαμανή-Σουρή, «Η στήλη της Φιλοτέρας και του Κασσάνδρου από τη νότια νεκρόπολη της Βέροιας», στο: *Νάματα*, 155-64.

Αλλαμανή-Σουρή – Κουκουβού 1998

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Α. Κουκουβού, «Μίεζα. Ανασκαφικές έρευνες», *AEMΘ* 12, 371-81.

Αλλαμανή-Σουρή – Κουκουβού – Ψαρρά 2009

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Α. Κουκουβού – Ειρ. Ψαρρά, «Μίεζα, πόλη Ημαθίας», στο: *AEMΘ* 20 χρόνια, 17-30.

Αλλαμανή-Σουρή – Τζαναβάρη 1990

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Κ. Τζαναβάρη, «Πήλινες πυξίδες από τη Βέροια. Χρονολογικές ενδείξεις», στο: Β' ΕπΣΕΚ, 151-9.

Αλλαμανή-Σουρή – Τζαναβάρη 1994

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Κ. Τζαναβάρη, «Σχήματα αγγείων της πρώιμης ελληνιστικής εποχής από ταφικά σύνολα της Βέροιας (Πίν. 43-49)», στο: Γ' ΕπΣΕΚ, 90-103.

Αλλαμανή-Σουρή – Τζαναβάρη 1999

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Κ. Τζαναβάρη, «Τα υστεροελληνιστικά εργαστήρια της Βέροιας. Καλλιτεχνικό και κοινωνικό περιβάλλον», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI.1*, Θεσσαλονίκη, 51-75.

Αλλαμανή-Σουρή κ.ά. 1999

Β. Αλλαμανή-Σουρή – Κ. Χατζηνικολάου – Β. Τζανακούλη – Σ. Γκαλινίκη, «Θέρμη 1999. Η ανασκαφή στο νεκροταφείο και στοιχεία για την οργάνωση του χώρου του», *AEMΘ* 13, 153-66.

Αμητός

ΑΜΗΤΟΣ. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο, Α', Β', Θεσσαλονίκη 1987.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 1993

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Ανασκαφή Παλατιανού 1993», *AEMΘ* 7, 389-99.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 1994

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Ανασκαφή στο Παλατιανό Ν. Κιλκίς 1994», *AEMΘ* 8, 263-7.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 1995

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Ανασκαφή Παλατιανού 1995», *AEMΘ* 9, 405-9.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 1996

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Οι αρχαιολογικές έρευνες στο Παλατιανό», *AEMΘ* 10A, 189-204.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 1998

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Παλατιανό Νομού Κιλκίς. Η πορεία της ανασκαφικής έρευνας», *AAA XXIII-XXVIII*, 89-108.

Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη 2004

Η. Αναγνωστοπούλου-Χατζηπολυχρόνη, «Σωστική ανασκαφή στην αρχαία Μένδη», *AEMΘ* 18, 133-40.

Ανδρειωμένου 1966

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Ανασκαφή ρωμαϊκού λουτρώνος παρά το Νησί Αλεξανδρείας», *ΠΑΕ*, 24-9.

Ανδρειωμένου 1966α

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Βέροια», *ΑΔ* 21, Β' 2, Χρονικά, 355-7, πίν. 380.

Ανδρειωμένου 1967

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Νησί Αλεξανδρείας», *ΑΔ* 22, Β' 2, Χρονικά, 412-3.

Ανδρειωμένου 1968

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Ανασκαφή ρωμαϊκού λουτρώνος παρά το Νησί Αλεξανδρείας», *ΠΑΕ*, 60-4.

Ανδρειωμένου 1974

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Εκ της δυτικής νεκροπόλεως της Ερέτριας», *AAA VII*, 229-48.

Ανδρειωμένου 2001

Α.Κ. Ανδρειωμένου, «Το εργαστήριον χαλκοτεχνίας της Ακραιφίας», στο: *Καλλίστευμα*, 81-134.

Ανδρέου – Κωτσάκης 1987

Σ. Ανδρέου – Κ. Κωτσάκης, «Διαστάσεις του χώρου στην Κεντρική Μακεδονία: Αποτύπωση της ενδοκοινοτικής και διακοινοτικής χωροοργάνωσης», στο: *Αμητός*, Α', 57-88.

Ανδρόνικος 1969

Μ. Ανδρόνικος, *Βεργίνα I. Το νεκροταφείο των τύμβων*, Αθήνα.

Ανδρόνικος 1984

Μ. Ανδρόνικος, *Βεργίνα. Οι βασιλικοί τάφοι και οι άλλες αρχαιότητες*, Αθήνα.

Ανδρόνικος 1988

Μ. Ανδρόνικος, «*Βεργίνα 1988. Ανασκαφή στο νεκροταφείο*», *AEMΘ* 2, 1-4.

Ανδρόνικος 1994

Μ. Ανδρόνικος, *Βεργίνα II. Ο τάφος της Περσεφόνης (Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 138)*, Αθήνα.

Ανδρόνικος – Κοτταρίδου 1988

Μ. Ανδρόνικος – A. Κοτταρίδου, «*Ανασκαφή Βεργίνας*», *ΠΑΕ*, 100-7.

Άνδρος και Χαλκιδική

Α.Ν. Μπάλκας (εκδ.), *Άνδρος και Χαλκιδική. Πρακτικά Συμποσίου. Άνδρος, 23.8.1997 (Ανδριακά Χρονικά 29)*, Αθήνα 1998.

Αποστόλου 1988

Μ. Αποστόλου, «*Ανασκαφή στην Κυψέλη Ημαθίας*», *AEMΘ* 2, 307-15.

Αποστόλου 1991

Μ. Αποστόλου, «*Ανασκαφή στην Κυψέλη Ημαθίας*», *AEMΘ* 5, 31-371.

Αρχαία Θράκη

Δ. Τριαντάφυλλος – Δ. Τερζοπούλου (εκδ.), *Αρχαία Θράκη. Αρχαϊκοί, κλασικοί, ελληνιστικοί, ρωμαϊκοί χρόνοι, 2ο Διεθνές Συμπόσιο Θρακικών Σπουδών, Κομοτηνή 20-27 Σεπτεμβρίου 1992*, Α', Β', Κομοτηνή 1997.

Αρχαία Μακεδονία 1988

Λ. Μπραζιώτη (εκδ.), *Αρχαία Μακεδονία. Κατάλογος έκθεσης στην Αυστραλία, Μελβούρνη – Μπρίσμπεϊν – Σίδνεϊ*, Αθήνα.

Αρχαίες Αγροικίες

Π. Αδάμ-Βελένη – E. Πουλάκη – K. Τζαναβάρη, *Αρχαίες Αγροικίες σε σύγχρονους δρόμους*, έκδ. ΥΠ.ΠΟ. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, ΙΣΤ' ΕΠΚΑ, Αθήνα 2003.

Αρχαίες Πόλεις

Ημερίδα με θέμα ‘Αρχαίες πόλεις της Μακεδονίας και της Θράκης. Προοπτικές ανάδειξης και προβολής’, Σέρρες, 11 Δεκεμβρίου 1999, Θεσσαλονική 2008.

Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – I.M. Ακαμάτης – A. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, *Το Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας*, Αθήνα 2011.

Ασημακοπούλου-Ατζακά 1973

Π. Ασημακοπούλου-Ατζακά, «*Κατάλογος ρωμαϊκών ψηφιδωτών δαπέδων με ανθρώπινες μορφές στον ελληνικό χώρο*», *Ελληνικά 26*, 216-54.

Ασημακοπούλου-Ατζακά 1984α

Π. Ασημακοπούλου-Ατζακά, «*Τα παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά δάπεδα του Ανατολικού Ιλλυρικού*», στο: *Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας (Ελληνικά, παρ. 26 – Studi di Antichità Christiana 37)*, Α'. Εισηγήσεις, Θεσσαλονίκη-Città del Vaticano, 361-444.

Ασημακοπούλου-Ατζακά 1998

Π. Ασημακοπούλου-Ατζακά, Σύνταγμα των παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών δαπέδων της Ελλάδος. ΙΙΙ. Μακεδονία – Θράκη, 1. Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Αυλωνίτου-Τσιμπίδου 1986α

Μ. Αυλωνίτου-Τσιμπίδου, «Πολεοδομία», στο: *OEAMΘ* 1986, 24-6.

Αυλωνίτου-Τσιμπίδου 1986β

Μ. Αυλωνίτου-Τσιμπίδου, «Τα νεκροταφεία», στο: *OEAMΘ* 1986, 38-9.

Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond

I. Βοκοτοπούλου (εκδ.), Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond (*Μακεδονικά, παρ. 7*), Θεσσαλονίκη 1997.

Βαβρίτσας 1972

A. Βαβρίτσας, «Κεντρική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη. Τυχαία Ευρήματα», *ΑΔ* 27, Β' 2, Χρονικά 504-5.

Βαλαβάνης 1991

Π. Βαλαβάνης, Παναθηναϊκοί αμφορείς από την Ερέτρια, Αθήνα.

Βελένης 1990-1995

Γ. Βελένης, «Αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης», *AAA* XXIII-XXVIII, 129-42.

Βελένης 1996

Γ. Βελένης, «Νομισματοκοπείο στην αρχαία Αγορά Θεσσαλονίκης», στο: *Χαρακτήρ, Αφιέρωμα στη Μάντω Οικονομίδου*, 49-60.

Βελένης 1999

Γ. Βελένης, «Επιγραφές από την Αρχαία Αγορά της Θεσσαλονίκης», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI.2, Θεσσαλονίκη*, 1317-27.

Βελένης 2000

Γ. Βελένης, «Συμπραγματευόμενοι σε επιγραφή της Θεσσαλονίκης», *Τεκμήρια* 2, 15-21.

Βελένης – Αδάμ-Βελένη 1989

Γ. Βελένης – Π. Αδάμ-Βελένη, «Ρωμαϊκό θέατρο στη Θεσσαλονίκη», *AEMΘ* 3, 241-56.

Βελένης – Αδάμ-Βελένη 1994

Γ. Βελένης – Π. Αδάμ-Βελένη, «Ανασκαφικές και αναστηλωτικές εργασίες στην αρχαία Αγορά της Θεσσαλονίκης κατά το 1994», *AEMΘ* 8, 159-67.

Βλαβιάνου-Τσαλίκη 1981

A. Βλαβιάνου-Τσαλίκη, «Ανασκαφή τάφων στην Ερέτρια», *ΑΔ* 36, Α', Μελέτες, 58-80.

Βοκοτοπούλου 1984

M. Τσιμπίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΙΚΑ. Οδός Κ. Μελενίκου (επίβλ. I. Βοκοτοπούλου)», *ΑΔ* 39, Β', Χρονικά, 216, πίν. 100 β-γ.

Βοκοτοπούλου 1986

I. Βοκοτοπούλου, «Η επιγραφή των Καλινδοίων», στο: *Αρχαία Μακεδονία IV, Θεσσαλονίκη*, 87-114.

Βοκοτοπούλου 1987

I. Βοκοτοπούλου, «Ανασκαφικές έρευνες στη Χαλκιδική», *AEMΘ* 1, 279-94.

Βοκοτοπούλου 1988

I. Βοκοτοπούλου, «Ανασκαφή Μένδης 1988», *AEMΘ* 2, 331-346.

Βοκοτοπούλου 1989

I. Βοκοτοπούλου, «Ανασκαφή Μένδης 1989», *AEMΘ* 3, 409-23.

Βοκοτοπούλου 1990α

I. Βοκοτοπούλου, «Μένδη – Ποσείδι 1990», *AEMΘ* 4, 399-410.

Βοκοτοπούλου 1990β

I. Βοκοτοπούλου, *Οι Ταφικοί Τύμβοι της Αίγαιας*, Αθήνα.

Βοκοτοπούλου 1993α

I. Βοκοτοπούλου, «Ποσείδι 1993», *AEMΘ* 7, 401-12.

Βοκοτοπούλου 1993β

I. Βοκοτοπούλου, Θεσσαλονίκη. Από τα προϊστορικά μέχρι τα αρχαϊκά χρόνια, Οδηγός Έκθεσης, Αθήνα.

Βοκοτοπούλου 1996

I. Βοκοτοπούλου, Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Βοκοτοπούλου 1997

I. Βοκοτοπούλου, «Τοπογραφικά Κασσάνδρας», στο: *Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond*, 65-77.

Βοκοτοπούλου – Μοσχονησιώτη 1990

I. Βοκοτοπούλου – Σ. Μοσχονησιώτη, «Το παράλιο νεκροταφείο της Μένδης», *AEMΘ* 4, 411-23.

Βοκοτοπούλου κ.ά. 1988

I. Βοκοτοπούλου – M. Παππά – E.Μπ. Τσιγαρίδα, «Ανασκαφές στο Πολύχρονο Χαλκιδικής 1988», *AEMΘ* 2, 317-30.

Βοκοτοπούλου κ.ά. 1989

I. Βοκοτοπούλου – M. Παππά – E.Μπ. Τσιγαρίδα, «Πολύχρονο Χαλκιδικής 1989», *AEMΘ* 3, 391-408.

Βουτυράς 1990

E. Βουτυράς, «Ηφαιστίων ἥρως», *Εγνατία* 2, 123-73.

Βουτυράς – Σισμανίδης 2007

E. Βουτυράς – K. Σισμανίδης, «Δικαιοπολιτῶν Συναλλαγαί. Μια νέα επιγραφή από τη Δίκαια, αποκία της Ερέτριας», στο: *Αρχαία Μακεδονία* VII, Θεσσαλονίκη, 253-74.

Γιαλούρης 1996

N. Γιαλούρης, *Αρχαία Ήλις: Το λίκνο των Ολυμπιακών αγώνων*, Αθήνα.

Γιαννάκης 2008

G. Γιαννάκης, «Εργασίες διαμόρφωσης και ανάδειξης αρχαιολογικού χώρου Σταγείρων», στο: *Αρχαίες Πόλεις*, 163-83.

Γιαννάκης – Βυζαντιάδου 1999

G. Γιαννάκης – M. Βυζαντιάδου, «Τεχνικές επεμβάσεις στο χώρο των αρχαίων Σταγείρων», *AEMΘ* 13, 259-270.

Γιαννάκης – Νιαούρης – Βυζαντιάδου – Καλογερίδης 1999

G. Γιαννάκης – G. Νιαούρης – M. Βυζαντιάδου – P. Καλογερίδης, «Εργασίες στερέωσης-αποκατάστασης κτιρίων περιοχής αρχοντικού χώρου (αδημ. μεταπτ. εργ. – A.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Γιματζίδης 1997

S. Γιματζίδης, ‘Ασημίζουσα’ κεραμική. Μια υπο-πρωτογεωμετρική εγχώρια κεραμική του βορειο-ελλαδικού χώρου (αδημ. μεταπτ. εργ. – A.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Γιματζίδης 2002

S. Γιματζίδης, «Ο αποικισμός της Θάσου: η επανεξέταση της κεραμικής πρώιμων φάσεων της αρχαίας πόλης», *AEMΘ* 16, 73-8.

Γιματζίδης 2011

Στ. Γιματζίδης, «Πρώιμοι ελληνικοί εμπορικοί αμφορείς», in: *Thasos. Métropole et colonies. Symposium International à la mémoire de Marina Sgourou, 21-22 septembre 2006, Musée Archéologique de Thasos et «Καλογερικό» de Thasos* (υπ.έκδ.).

Γιούρη 1965

Ε. Λεβεντοπούλου-Γιούρη, «Μακεδονία: γ'. Οισύμη (Νέα Πέραμος)», *ΑΔ* 20, Β' 3, Χρονικά, 447-51.

Γιούρη 1990

Ε. Γιούρη, «Κλαζομενιακή λάρνακα από την Άκανθο», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 151-4.

Γιούρη – Κουκούλη 1969α

Ε. Γιούρη – Χ. Κουκούλη, «Οισύμη», *ΑΔ* 24, Β' 2, Χρονικά, 349-51.

Γιούρη – Κουκούλη 1969β

Ε. Γιούρη – Χ. Κουκούλη, «Αρχαίον νεκροταφείον Οισύμης», *AAA* II, 198-201.

Γιούρη – Κουκούλη-Χρυσανθάκη 1987

Ε. Γιούρη – Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Ανασκαφή στην αρχαία Οισύμη», *AEMΘ* 1, 363-88.

Γκάρτζιου-Τάττη 1999

Α. Γκάρτζιου-Τάττη, «Θάνατος και ταφή του Ορφέα στη Μακεδονία και τη Θράκη», στο: *Αρχαία Μακεδονία* VI.1, Θεσσαλονίκη, 439-51.

Γκατζόλης 2000

Χ. Γκατζόλης, «Δύο ελληνιστικοί ‘θησαυροί’ από την Μακεδονία», στο: *Οβολός* 4, 103-26.

Γκατζόλης 2010

Χ. Γκατζόλης, Η κυκλοφορία του χάλκινου νομίσματος στη Μακεδονία (5^{ος} – 1^{ος} αι. π.Χ.), (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Γουμάγιας 1994

Δ. Γουμάγιας, «11^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων: Νομός Ημαθίας», *ΑΔ* 49, Β' 2, Χρονικά, 559-62.

Γούναρη 2008

Εμμ. Γούναρη, «Τα ψηφιδωτά της νησίδας του Ιπποδρόμου στους Φιλίππους», *Εγνατία* 12, 87-124.

Γούναρης – Βελένης 1991-1992

Γ. Γούναρης – Γ. Βελένης, «Ανασκαφή Φιλίππων 1991-1992», *Εγνατία* 3, 257-80.

Γούναρης – Βελένης 1996

Γ. Γούναρης – Γ. Βελένης, «Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1988-1996», *AEMΘ* 10B, 719-33.

Γουναροπούλου – Χατζόπουλος 1998

Λ. Γουναροπούλου – Μ.Β. Χατζόπουλος, Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας (μεταξύ του Βερμίου όρους και του Αξιού ποταμού), Α'. Επιγραφές Βεροίας, Αθήνα.

Γραικός 2006

I. Γραικός, «Ταφικά ευρήματα κλασικών χρόνων από το νότιο νεκροταφείο της Βέροιας», *AEMΘ* 20, 821-32.

Γραικός 2008

I. Γραικός, «Σωστικά Βέροιας 2008», *AEMΘ* 22, 169-76.

Γραικός 2009

I. Γραικός, «Οροι και συνθήκες της μετάβασης στην κεραμική των ελληνιστικών χρόνων: το παράδειγμα της Βέροιας», στο: Ή' ΕπΣΕΚ (υπ.έκδ.).

Γραμμένος 1983

Δ. Γραμμένος, «Μεσημέρι», *ΑΔ* 38, Β' 2, Χρονικά 271.

Γραμμένος 1997

Δ.Β. Γραμμένος, «Το κόσμημα στη νεολιθική εποχή της Ελλάδας και στην Εποχή του Χαλκού της Μακεδονίας», στο: *Κόσμημα*, 15-6.

Γραμμένος 2003

Δ.Β. Γραμμένος (εκδ.), *Ρωμαϊκή Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη*.

Γραμμένος 2007

Δ.Β. Γραμμένος (εκδ.), *Ο Χρυσός των Μακεδόνων. Από την έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*.

Γραμμένος – Κώτσος 1996

Δ.Β. Γραμμένος – Σ. Κώτσος, «Ανασκαφή στον προϊστορικό οικισμό Μεσημεριανή Τούμπα Τριλόφου, περίοδοι 1992, 1994-1996», *AEMΘ* 10A, 355-68.

Γραμμένος – Κώτσος 2002

Δ.Β. Γραμμένος – Σ. Κώτσος (εκδ.), *Ανασκαφή στον προϊστορικό οικισμό ‘Μεσημεριανή Τούμπα’ Τριλόφου, Ν. Θεσσαλονίκης*.

Γραμμένος κ.ά. 1997

Δ.Β. Γραμμένος – Μ. Μπέσιος – Σ. Κώτσος, *Από τους προϊστορικούς οικισμούς της κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη*.

Δάφφα-Νικονάνου 1973

Α. Δάφφα-Νικονάνου, *Θεσσαλικά ιερά Δήμητρος και κοροπλαστικά αναθήματα*, Βόλος.

Δεσποίνη 1980

Αικ. Δεσποίνη, «Ο τάφος της Κατερίνης», *AAA* XIII, 198-209.

Δεσποίνη 1985

Αικ. Δεσποίνη (εκδ.), *Σύνδος, Κατάλογος της έκθεσης, Θεσσαλονίκη = Σύνδος 1985 = Sindos Catalogue*.

Δεσποίνη 1986

Αικ. Δεσποίνη, «Χρυσά σκουλαρίκια Σύνδου», στο: *Αρχαία Μακεδονία* IV, Θεσσαλονίκη, 159-69.

Δεσποίνη 1996

Αικ. Δεσποίνη, *Αρχαία χρυσά κοσμήματα*, Αθήνα.

Δεσποίνη 1998

Αικ. Δεσποίνη, «Χρυσά επιστόμια», στο: *Μυείας Χάριν*, 65-80.

Δεσπίνης 2000

Γ. Δεσπίνης, «Ο γηιανδριάντας του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου 6989», *To Μουσείον* 1, 51-6.

Δεσπίνης – Στεφανίδου-Τιβερίου – Βουτυράς 1997

Γ. Δεσπίνης – Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου – Εμμ. Βουτυράς (εκδ.), *Κατάλογος Γλυπτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, Α', Θεσσαλονίκη.

Δεσπίνης – Στεφανίδου-Τιβερίου – Βουτυράς 2003

Γ. Δεσπίνης – Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου – Εμμ. Βουτυράς (εκδ.), *Κατάλογος Γλυπτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, Β', Θεσσαλονίκη.

Δεσπίνης – Στεφανίδου-Τιβερίου – Βουτυράς 2010

Γ. Δεσπίνης – Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου – Εμμ. Βουτυράς (εκδ.), *Κατάλογος Γλυπτών του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, Γ', Θεσσαλονίκη.

Δουκατά 1989

Σ. Δουκατά, «Θάσος», *ΑΔ* 44, Β' 2, Χρονικά 387-8.

Δουκατά – Ζήκος – Μπακιρτζής 1989

Σ. Δουκατά – N. Ζήκος – X. Μπακιρτζής, «Σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο ανέγερσης του νέου μουσείου Θάσου», *AEMΘ* 3, 521-34.

Δουκέλλης 2005

Π.Ν. Δουκέλλης, «Αναζητώντας το τοπίο», στο: του ίδιου (εκδ.), *Το ελληνικό τοπίο. Μελέτες Ιστορικής Γεωγραφίας και Πρόσληψης του τόπου*, Αθήνα, 13-31.

Δουλγέρη-Ιντζεσίσογλου – Αραχωβίτη 2000

Α. Δουλγέρη-Ιντζεσίσογλου – Π. Αραχωβίτη, «Η παραγωγή ‘ομηρικών’ ανάγλυφων σκύφων στην αρχαία πόλη των Φερών», στο: *Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία*, Βόλος-Αθήνα, 70-81.

Δοξιάδη 1996

Ε. Δοξιάδη, *Τα πορτρέτα του Φαγιούμ*, Αθήνα.

Δραγούμη – Τσιομπανούδη 2004

Ε. Δραγούμη – E. Τσιομπανούδη (εκδ.), *Γνωριμία με τη γη του Αλεξάνδρου. Η περίπτωση του Νομού Ημαθίας, Ιστορία-Αρχαιολογία, Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας 7-8 Ιουνίου 2003, Θεσσαλονίκη*.

Δρούγου 1990

Σ. Δρούγου, «Βεργίνα: το ιερό της Μητέρας των Θεών-Κυβέλης», *AEMΘ* 4, 5-20.

Δρούγου 1990α

Σ. Δρούγου, «Ημίτομοι σκύφοι με πλαστικές επίθετες αχιβάδες», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 89-96.

Δρούγου 1991

Σ. Δρούγου, «Βεργίνα. Το ιερό της Μητέρας των Θεών», *AEMΘ* 5, 1-6.

Δρούγου 1991α

Σ. Δρούγου (εκδ.), *Ελληνιστική κεραμική από τη Μακεδονία, πίνακας χρονολόγησης σχημάτων αγγείων της ελληνιστικής περιόδου*, Θεσσαλονίκη.

Δρούγου 1992α

Σ. Δρούγου, «Βεργίνα: το ιερό της Μητέρας των Θεών», *AEMΘ* 6, 45-9.

Δρούγου 1996

Σ. Δρούγου, «Βεργίνα 1990-1997. Το ιερό της Μητέρας των Θεών», *AEMΘ* 10A, 41-54.

Δρούγου 1997

Σ. Δρούγου, «Βεργίνα 1997. Το Μητρώον», *AEMΘ* 11, 115-20.

Δρούγου 2005

Σ. Δρούγου, *Βεργίνα. Τα πήλινα αγγεία της Μεγάλης Τούμπας*, Αθήνα.

Δρούγου 2009α

Σ. Δρούγου, «Η εικόνα του τέλους της πόλης των Αιγών», *Εγνατία* 13, 121-32.

Δρούγου 2009β

Σ. Δρούγου, «Εικόνες και σύμβολα περί των Αιγών», στο: *Κερμάτια*, 171-9.

Δρούγου – Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 2001

Σ. Δρούγου – Xr. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *Βεργίνα. Περιδιαβάζοντας τον αρχαιολογικό χώρο*, Αθήνα.

Δρούγου – Τουράτσογλου 1980

Σ. Δρούγου – Γ. Τουράτσογλου, Ελληνιστικοί λαξευτοί τάφοι Βεροίας (*Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου 28*, Αθήνα (1998²).

Δρούγου – Τουράτσογλου 1994

Σ. Δρούγου – Γ. Τουράτσογλου, «Τα χρονολογημένα σύνολα ελληνιστικής κεραμικής από τη Μακεδονία (Πίν. 72-74)», στο: Γ' ΕπΣΕΚ, 128-37.

Δρούγου – Τουράτσογλου 2000

Σ. Δρούγου – Γ. Τουράτσογλου, «Το ιερό της Μητέρας των θεών στη Βεργίνα. Νομισματικές ενδείξεις και κεραμική», στο: Οβολός 4, 307-19.

EAM = Ριζάκης – Τουράτσογλου 1985.

Εγγλέζου 2005

Μ. Εγγλέζου, Ελληνιστική κεραμική Κρήτης, Αθήνα.

EKM = Λ. Γουναροπούλου – Β. Χατζόπουλος 1998.

Ελληνικός Πολιτισμός

Ελληνικός Πολιτισμός, Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1993.

Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία.

Ντ. Ζαφειροπούλου – Ευαγγ. Κυπραίου (εκδ.), Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία, Βόλος 2000.

Εξάρχου 2004

Ο. Εξάρχου, Η τεφρή τροχήλατη κεραμική από τον προϊστορικό οικισμό της Τούμπας Θεσσαλονίκης (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

ΕΟΘΦ

Α. Χρυσοστόμου (εκδ.), Εθνική οδός Θεσσαλονίκης – Φλώρινας. Σωστικές ανασκαφές κατά το 2006-2008 στο τμήμα Νέας Χαλκηδόνας – Έδεσσας, Θεσσαλονίκη 2008.

Επιγραφές της Μακεδονίας

Ε. Βουτυράς (εκδ.), Επιγραφές της Μακεδονίας. Γ' Διεθνές Συμπόσιο για τη Μακεδονία, 8-12 Δεκεμβρίου 1993, Θεσσαλονίκη 1996.

ΕπΣΕΚ

Γ' κ.ε. Επιστημονική συνάντηση για την ελληνιστική κεραμική, Αθήνα 1994-.

Ζάγκλης 1956

Δ. Ζάγκλης, Χαλκιδική, Αθήνα.

Ζαφειρόπουλος 1974

Ν. Ζαφειρόπουλος, «15. Πάρος – 17. Θήρα», Έργον, 85-9.

Ζαφειρόπουλος 1975

Ν. Ζαφειρόπουλος, «Κάρπαθος», Έργον, 159-63.

Ζαφειρόπουλος 1983

Ν. Ζαφειρόπουλος, «Ευβοϊκοί αμφορείς από τη Θήρα», ASAtene 61, 153-69.

Ζαφειρόπουλος 1985

Φ. Ζαφειροπούλου, Προβλήματα της μηλιακής αγγειογραφίας (*Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 101*), Αθήνα.

Ζαφειρόπουλος 1998

Φ. Ζαφειροπούλου, Πάρος, Αθήνα.

Ζαφειροπούλου 2000

Φ. Ζαφειροπούλου, «Το αρχαίο νεκροταφείο της Πάρου στη γεωμετρική και αρχαϊκή εποχή», *AE* 139, 283-93.

Ζαφειροπούλου 2001

Φ. Ζαφειροπούλου, «Κρατηρόσχημος αιμφορέας του 7^ο αι. π.Χ. από την Πάρο», στο: *Καλλίστευμα*, 85-96.

Ζαφειροπούλου 2004

Φ. Ζαφειροπούλου, «Οι Κυκλαδες στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου ως την ύστερη αρχαϊκή εποχή», στο: *Αιγαίο*, 413-20.

Ζαφειροπούλου 2007

Φ. Ζαφειροπούλου, «Η Πάρος των πρώιμων χρόνων», στο: Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά – Ά.Α. Λαιμού – Λ.Γ. Μενδώνη – Ν. Κούρου (εκδ.), Αμύμονα έργα. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Βασίλη Κ. Λαμπρινουδάκη (Αρχαιογνωσία 5), Αθήνα, 109-18.

Ζαφειροπούλου 2008

Φ. Ζαφειροπούλου, «Ζωγραφική και ποίηση στην εποχή του Αρχιλόχου», στο: *Κατσωνοπούλου – Πετρόπουλος – Κατσαρού* 2008, 343-63.

Ζαφειροπούλου – Γεωργιάδου 2010

Φ. Ζαφειροπούλου – Αν. Γεωργιάδου, Λιθοβιόνι Μακρυνείας. Νεκροταφείο κλασικής και ελληνιστικής εποχής και ευρήματα μυκηναϊκού τάφου, Θεσσαλονίκη.

Ζερβουδάκη 2000

Η. Ζερβουδάκη, Η Συλλογή Σταθάτου στο Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα.

Ζιαούρη – Μέλλιου 2000

Α. Ζιαούρη – Ε. Μέλλιου, «Ελληνιστική Κεραμική από τα νεκροταφεία της Λάρισας», στο: Ελληνιστική Κεραμική από τη Θεσσαλία, Βόλος-Αθήνα, 82-110.

Ζωγράφου 1999

Η. Ζωγράφου, Η Μεγάλη Μητέρα και η παρουσία της μέσα από τα ειδώλια της αρχαίας αγοράς της Θεσσαλονίκης (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Θέμελης 1994

Π.Γ. Θέμελης, «Ο τάφος της Ηλείας Φιλημήνας (Πίν. 75-88)», στο: Γ' *ΕπΣΕΚ*, 146-158.

Θέμελης – Τουράτσογλου 1997

Π.Γ. Θέμελης – Ι.Π. Τουράτσογλου, Οι τάφοι του Δερβενίου (Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου 59), Αθήνα.

Ιγνατιάδου – Σκαρλατίδου 1999

Δ. Ιγνατιάδου – Ε. Σκαρλατίδου, «Θέρμη (αρχαίο νεκροταφείο) – Οδός Ιασονίδου», *ΑΔ* 49, Β' 2, Χρονικά, 446-51.

Καθάριου 1993

Κλ. Καθάριου, Μελέτη της χειροποίητης κεραμικής της ύστερης εποχής του Χαλκού και της εποχής Σιδήρου από τη διπλή τράπεζα της Αγχιάλου της συλλογής του Μουσείου Εκμαγείων (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Κακριδής 1986

Ι.Θ. Κακριδής, Ελληνική Μυθολογία, Αθήνα.

Καλίνδοια

Π. Αδάμ-Βελένη (εκδ.), Τα Καλίνδοια. Μια αρχαία πόλη στη Μακεδονία. Κατάλογος περιοδικής έκθεσης. Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Φεβρουάριος 2008 – Ιανουάριος 2009, Θεσσαλονίκη 2008.

Καλλιγάς 1990

Π.Γ. Καλλιγάς, «Η αρχαία Σκύρος», στο: Διαλέξεις 1986-1989 at the N.P. Goulandris Institute, Museum of Cycladic Art, Athens, 67-88.

Καλλίνη 2007

Χρ. Καλλίνη, Ο ελληνιστικός κάνθαρος (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Καλλιντζή 1997α

Ντ. Καλλιντζή, «Έθιμα ταφής στα αρχαία Άβδηρα. Ταφικές πρακτικές και εθιμικές πράξεις από τα μέσα του 6^{ου} ως τα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ.», στο: Αρχαία Θράκη, Β', 807-40.

Καλλιντζή 1997β

Ντ. Καλλιντζή, «Άβδηρα 1997. Ανεύρεση τάφων κατά τη διάνοιξη καναλιού», *AEMΘ* 11, 633-41.

Καλλίστευμα

Α. Αλεξανδρή – Ιφ. Λεβέντη (εκδ.), ΚΑΛΛΙΣΤΕΥΜΑ. Μελέτες προς τιμήν της Όλγας Τζάχου Αλεξανδρή, Αθήνα 2001.

Καλτσάς 1996-1997

Ν. Καλτσάς, «Κλαζομενιακές σαρκοφάγοι από το νεκροταφείο της αρχαίας Ακάνθου», *ΑΔ* 51-52, Α', Μελέτες, 35-47.

Καλτσάς 1998

Ν. Καλτσάς, Άκανθος I. Η ανασκαφή στο νεκροταφείο κατά το 1979, Αθήνα.

Καλτσάς 2001

Ν. Καλτσάς, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τα γλυπτά. Κατάλογος, Αθήνα.

Κανατσούλης 1953-1955

Δ. Κανατσούλης, «Το Κοινόν των Μακεδόνων», *Μακεδονικά* 3, 27-102.

Κάντζια 1994

Χ. Κάντζια, «Ένα κεραμικό εργαστήριο αμφορέων του πρώτου μισού του 4^{ου} αι. π.Χ. στην Κω», στο: Γ' *ΕπΣΕΚ*, 323-54.

Καραγιάννη 1984

Ε. Καραγιάννη, Μινωικά σύνθετα σκεύη (κέροι;) (διδ. διατρ. – Παν/μιο Ιωαννίνων), Αθήνα.

Καραγιάννη 2010

Φλ. Καραγιάννη, Οι βυζαντινοί οικισμοί στη Μακεδονία μέσα από τα αρχαιολογικά δεδομένα, 4^{ος} – 15^{ος} αιώνας, Θεσσαλονίκη.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1985

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Ο μακεδονικός τάφος στη Σπηλιά Εορδαίας», *ΑΔ* 40, Α', Μελέτες, 242-80, πίν. 117-32.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1987

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Ο μακεδονικός τάφος Σπηλιάς Εορδαίας», *AEMΘ* 1, 23-36.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1988

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Η νεκρόπολη της Αιανής Κοζάνης», *AEMΘ* 2, 19-26.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1989

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Από την ανασκαφική έρευνα στην Αιανή, 1989», *AEMΘ* 3, 45-57.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1990

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Ανασκαφή Αιανής 1990», *AEMΘ* 4, 75-92.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 1999

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, Βόιον-Νότια Ορεστίς. Αρχαιολογική έρευνα και ιστορική τοπογραφία, Θεσσαλονίκη.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 2005

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, «Αιανή και Σπηλιά 2005», *AEMΘ* 19, 494-509.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη 2008

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη, Αιανή. Αρχαιολογικοί χώροι και Μουσείο, Αιανή.

Καραμήτρου-Μεντεσίδη – Κεφαλίδου 1999

Γ. Καραμήτρου-Μεντεσίδη – Ε. Κεφαλίδου, «Τοπικά εργαστήρια αρχαϊκής και κλασικής κεραμικής από την Αιανή και τον νομό Κοζάνης», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI.1*, Θεσσαλονίκη, 537-62.

Καραμπέρη 1990-1995

Μ. Καραμπέρη, «Ο ρόλος του Οκταγώνου στο γαλεριανό συγκρότημα και η σχέση του με το μεγάλο περιστύλιο», *AAA XXIII-XXVIII*, 116-28.

Καραμπέρη – Χριστοδούλιδου – Καϊάφα 1996

Μ. Καραμπέρη – Ε. Χριστοδούλιδου – Α. Καϊάφα, «Το ανασκαφικό έργο στο Γαλεριανό συγκρότημα», *AEMΘ* 10B, 533-44.

Καραναστάση 1995

Π. Καραναστάση, «Ζητήματα της εικονογραφίας και της παρουσίας των Ρωμαίων αυτοκρατόρων στην Ελλάδα», *AE* 134, 209-26.

Καρδαρά 1988

Χρ.Π. Καρδαρά, Αφροδίτη Ερυκίνη, Αθήνα.

Καρύδας 1995

Ν. Καρύδας, «Ανασκαφή σε οικόπεδο στην οδό Αγίας Σοφίας 75», *AEMΘ* 9, 251-65.

Καρύδας 1996

Ν. Καρύδας, «Παλαιοχριστιανικές οικίες με τρικλίνιο στη Θεσσαλονίκη», *AEMΘ* 10B, 571-85.

Καρύδας 1997

Ν. Καρύδας, «Τοπογραφικές παρατηρήσεις και πολεοδομική οργάνωση της περιοχής νοτιοδυτικά της Ροτόντας με αφορμή τρεις νέες ανασκαφές οικοπέδων», *AEMΘ* 11, 439-53.

Καρύδας 2009

Ν. Καρύδας, «Παλαιοχριστιανικές οικίες με τρικλίνιο στη Θεσσαλονίκη, μέρος II: δέκα χρόνια μετά», στο: *AEMΘ* 20 χρόνια, 127-41.

Κατ. Σίνδου 1985 = Δεσποίνη 1985 = Σίνδος 1985.

Κατσωνοπούλου – Πετρόπουλος – Κατσαρού 2008

Ν. Κατσωνοπούλου – Ι. Πετρόπουλος – Σ. Κατσαρού (εκδ.), Ο Αρχίλοχος και η εποχή του. Πάρος, ΙΙ. Πρακτικά Β' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου Αρχαιολογίας Πάρου και Κυκλαδών, Παροικιά Πάρου, 7-9 Οκτωβρίου 2005, Αθήνα.

Κεραμόπουλος 1927-1928

Α.Δ. Κεραμόπουλος, «Η αρχαϊκή νεκρόπολις του Τρεμπένιστε παρά την λίμνη της Αχρίδος», *AE*, 41-112.

Κεραμόπουλος 1938

Α.Δ. Κεραμόπουλος, «Ερευναι εν Δυτική Μακεδονία», *ΠΑΕ*, 53-66.

Κεραμόπουλος 1941-52

Α.Δ. Κεραμόπουλος, «Περί των τάφων της Τρεμπένιστας και περί τα των Λιχνιδών λαών», *Μακεδονικά* 2, 488-555.

Κερμάτια

Σ. Δρούγου κ.ά. (εκδ.), **ΚΕΡΜΑΤΙΑ ΦΙΛΙΑΣ**. Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Τουράτσογλου, Α', Β', Αθήνα 2009.

Κεφαλίδου 1998

Ε. Κεφαλίδου, «Θησαυρός νομισμάτων του 4^{ου} αι. π.Χ. από την Εορδαία», *AAA XXIII-XXVIII*, 177-298.

Κεφαλίδου 2005-2006

Ε. Κεφαλίδου, «Καταβάσεις και άνοδοι του Διονύσου. Παρατηρήσεις στην αττική και κατωιταλιωτική αγγειογραφία», *Ευλύμενη* 6-7, 13-44.

Κεφαλίδου 2009

Ε. Κεφαλίδου, Ασώματα. Ένα αρχαϊκό νεκροταφείο στην Ημαθία, Θεσσαλονίκη.

Κιουρτζόγλου – Βαβελίδης – Σισμανίδης 1999

Ε. Κιουρτζόγλου – Μ. Βαβελίδης – Κ. Σισμανίδης. «Αρχαιομετρική μελέτη μεταλλικών αντικειμένων από τα Στάγειρα», *AEMΘ* 13, 295-304.

Κνιθάκης 1975

Γ. Κνιθάκης, «Το Οκτάγωνο της Θεσσαλονίκης. Νέα προσπάθεια αναπαραστάσεως», *ΑΔ* 30, Α', Μελέτες, 90-119.

Κόλλια 2006

Ε. Κόλλια, Ελληνιστική κεραμική Νάξου, Αθήνα.

Κορρές 1960

Γ. Σ. Κορρές, «Χρυσούς ‘δεσμός’ εκ Ποτειδαίας», *AE* 1960.

Κόρτη-Κόντη 1987

Σ. Κόρτη-Κόντη, «Ταφικά ευρήματα από τον Πενταπλάτανο Γιαννιτσών», στο: *Αμητός*, 417-27.

Κόρτη-Κόντη 1994

Σ. Κόρτη-Κόντη, Η κοροπλαστική της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Κόσμημα

Το Ελληνικό Κόσμημα. 6.000 χρόνια Παράδοση. Κατάλογος Έκθεσης, Θεσσαλονίκη, βίλα Bianca, 21/12/97 – 21/2/98, Αθήνα, 1997.

Κοσμόπουλος 2007

Μ.Β. Κοσμόπουλος, Ελληνικά μυστήρια, Αρχαιολογία και τελετουργικό των αρχαίων ελληνικών μυστηριακών λατρειών (ελλ. μτφρ. Μ. Κεκροπούλου – Ι. Σταροπούλου), Αθήνα.

Κοτταρίδη 1990

Α. Κοτταρίδη, «Βεργίνα 1990. Ανασκαφή στο νεκροταφείο και στο βορειοδυτικό τμήμα της αρχαίας πόλης», *AEMΘ* 4, 35-44.

Κοτταρίδη 2001α

Α. Κοτταρίδη, «Το έθιμο της καύσης και οι Μακεδόνες. Σκέψεις με αφορμή τα ευρήματα της νεκρόπολης των Αιγών», στο: *Σταμπολίδης* 2001, 359-71.

Κοτταρίδη 2001β

Α. Κοτταρίδη, «Τζαμάλα 1999/2000», *AEMΘ* 15, 501-7.

Κοτταρίδη 2002α

Α. Κοτταρίδη, «Η ανασκαφή στη Τζαμάλα Βερμίου το 2001. Μεγάλα έργα και αρχαιότητες», *AEMΘ* 16, 501-8.

Κοτταρίδη 2004α

Α. Κοτταρίδη, «Οι ανασκαφικές έρευνες της ΙΖ' ΕΠΚΑ στην ορεινή Μακεδονίδα και η ταύτιση της αρχαίας Λεβαίης», *AEMΘ* 18, 543-50.

Κοτταρίδη 2004β

Α. Κοτταρίδη, «Αιγαί, η πρώτη πόλη των Μακεδόνων», στο: Δραγούμη – Τσιομπανούδη 2004, 81-102.

Κοτταρίδη 2009α

Α. Κοτταρίδη, «Η νεκρόπολη των Αιγών στα αρχαϊκά χρόνια και οι βασιλικές ταφικές συστάδες», στο: *AEMΘ* 20 χρόνια, 143-53.

Κοτταρίδη 2009β

Α. Κοτταρίδη, «Η ορεινή Ημαθία στην πρώιμη Εποχή του Σιδήρου (11^{ος} – 7^{ος} αι. π.Χ.)», στο: *Κερμάτια*, Β', 215-25.

Κουκουβού 1999

Α. Κουκουβού, «Ανασκαφική έρευνα στον άξονα της Εγνατίας οδού: νομός Ημαθίας», *AEMΘ* 13, 567-78.

Κουκουβού 2000

Α. Κουκουβού, «Ανασκαφική έρευνα στον άξονα της Εγνατίας οδού: Ασώματα Βέροιας», *AEMΘ* 14, 563-74.

Κουκουβού 2001

Α. Κουκουβού, «Ανασκαφική έρευνα στον άξονα της Εγνατίας οδού: νομός Ημαθίας», *AEMΘ* 15, 575-83.

Κουκουβού 2004

Α. Κουκουβού, «Παλιομάννα Μέσης και Ασώματα Βέροιας: η έρευνα δύο νέων αρχαιολογικών θέσεων με αφορμή την κατασκευή του άξονα της νέας Εγνατίας οδού», στο: Δραγούμη – Τσιομπανούδη 2004, 55-70.

Κουκουβού 2006

Α. Κουκουβού, «Επιτύμβια στήλη θηριομάχου από τη Βέροια», *AAA XXXIX*, 161-73.

Κουκουβού 2012

Α. Κουκουβού, *Λατομεία πωρολίθου στην περιοχή της αρχαίας Βέροιας. Μελέτη για τη λατομία οικοδομικού λίθου στην αρχαιότητα*, Θεσσαλονίκη.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη 1980

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Οι αποικίες της Θάσου στο Βόρειο Αιγαίο. Νεότερα ευρήματα», στο: *Η Καβάλα και η περιοχή της. Πρακτικά Α' τοπικού συμποσίου* (Καβάλα 18-20 Απριλίου 1977), Θεσσαλονίκη, 309-25.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη 1987

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Ανασκαφές στα αρχαία Αβδηρα», *AEMΘ* 1, 407-20.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη 1992

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, *Πρωτοϊστορική Θάσος. Αθήνα*.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη 2002

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, *Καβάλα. Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας. Καβάλα*.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη – Παπανικολάου 1990

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη – Αιχ. Παπανικολάου, «Ανασκαφή στην αρχαία Οισύμη 1988-1990», *AEMΘ* 4, 487-502.

Κουράγιος 2002-2005

Γ. Κουράγιος, «Δεσποτικό. Ένα ιερό του Απόλλωνα», *AAA XXXV-XXXVIII*, 37-88.

Κουράγιος 2005-2006

Γ. Κουράγιος, «Κυβόλιθος με παράσταση Απόλλωνα-Αρτέμιδος», *Ευλιμένη* 6-7, 45-54.

Κουράγιος 2006

Γ. Κουράγιος, «Δεσποτικό 2005: Η ανασκαφική δραστηριότητα στο ιερό του Απόλλωνα», στο: *Στα-μπολίδης* 2006, 147-58.

Κουρεμπανάς 2006

Θ. Κουρεμπανάς, «Ελληνιστικά νομίσματα Θεσσαλονίκης σε θησαυρούς από την περιοχή της Δράμας», στο: *Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός*, Ε' Επιστημονική Συνάντηση, Δράμα 18 Μαΐου 2006 (υπ.έκδ.).

Κούσουλα 1998

Α. Κούσουλα, «Ανασκαφή βυζαντινού νεκροταφείου στην κοινότητα Μεσημερίου Νομού Θεσσαλονίκης», *AEMΘ* 12, 253-58.

Κουσουλάκου 2000

Κ. Κουσουλάκου, «Περιοχή Διώρυγας», *ΑΔ* 55, B' 2, Χρονικά, 703-4.

Κουσουλάκου Κ. – Κουσουλάκου 2007

Κ. Κουσουλάκου – Α. Κουσουλάκου, «Αρχαϊκό ιερό στην Ποτίδαια της Χαλκιδικής. Τα αρχαιολογικά δεδομένα και η επεξεργασία τους σε φημιακό περιβάλλον», στο: *Αρχαία Μακεδονία VII, Θεσσαλονίκη*, 697-714.

Κουσουλάκου – Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2006

Ντ. Κουσουλάκου – Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Ανασκαφική έρευνα στην Ποτίδαια-Κασσάνδρεια», *AEMΘ* 20, 503-13.

Κρανιώτη 1987

Λ. Κρανιώτη, «Τύμβος από τη ΒΔ νεκρόπολη των Αβδήρων», *AEMΘ* 1, 431-8.

Κρεμύδη-Σισιλιάνου 1998

Σ. Κρεμύδη-Σισιλιάνου, «Κατάλογος Νομισμάτων», στο: Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, *Ανασκαφή Δίου, Α'*. Η Οχύρωση, Θεσσαλονίκη, 234-46.

Κρεμύδη-Σισιλιάνου 2000

Σ. Κρεμύδη-Σισιλιάνου, «Μακεδονία και Ακαρνανία: Η χρήση μακεδονικών χαλκών για την κοπή ακαρνανικών εκδόσεων», στο: *Οβολός* 4, 61-77.

Κυριάκου 2008

Α. Κυριάκου, Η στενόμακρη Τούμπα της Βεργίνας, Ταφικές πρακτικές στη Μακεδονία του 4^{ου} αιώνα π.Χ., Θεσσαλονίκη.

Κωτίτσα 2007

Ζ. Κωτίτσα, Αιγίνιο Πιερίας. Κεραμική από το νεκροταφείο στη θέση 'Μελίσσια', Θεσσαλονίκη.

Λαζαρίδη 1988

Κ. Λαζαρίδη, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Πολύγυρος. Νεκροταφείο Καστρί», *ΑΔ* 43, B' 2, Χρονικά, 361.

Λαζαρίδη 1989

Κ. Λαζαρίδη, «Θέρμη. Αρχαίο Νεκροταφείο» *ΑΔ* 44, B' 2, Χρονικά, 320-1.

Λαζαρίδη 1990

Κ. Λαζαρίδη, «Θέρμη», *ΑΔ* 45, B' 2, Χρονικά, 308-9.

Λαζαρίδη 1990α

Κ. Λαζαρίδη, «Το γυμνάσιο της Αμφίπολης», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 241-73.

Λαζαρίδη 1991

Κ. Λαζαρίδη, «Θέρμη. Αρχαίο Νεκροταφείο», *ΑΔ* 46, Β' 2, Χρονικά, 279-381.

Λαζαρίδη – Μοσχονησιώτη 1988

Κ. Λαζαρίδη – Σ. Μοσχονησιώτου, «Θέρμη», *ΑΔ* 43, Β' 2, Χρονικά, 359.

Λαζαρίδης 1981

Α. Λαζαρίδης, «Ζ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων: Κοπανάκι, Δαφνιώτισσα», *ΑΔ* 36, Β' 1, Χρονικά, 151.

Λαζαρίδης 1982

Α. Λαζαρίδης, «Ζ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων: Δαφνιώτισσα», *ΑΔ* 37, Β' 1, Χρονικά, 135, πίν. 86α.

Λαζαρίδης Δ. 1960

Δ. Λαζαρίδης, Πήλινα ειδώλια Αβδήρων, Αθήνα.

Λαζαρίδης Δ. 1969

Δ. Λαζαρίδης, Νεάπολις – Χρυσούπολις – Καβάλα. Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Καβάλας, Αθήνα.

Λαζαρίδης Δ. 1981

Δ. Λαζαρίδης, «Ανασκαφές και έρευνες στην Αμφίπολη», *ΠΑΕ*, 18-25.

Λαζαρίδης Δ. 1986

Δ. Λαζαρίδης, «Οι ανασκαφές στην Αμφίπολη», στο: *Αρχαία Μακεδονία* IV, Θεσσαλονίκη, 353-64.

Λαζαρίδης Δ. 1993

Δ. Λαζαρίδης, Αμφίπολις, Αθήνα.

Λαζαρίδης Δ. – Ρωμιοπούλου – Τουράτσογλου 1992

Δ. Λαζαρίδης – Κ. Ρωμιοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, Ο τύμβος της Νικήσιανης, Αθήνα.

Λαζάρου 1974

Αχ. Λαζάρου, «Το βασίλειο των Μακεδόνων, η κυρίως Ελλάς και η Ρώμη: 200 – 194 π.Χ.», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος Ε', Αθήνα, 26-54.

Λεβέντη 2012

I. Λεβέντη, «Επιτύμβια ανάγλυφα από τη Θεσσαλία. Παρατηρήσεις στη γλυπτική της Κεντρικής Ελλάδας στα χρόνια της ρωμαιοκρατίας», στο: *Στεφανίδου-Τιβερίου – Καραναστάση – Δαμάσκος* 2012, 251-63.

Λεβέντη – Μητσοπούλου 2010

I. Λεβέντη – X. Μητσοπούλου (εκδ.), Ιερά και λατρείες της Δύμητρας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, Βόλος.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1989

M. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Από τα νεκροταφεία της Πέλλας», *ΑΕΜΘ* 3, 91-101.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1989-1991

M. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Ανατολικό νεκροταφείο Πέλλας. Ανασκαφή 1989», *ΑΔ* 44-46, Α', Μελέτες, 73-152.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1992

M. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Από την τοπογραφία και τα νεκροταφεία της Πέλλας», *ΑΕΜΘ* 6, 127-36.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1993

M. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Νέο εργαστήριο κεραμικής και κοροπλαστικής στην Πέλλα», *ΑΕΜΘ* 7, 171-82.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1994

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, Λαξευτοί θαλαμωτοί τάφοι της Πέλλας, Αθήνα.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1996α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Κτιριακά συγκροτήματα στην περιοχή του καναλιού της Πέλλας», *AEMΘ* 10A, 93-104.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1996β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, Το Θεσμοφόριο της Πέλλας, Αθήνα.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1997

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Συγκροτήματα εργαστηρίων και λουτρών στην Πέλλα», *AEMΘ* 11, 193-203.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1998

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Ανάγλυφη επιτύμβια στήλη από το ανατολικό νεκροταφείο της Πέλλας», *ΑΔ* 53, Α', Μελέτες, 257-66.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2000

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, Το Ιερό της Μητέρας των Θεών και της Αφροδίτης στη Πέλλα, Θεσσαλονίκη.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2003

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Ανασκαφική έρευνα στην περιοχή του Φάκου της Πέλλας», *AEMΘ* 17, 465-83.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2004α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Το ανατολικό νεκροταφείο και οι λαξευτοί θαλαμωτοί τάφοι της ελληνιστικής εποχής», στο: Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2004, 71-9.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2004β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Η λατρεία των θεών και τα ιερά της Πέλλας», στο: Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – Ακαμάτης 2004, 53-63.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2005

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Ανασκαφική έρευνα στην Πέλλα το 2005», *AEMΘ* 19, 391-406.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2006α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Το έργο της Επιτροπής Ανάδειξης Αρχαιολογικού Χώρου Πέλλας», στο: Ύπουργειο Πολιτισμού-Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων: Το Έργο των Επιστημονικών Επιτροπών Αναστήλωσης, Συντήρησης και Ανάδειξης Μνημείων, Αθήνα, 443-59.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2006β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Ανασκαφική έρευνα στην Πέλλα το 2006», *AEMΘ* 20, 591-614.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2007α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, ΠΕΛΛΗΣ 1. Κιβωτιόσχημος τάφος με ζωγραφική διακόσμηση από την Πέλλα, Θεσσαλονίκη.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2007β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Στοιχεία για την Πέλλα του πρώτου μισού του 4^{ου} αιώνα», στο: *Αρχαία Μακεδονία* VII, Θεσσαλονίκη, 585-604.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2008α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Το Έργο της Επιτροπής Ανάδειξης του Αρχαιολογικού χώρου Πέλλας», στο: Ύπουργειο Πολιτισμού-Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων, Συντήρηση, Αναστήλωση, Ανάδειξη. Το έργο των Επιστημονικών Επιτροπών, Αθήνα, 118-23.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2008β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Συμβολή στη μελέτη της αρχιτεκτονικής μορφής των επιτύμβιων στηλών και της προσωπογραφίας της Πέλλας», Τεκμήρια 9, 119-68.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2008γ

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, ΠΕΛΛΗΣ 2. Ο πολυθάλαμος τάφος της Πέλλας, Θεσσαλονίκη.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2009α

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Εθνικά ονόματα σε επιγραφές της Πέλλας», στο: *Κερμάτια*, Β', 23-31.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 2009β

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, «Το αρχαιολογικό έργο στην Πέλλα, 1987-2007», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 169-84.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – Ακαμάτης 2004

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – I.M. Ακαμάτης (εκδ.), Η Πέλλα και η περιοχή της, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Λιλιμπάκη – Ακαμάτης Ν. 2007

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – N. Ακαμάτης, «Το δημόσιο λουτρό της Πέλλας», *AEMΘ 21*, 99-108.

Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – Ακαμάτης Ν. 2009

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – N. Ακαμάτης, «Ανιχνεύοντας την Πέλλα του 4^{ου} αι. π.Χ.», *AEMΘ 23* (υπ.έκδ.).

Λιούτας 1998

Α. Λιούτας, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Πολίχνη. Σταυρούπολη», *ΑΔ* 53, Β' 2, Χρονικά, 575.

Λιούτας – Γκιούρα 1997

Α. Λιούτας – E. Γκιούρα, «Τοπογραφικές αναζητήσεις ΒΔ της αρχαίας Θεσσαλονίκης με αφορμή τις ανασκαφές σε νεκροπόλεις στους δήμους Σταυρούπολης και Πολίχνης» *AEMΘ 11*, 317-26.

Λιούτας – Μανδάκη 1997

Α. Λιούτας – M. Μανδάκη, «Τρία σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα της εντός τειχών Θεσσαλονίκης από τις εκσκαφικές εργασίες για το δίκτυο φυσικού αερίου», *AEMΘ 11*, 365-76.

Λιούτας κ.ά. 2003

Α. Λιούτας – M. Μανδάκη – E. Ηλιοπούλου, «Τράπεζα Λεμπέτ. Οι νεκροπόλεις από τον 6^ο μέχρι τον 4^ο αι. π.Χ.», *AEMΘ 17*, 299-310.

Λυπουρλής 1979

Δ. Λυπουρλής, «Αριστοτέλης: Βίος και έργα», *Χρονικά της Χαλκιδικής* 35, 11-30.

Μακαρόνας 1950

X. Μακαρόνας, «Το Οκτάγωνο της Θεσσαλονίκης», *ΠΑΕ*, 303-21.

Μακαρόνας 1969

X. Μακαρόνας, Η Καμάρα. Το θριαμβικό τόξο του Γαλέριου στη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη.

Μακεδονία 1993

I. Βοκοτοπούλου (εκδ.), Ελληνικός πολιτισμός. Μακεδονία: το βασίλειο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Κατάλογος έκθεσης στο Marché Bonsecours, Μοντρέαλ 7 Μαΐου – 19 Σεπτεμβρίου 1993, Αθήνα.

Μακρίδης 1937

Θ. Μακρίδης, «Χαλκά Μακεδονικά του Μουσείου Μπενάκη», *ΑΕ* 512-21.

Μάλαμα 2000

Π. Μάλαμα, «Νεότερα στοιχεία από το ανατολικό νεκροταφείο της Αμφίπολης στα πλαίσια του έργου ‘Διαπλάτυνση του δρόμου Αμφίπολης-Μεσολακκιάς’», *AEMΘ 14*, 55-85.

Μάλαμα 2001

Π. Μάλαμα, «Νεότερα στοιχεία από το ανατολικό νεκροταφείο της Αμφίπολης», *AEMΘ 15*, 111-26.

Μάλλιος 2002

Γ. Μάλλιος, Ένα ελληνιστικό ιερό στην Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης. Η μαρτυρία των ειδωλίων = (αδημ. μεταπτ. εργασία – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Μάλλιος 2011

Γ. Μάλλιος, Μύθος και Ιστορία. Η περίπτωση της Αρχαίας Μακεδονίας (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Μανακίδου 1994

Ε. Μανακίδου, Παραστάσεις με όρματα. Παρατηρήσεις στην εικονογραφία τους (8^{ος} – 5^{ος} αι. π.Χ.), Θεσσαλονίκη.

Μανακίδου 2011

Ε. Μανακίδου, «Κρατήρας με παράσταση κυνηγιού ελαφιών από το Καραμπουρνάκι και η απεικόνιση του θέματος στην πρώιμη αρχαϊκή τέχνη», στο: *Nάματα*, 277-88.

Μανιάτης 2010

Γ. Μανιάτης, «Η χρονολόγηση πολιτισμικών φάσεων με Άνθρακα-14: εφαρμογές και συμπεράσματα στη Βόρεια Ελλάδα», στο: Αρχαιομετρικές Εφαρμογές στην Ελλάδα, Ημερίδα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, 26 Φεβρουαρίου 2010 (υπ.έκδ.).

Μαρινάτος 1932

Σ. Μαρινάτος «Αι ανασκαφαί Goekoop εν Κεφαλληνίᾳ», *AE* 1932, 1-47.

Μαρκή 1992

Ε. Μαρκή, «Οδός Ολυμπιάδος 74», *ΑΔ* 47, Β' 2, Χρονικά, 430-2.

Μαρκή 1994

Ε. Μαρκή, «Οδός Ολυμπιάδος 74», *ΑΔ* 49, Β' 2, Χρονικά, 518-20.

Μαρκή – Ακριβοπούλου 2003

Ε. Μαρκή – Σ. Ακριβοπούλου, «Ανασκαφή αγρέπαυλης στο Παλιόκαστρο Ωραιοκάστρου», *AEMΘ* 17, 283-98.

Μαυροπούλου-Τσιούμη κ.ά. 1982

Χ. Μαυροπούλου-Τσιούμη – Ε. Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου – Ε. Μαρκή, «9^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων», *ΑΔ* 37, Β' 2, Χρονικά, 287-92.

Μέντζος 1995-1996

Α. Μέντζος, «Το ανάκτορο και η Ροτόντα της Θεσσαλονίκης. Νέες προτάσεις για την ιστορία του συγκροτήματος», *Βυζαντινά* 18, 339-64.

Μερούσης 2002

Ν. Μερούσης, Χίος. Φυσικό περιβάλλον και κατοίκηση από τη νεολιθική εποχή μέχρι το τέλος της αρχαιότητας, Χίος.

Μέρτζος 1947

Κ. Μέρτζος, Μνημεία μακεδονικής ιστορίας, Θεσσαλονίκη.

Μισαγλίδου-Δεσποτίδου 1979

Β. Μισαγλίδου-Δεσποτίδου, «Νέα ευρήματα από τη νεκρόπολη της αρχαίας Αφύτιος», *ΑΔ* 34, Α', Μελέτες, 70-85.

Μισαγλίδου-Δεσποτίδου 1990

«Από το νεκροταφείο της Αρχαίας Μίεζας», *AEMΘ* 4, 127-41.

Μισαγλίδου-Δεσποτίδου 1994

Β. Μισαγλίδου-Δεσποτίδου, «Μεσημέρι», *ΑΔ* 49, Β' 2, Χρονικά, 451-2.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 1995α

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Ανασκαφή στη Νέα Φιλαδέλφεια το 1995», *AEMΘ* 9, 311-20.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 1995β

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Νέα Φιλαδέλφεια», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 471.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 1998

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Μεσημέρι», *ΑΔ* 53, Β' 2, Χρονικά, 874-5.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 1999α

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «ΙΣΤ ΕΠΚΑ. Άθυτος», *ΑΔ* 54, Β' 2, Χρονικά, 554-6.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 1999β

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Ανασκαφική έρευνα στην αρχαία Αφυτη», *AEMΘ* 13, 305-16.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2001

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Μια νέα επιγραφή από την Αφυτο», στο: *Μνήμη Δ. Κανατσούλη*, 79-89.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2003

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, Χάλκινα κοσμήματα αρχαικών χρόνων από τη Μακεδονία (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2003

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Άφυτις 2003. Ανασκαφική έρευνα στην αρχαία πόλη και το νεκροταφείο της», *AEMΘ* 17, 323-33.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2004

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Άφυτις 2004», *AEMΘ* 18, 115-24.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2006

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Ανασκαφική έρευνα στην αρχαία Αφυτι», *AEMΘ* 20, 491-502.

Μισαηλίδου-Δεσποτίδου 2009

Β. Μισαηλίδου-Δεσποτίδου, «Άφυτις 1997-2006», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 221-37.

Μνείας Χάριν

Μ. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη – Κ. Τζαναβάρη (εκδ.), Μνείας Χάριν. Τόμος στη Μνήμη Μαίρης Σιγανίδου, Θεσσαλονίκη 1998.

Μνήμη Δ. Κανατσούλη

Η. Σβέρκος (εκδ.), Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Επιγραφικής. Στη μνήμη Δημήτριου Κανατσούλη, Θεσσαλονίκη 22-23 Οκτωβρίου 1999, Θεσσαλονίκη 2001.

Μνήμη Δ. Λαζαρίδη

Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη – Ο. Picard (εκδ.), Μνήμη Δ. Λαζαρίδη, Πόλις και χώρα στην Αρχαία Μακεδονία και Θράκη. Πρακτικά Αρχαιολογικού Συνεδρίου, Καβάλα 9-11 Μαΐου 1986, Θεσσαλονίκη 1990.

Μνήμη H. Ζερβουδάκη

Κοροπλαστική και μικροτεχνία στον αιγαιακό χώρο από τους γεωμετρικούς χρόνους έως και τη ρωμαϊκή περίοδο. Διεθνές Συνέδριο στη μνήμη της Ηούς Ζερβουδάκη, Ρόδος 26-29 Νοεμβρίου 2009 (υπ.έκδ.).

Μνήμη M. Ανδρόνικου

Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου (*Μακεδονικά*, παρ. 6), Θεσσαλονίκη 1997.

Μοσχονησιώτη 1988

Σ. Μοσχονησιώτου, «Θέρμη – Σίνδος. Ανασκαφικές παρατηρήσεις στα δύο νεκροταφεία της περιοχής Θεσσαλονίκης», *AEMΘ* 2, 283-95.

Μοσχονησιώτη 2004

Σ. Μοσχονησιώτη, «Εγχώρια Διακοσμημένη Κεραμική από το Νεκροταφείο της Αρχαίας Μένδης στη Χαλκιδική», στο: *Αιγαίο*, 277- 92.

Μοσχονησιώτη – Πεντεδέκα – Κυριατζή – Μέξη 2005

Σ. Μοσχονησιώτη – Α. Πεντεδέκα – Ε. Κυριατζή – Μ. Μέξη, «Πετρογραφικές αναλύσεις γεωμετρικής και πρώιμης αρχαϊκής κεραμικής από το νεκροταφείο της αρχαίας Μένδης», *AEMΘ* 19, 249-67.

Μοσχόπουλος 1996

Γ.Δ. Μοσχόπουλος, *Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1989-1995*, Θεσσαλονίκη.

Μοσχόπουλος 2004

Γ.Δ. Μοσχόπουλος, *Η Καμπανία (Ρουμλούκι) στα βυζαντινά χρόνια. Ιστορία – Τοπογραφία – Λαογραφία*, Β', Θεσσαλονίκη.

Μουστάκα 2000

Α. Μουστάκα, «Πελοπόννησος και Μακεδονία. Παρατηρήσεις στα λεγόμενα κράνη ‘ιλλυρικού τύπου’», στο: *Μύρτος*, 393-410.

Μπακαλάκης 1967

Γ. Μπακαλάκης, *Ανασκαφή Στρύμης*, Θεσσαλονίκη.

Μπέσιος 1982

Μ. Μπέσιος, «Μεσημέρι», *ΑΔ* 37, Β' 2, Χρονικά, 284.

Μπέσιος 1986

Μ. Μπέσιος, «ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Μεθώνη», *ΑΔ* 41, Χρονικά, 142-3.

Μπέσιος 1987

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφές στη βόρεια Πιερία», *AEMΘ* 1, 209-18.

Μπέσιος 1988

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφές στην Πύδνα (1988)», *AEMΘ* 2, 181-93.

Μπέσιος 1989

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφή στο βόρειο νεκροταφείο της Πύδνας 1989», *AEMΘ* 3, 155-63.

Μπέσιος 1990α

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφή κλασικών τάφων στη Μεθώνη», στο: Δ. Τσίρου (εκδ.), *Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία*. Συνέδριο, Καλοκαίρι 1986, Κατερίνη, 68-83.

Μπέσιος 1990β

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφή στο βόρειο νεκροταφείο της Πύδνας 1989», *AEMΘ* 4, 241-6.

Μπέσιος 1991

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφικές έρευνες στη βόρεια Πιερία», *AEMΘ* 5, 171-8.

Μπέσιος 1992

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφές στη βόρεια Πιερία, 1992», *AEMΘ* 6, 245-8.

Μπέσιος 1993

Μ. Μπέσιος, «Μαρτυρίες Πύδνας. Το φήφισμα του Απόλλωνος Δεκαδρύου», στο: *Αρχαία Μακεδονία* V, Θεσσαλονίκη, 1111-21.

Μπέσιος 1993

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφές στη βόρεια Πιερία 1993», *AEMΘ* 7, 201-5.

Μπέσιος 1995

Μ. Μπέσιος, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αιγίνιο, θέση Μελίσσια», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 485.

Μπέσιος 1996

Μ. Μπέσιος, «Νεκροταφεία Πύδνας», *AEMΘ* 10A, 233-8.

Μπέσιος 2003

Μ. Μπέσιος, «Ανασκαφή Μεθώνης 2003», *AEMΘ* 17, 443-50.

Μπέσιος 2004

Μ. Μπέσιος, «Αιγίνιο. Νεκροταφείο Χώρας Μεθώνης, η ανασκαφή – τα ευρήματα», στο: Αρχαιολογικές Έρευνες και Μεγάλα Δημόσια Έργα. Αρχαιολογική Συνάντηση Εργασίας, Επταπύργιο Θεσσαλονίκης 18-19 Σεπτεμβρίου 2003, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη, 324-7.

Μπέσιος 2007

Μ. Μπέσιος, «Νεκροταφεία του 5^{ου} αι. π.Χ. στη Βόρεια Πιερία», στο: *Αρχαία Μακεδονία VII, Θεσσαλονίκη*, 645-50.

Μπέσιος 2010

Μ. Μπέσιος, Πιερίδων Στέφανος: Πύδνα, Μεθώνη και οι αρχαιότητες της Βόρειας Πιερίας, Κατερίνη.

Μπέσιος – Κραχτοπούλου 1994

Μ. Μπέσιος – Α. Κραχτοπούλου, «Ανασκαφή στο βόρειο νεκροταφείο της Πύδνας», *AEMΘ* 8, 147-150.

Μπέσιος – Παππά 1995

Μ. Μπέσιος – Μ. Παππά, Πύδνα, Κατερίνη.

Μπέσιος – Τριανταφύλλου 2000

Μ. Μπέσιος – Σ. Τριανταφύλλου, «Ομαδικός τάφος από το βόρειο νεκροταφείο της αρχαίας Πύδνας», *AEMΘ* 14, 385-94.

Μπέσιος κ.ά. 2004

Μ. Μπέσιος – Α. Αθανασιάδου – Ε. Γεροφωκά – Μ. Χριστάκου-Τόλια, «Μεθώνη 2004», *AEMΘ* 18, 367-76.

Μπιλούκα 1995

Α. Μπιλούκα, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ν. Μηχανιώνα. Βιολογικός καθαρισμός», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 468.

Μπιλούκα – Γραικός 2001

Α. Μπιλούκα – Ι. Γραικός, «Νέα Καλλικράτεια 2001: η ανασκαφική έρευνα στο ανατολικό νεκροταφείο του οικισμού», *AEMΘ* 15, 282.

Μπιλούκα – Γραικός 2009

Α. Μπιλούκα – Ι. Γραικός, «Νέα Καλλικράτεια Χαλκιδικής: η πρόσφατη σωστική ανασκαφική έρευνα (1999-2005) στην Ερετριακή αποικία των Δικαιοπολιτών στον Θερμαϊκό Κόλπο», στο: *AEMΘ* 20 χρόνια, 239-40.

Μπιλούκα – Τσιγαρίδα 1995

Α. Μπιλούκα – Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Αγροτεμάχιο αριθ. 1004», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 467.

Μπιλούκα κ.ά. 2000

Α. Μπιλούκα – Σπ. Βασιλείου – Ι. Γραικός, «Αρχαιολογικές μαρτυρίες από τη Ν. Καλλικράτεια Χαλκιδικής», *AEMΘ* 14, 299-310.

Μπιλούκα κ.ά. 2005

Α. Μπιλούκα – Ι. Γραικός – Π. Κλάγκα, «Νέα Καλλικράτεια 2005: Η ανασκαφική έρευνα στο ανατολικό νεκροταφείο του αρχαίου οικισμού», *AEMΘ* 19, 239-48.

Μπούρας 1984

Χ. Μπούρας, «Νέες παρατηρήσεις στο Οκτάγωνο της Θεσσαλονίκης», στο: Πρακτικά 10^{ου} Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας (Ελληνικά, παρ. 26 – *Studi di Antichità Christiana* 37) Β'. Ανακοινώσεις, Θεσσαλονίκη-città del Vaticano, 33-43.

Μυκηναϊκός Κόσμος

Κ. Δημακοπούλου (εκδ.), Ο Μυκηναϊκός Κόσμος. Πέντε αιώνες πρώιμου ελληνικού πολιτισμού, Αθήνα 1988.

Μύρτος

Π. Αδάμ-Βελένη (εκδ.), ΜΥΡΤΟΣ. Μνήμη Ιουλίας Βοκοτοπούλου, Θεσσαλονίκη 2000.

Νάματα

Σ. Πινγιάτογλου – Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου (εκδ.), NAMATA. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Δημήτριο Παντερμαλή, Θεσσαλονίκη 2011.

Νίγδελης 1995

Π.Μ. Νίγδελης, «Η οικογένεια των Ιταλικών Aulii Avii στη Θεσσαλονίκη: με αφορμή μια δίγλωσση αναθηματική επιγραφή», *Τεκμήρια* 1, 47-65.

Νίγδελης 2001α

Π.Μ. Νίγδελης, «Μακεδονικά επιγραφικά II», *Τεκμήρια* 6, 134-48.

Νίγδελης 2001β

Π.Μ. Νίγδελης, «Μία ἐπίδοσις εἰς ἔλαιον από την Αμφίπολη στα τέλη του 2^{ου} αι. π.Χ. (Παρατηρήσεις στο φήμισμα SEG 30, 1980, 546)», στο: *Μνήμη Δ. Κανατσούλη*, 91-109.

Νίγδελης 2005

Π.Μ. Νίγδελης, «Δημόσια οικοδομική δραστηριότητα στη Θεσσαλονίκη των αυτοκρατορικών χρόνων: οι επιγραφικές μαρτυρίες», στο: Η Θεσσαλονίκη και ο ευρύτερος χώρος. Παρελθόν Παρόν-Μέλλον, 28/2-2/3/2003, Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 2005, 23-41.

Νίγδελης 2006

Π.Μ. Νίγδελης, Επιγραφικά Θεσσαλονίκεια. Συμβολή στην πολιτική και κοινωνική ιστορία της αρχαίας Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Νίγδελης 2011

Π.Μ. Νίγδελης, «Αναζητώντας την αρχαία Ραικηλο. Αριστοτέλους, Αθηναίων Πολιτεία 15.2 και μια νέα επιγραφή από την Περαία της Θεσσαλονίκης», *Τεκμήρια* 10, 103-17.

Νίγδελης – Σουρής 2005

Π.Μ. Νίγδελης – Γ.Α. Σουρής, ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ ΛΕΓΕΙ. Ένα διάταγμα των αυτοκρατορικών χρόνων για το γυμνάσιο της Βέροιας (*Τεκμήρια*, παρ. 1), Θεσσαλονίκη.

Ντάφης 1973

Σ. Ντάφης, «Τοξινόμησις της δασικής βλαστήσεως της Ελλάδος», *Επιστημονική Επετηρίς της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* 15/2, 75-91.

Ξενάκη-Σακελλαρίου 1985

Α. Ξενάκη-Σακελλαρίου Οι θαλαμωτοί τάφοι των Μυκηνών, Paris.

Ξυδόπουλος 2007

I. Ξυδόπουλος, Η εικόνα των Θρακών στην κλασική ιστοριογραφία, Θεσσαλονίκη.

Ξυδόπουλος 2006

I. Ξυδόπουλος, Κοινωνικές και πολιτιστικές σχέσεις των Μακεδόνων και των Νοτίων Ελλήνων, Θεσσαλονίκη².

Οβολός 4

Το νόμισμα στο μακεδονικό χώρο. Πρακτικά Β' επιστημονικής συνάντησης (*Οβολός 4*), Θεσσαλονίκη 2000.

ΟΕΑΜΘ 1986

Θεσσαλονίκη, από τα προϊστορικά μέχρι τα χριστιανικά χρόνια. Οδηγός της Έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Παζαράς 1996

Θ. Παζαράς, «Από την κλασική Βρέα στο μεσαιωνικό κάστρο της Βρυάς», *AEMΘ* 10A, 313-32.

Παϊσίδου 2003

Μ. Παϊσίδου, «Περί των επί τοις κεκοιμημένοις τελουμένων. Ανασκαφή κοιμητηρίου του 4^{ου} αι. μ.Χ. στην Ξιφιανή Αλμωπίας», *AEMΘ* 17, 517-31.

Παναγιώτου 1996

Ά. Παναγιώτου, «Διαλεκτικές επιγραφές της Χαλκιδικής, της Μακεδονίας και της Αιγαίου Αναργύρων», στο: *Επιγραφές της Μακεδονίας*, 124-63.

Πανταζόπουλος 1995

Δ.Α. Πανταζόπουλος, *Η ιστορία του χωριού Νησίου και της Μονής των Αγίων Αναργύρων, Αλεξάνδρεια Ημαθίας*.

Παντερμαλή 1981

Ε. Παντερμαλή, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Νομός Θεσσαλονίκης. Αγ. Παρασκευή (επίβλ. Κ. Ρωμιοπούλου)», *ΑΔ* 36, Β' 2, Χρονικά, 300.

Παντερμαλή 1982

Ε. Παντερμαλή, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αγ. Παρασκευή (επίβλ. Ι. Βοκοτοπούλου)», *ΑΔ* 37, Β' 2, Χρονικά, 282-3.

Παντερμαλή 1983

Ε. Παντερμαλή, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αγ. Παρασκευή. Ανασκαφή αρχαϊκού νεκροταφείου (επίβλ. Ι. Βοκοτοπούλου)», *ΑΔ* 38, Β' 2, Χρονικά, 270.

Παντερμαλή – Κ Τρακοσοπούλου 1994

Ε. Παντερμαλή – Ε. Τρακοσοπούλου, «Καραμπουρνάκι 1994. Η ανασκαφή της ΙΣΤ' ΕΠΚΑ», *AEMΘ* 8, 203-16.

Παντερμαλή – Τρακοσοπούλου 1995

Ε. Παντερμαλή – Ε. Τρακοσοπούλου, «Καραμπουρνάκι 1995. Η ανασκαφή της ΙΣΤ' ΕΠΚΑ», *AEMΘ* 9, 283-92.

Παντερμαλής 1972

Δ. Παντερμαλής, «Ο νέος μακεδονικός τάφος της Βεργίνας», *Μακεδονικά* 12, 147-82.

Παντερμαλής 1999

Δ. Παντερμαλής, Δίον, η Ανακάλυψη, Αθήνα.

Παντερμαλής 2000

Δ. Παντερμαλής, «Βασιλ[έως Δημητρ]ίου», στο: *Μύρτος*, XVIII-XXII.

Παντή 2008

Α. Παντή, Τοπική κεραμική από τη Χαλκιδική και το μυχό του Θερμαϊκού κόλπου, Θεσσαλονίκη.

Παπάγγελος 1979

I. Παπάγγελος, «Τοπογραφικές παρατηρήσεις στα αρχαία Στάγειρα», *Χρονικά της Χαλκιδικής* 35, Θεσσαλονίκη, 135-58.

Παπάγγελος 1996

I. Παπάγγελος, «Ωνή από την Βοττική», στο: *Επιγραφές της Μακεδονίας*, 165-72.

Παπαγεωργίου 1911

Π.Ν. Παπαγεωργίου, «Ἐργατών σήματα και ονόματα επί των μαρμάρων του θεάτρου της Θεσσαλονίκης», *AE*, 168-73.

Παπαγεωργίου 1997

Π. Παπαγεωργίου, Το τειχόμορφο στέμμα στην τέχνη της μέσης Ανατολής και της αρχαίας Ελλάδας ἐως το τέλος της ελληνιστικής εποχής. Θεσσαλονίκη.

Παπαγιάννη 2008

Ε. Παπαγιάννη, «Αττικές σαρκοφάγοι στη Θεσσαλονίκη: οι πρώιμες εισαγωγές και οι επιδράσεις στην αττική παραγωγή», *Eγνατία* 12, 179-93.

Παπαγιάννη 2012

Ε. Παπαγιάννη, «Ταφικά ανάγλυφα Ρωμαίων στρατιωτών στη Μακεδονία», στο: Στεφανίδου-Τιβερίου – Καραναστάση – Δαμάσκος 2012, 385-98.

Παπαζώτος 1988

Θ. Παπαζώτος, «Ανασκαφή Διοκλητιανουπόλεως. Οι πρώτες εκτιμήσεις», *ΑΔ* 43, Α', Μελέτες, 195-216.

Παπαθανασόπουλος 1969

Γ.Α. Παπαθανασόπουλος, «Αρχαιότητες και Μνημεία Ηλείας· Αρχαία Ήλις», *ΑΔ* 24, Β' 1, Χρονικά, 152-4, πίν. 149-57.

Παπακωνσταντίνου-Διαμαντούρου 1971

Δ. Παπακωνσταντίνου-Διαμαντούρου, Ιστορική επισκόπησις και μαρτυρίαι. Πέλλα I (Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας 70), Αθήναι.

Παπακώστα 1987

Λ. Παπακώστα, «ΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Αίγιο, Οδός Σοφοκλέους 8», *ΑΔ* 42, Β' 1, Χρονικά, 153.

Παπαποστόλου 1977

I.A. Παπαποστόλου, «ΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Αίγιο, Οδός Αγαμέμνονος 16 (Διαμαντή Ράχη)», *ΑΔ* 32, Β' 1, Χρονικά 94, Β' 2, Χρονικά πίν. 63β.

Παπαχατζής 1986

N. Παπαχατζής, «Ορφέας», στο: *Κακριδής* 1986, 293-9.

Πάτης 2010

Δ. Πάτης, Κεραμικά ευρήματα από την τράπεζα της Γκόνας. Η Πρώιμη Εποχή Σιδήρου (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Περιστέρη – Blondé – Perreault – Brunet 1985

K. Περιστέρη – F. Blondé – J.Y. Perreault – M. Brunet, «Θάσος 1985. Πρώτη ανασκαφική έρευνα σ' ένα εργαστήριο αγγειοπλαστικής στη θέση 'Φαρί' Σκάλας Μαριών», *AAA XVIII*, 29-38.

Περιστέρη – Blondé – Perreault 1986

K. Περιστέρη – F. Blondé – J.Y. Perreault, «Θάσος 1986-1987. Δεύτερη και τρίτη ανασκαφική έρευνα του αρχαϊκού αγγειοπλαστείου στη θέση Σκάλας Μαριών», *AAA XIX*, 71-80.

Πέτκος 1989

A. Πέτκος, «Το δίκτυο υδρεύσεως της Βέροιας», *AAA XXII*, 197-210.

Πέτκος 1993

Α. Πέτκος, «Ψηφιδωτά δάπεδα Βεροίας και των περιοχών ελέγχου και επιφροής της (2^{ος} – 6^{ος} αι. μ.Χ.)», *Δυτικομακεδονικά Γράμματα* 4, 30-107.

Πέτκος – Καραγιάνη 2004

Α. Πέτκος – Φ. Καραγιάνη, «Νομός Ημαθίας. Τα αρχαιολογικά ευρήματα της παλαιοχριστιανικής περιόδου», στο: Ερατεινή Ημαθία. Δίγλωσση έκδοση της Ιεράς Μητρόπολης Ημαθίας, Βέροια-Αθήνα, 134-71.

Πέτσας 1961

Φ.Μ. Πέτσας «Ανασκαφή αρχαίου νεκροταφείου Βεργίνης», *ΑΔ* 17, Α', Μελέτες, 218-88.

Πέτσας 1963

Φ.Μ. Πέτσας, «Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Μακεδονίας», *ΑΔ* 18, Β' 2, Χρονικά, 212-23.

Πέτσας 1966α

Φ.Μ. Πέτσας, Ο τάφος των Λευκαδίων (*Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας* 57), Αθήναι.

Πέτσας 1966β

Φ.Μ. Πέτσας, «Λευκόπετρα Ημαθίας», *ΑΔ* 21, Β' 2, Χρονικά, 352-4.

Πέτσας 1967

Φ.Μ. Πέτσας, «Μακεδονία, Νομός Θεσσαλονίκης, Άγιος Αθανάσιος», *ΑΔ* 22, Β', Χρονικά, 399-400, σχ. 21.

Πέτσας 1967α

Φ.Μ. Πέτσας, «Αιανή», σ.π., 413.

Πέτσας 1969

Φ.Μ. Πέτσας, «Χρονικά Αρχαιολογικά 1966-1967», *Μακεδονικά* 9, 101-223.

Πέτσας 1975

Φ.Μ. Πέτσας, «Αρχαιολογικά Χρονικά», *Μακεδονικά* 15, 248-52.

Πινγιάτογλου 1990

Σ. Πινγιάτογλου, «Το ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1990», *AEMΘ* 4, 205-15.

Πινγιάτογλου 1991

Σ. Πινγιάτογλου, «Το Ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1991», *AEMΘ* 5, 145-56.

Πινγιάτογλου 1992

Σ. Πινγιάτογλου, «Το Ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1992», *AEMΘ* 6, 223-33.

Πινγιάτογλου 1996

Σ. Πινγιάτογλου, «Το ιερό της Δήμητρας στο Δίον», *AEMΘ* 10A, 225-32.

Πινγιάτογλου 1999

Σ. Πινγιάτογλου, «Η λατρεία της θεάς Δήμητρας στην αρχαία Μακεδονία», στο: *Αρχαία Μακεδονία* VI.2, Θεσσαλονίκη, 911-9.

Πινγιάτογλου 2001

Σ. Πινγιάτογλου, «Το ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1998-2001», *AEMΘ* 15, 355-62.

Πινγιάτογλου 2004

Σ. Πινγιάτογλου, «Αφροδίτης Άνοδοι», στο: Δ.Ι. Ιακώβ – Ε. Παπάζογλου (εκδ.), Θυμέλη: Μελέτες χαροισμένες στον καθηγητή Ν.Χ. Χουρμουζιάδη, Ηράκλειο, 369-88.

Πινγιάτογλου 2010

Σ. Πινγιάτογλου, «Το ιερό της Δήμητρος στο Δίον», στο: Λεβέντη – Μητσοπούλου 2010, 201-24.

Πούλιος 2001

Β. Πούλιος, «Συμβολή στη μελέτη της χάλκινης νομισματοκοπίας των Αντιγονιδών από τον Αντίγονο Γονατά έως τους πρώτους χρόνους του Φιλίππου Ε'. Η περίπτωση πέντε θησαυρών από την ανατολική Μακεδονία», *ΑΔ* 56, Α', Μελέτες, 237-96.

Προμπονάς 1977

Ι.Κ. Προμπονάς, «Μακεδονικά και Ομηρικά γλωσσικά», στο: *Αρχαία Μακεδονία II*, Θεσσαλονίκη, 397-407.

Ριζάκης 2004

Α. Ριζάκης, «Οικονομία και οικονομικές δραστηριότητες των ελληνικών πόλεων από την Πύδνα έως το Άκτιον», στο: *ΣΤ' ΕπΣΕΚ*, 17-28.

Ριζάκης – Τουράτσογλου 1985

Α. Ριζάκης – I. Τουράτσογλου, *Επιγραφές Άνω Μακεδονίας*, Α', Αθήνα.

Ριζάκης – Τουράτσογλου 2000

Α. Ριζάκης – I. Τουράτσογλου, «*Mors Macedonica*: Ο θάνατος στα επιτάφια μνημεία της Άνω Μακεδονίας», *ΑΕ* 139, 237-81.

Ρούσσος – Λεβίδης 1994

Πλίνιος ο πρεσβύτερος, ‘Περί της αρχαίας ελληνικής ζωγραφικής’: 35ο βιβλίο της *Φυσικής Ιστορίας* (ελλ. μτφρ. Τ. Ρούσσος – Α. Λεβίδης), Αθήνα.

Ρωμιοπούλου 1971

Κ. Ρωμιοπούλου, «Ταφαί Πρωτού Εποχής Σιδήρου», *AAA* IV, 37-41.

Ρωμιοπούλου 1973

Κ. Ρωμιοπούλου, «Βέροια», *ΑΔ* 28, Β' 2, Χρονικά, 49-50.

Ρωμιοπούλου 1977

Κ. Ρωμιοπούλου, «Μακεδονία. Νομός Θεσσαλονίκης», *ΑΔ* 32, Β' 2, Χρονικά, 195-201.

Ρωμιοπούλου 1989

Κ. Ρωμιοπούλου, «Κλειστά ταφικά σύνολα υστεροκλασικών χρόνων από τη Θεσσαλονίκη», στο: Φίλια Έπη εις Γεώργιον Μυλωνά, Αθήνα.

Ρωμιοπούλου 1997α

Κ. Ρωμιοπούλου, *Λευκάδια, Αρχαία Μίεζα*, Αθήνα.

Ρωμιοπούλου 1997β

Κ. Ρωμιοπούλου, Ελληνορωμαϊκά γλυπτά του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (*Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου* 61), Αθήνα.

Ρωμιοπούλου 1999

Κ. Ρωμιοπούλου, «Οι αποικίες της Άνδρου στο Βόρειο Αιγαίο», στο: N.Χρ. Σταμπολίδης (εκδ.), Φως Κυκλαδικόν. Τιμητικός τόμος στη μνήμη του Ν. Ζαφειρόπουλου, Αθήνα, 126-31.

Ρωμιοπούλου – Τουράτσογλου 2002

Κ. Ρωμιοπούλου – Γ. Τουράτσογλου, *Μίεζα. Νεκροταφείο υστεροαρχαϊκών-πρώιμων ελληνιστικών χρόνων*, Αθήνα.

Σαατσάγλου-Παλιαδέλη 1984

Χ. Σαατσάγλου-Παλιαδέλη, Τα επιτάφια μνημεία από τη μεγάλη Τούμπα της Βεργίνας (διδ. διατρ. – Α.Π.Θ. [ΕΕΦΣΠΘ, παρ. 50]), Θεσσαλονίκη.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 1987

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, «Ανασκαφή στην περιοχή του ιερού της Εύκλειας στη Βεργίνα», *AEMΘ* 1, 101-8.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 1988

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, «Νέα στοιχεία για την τεχνική των γραπτών στηλών της Βεργίνας», *AEMΘ* 2, 137-46.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 1990

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, «Ανασκαφή στο ιερό της Εύκλειας», *AEMΘ* 4, 21-34.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 1996

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, «Ναῶν εύστύλων, αποσπασματική επιγραφή των κλασικών χρόνων από την Βεργίνα», στο: *Επιγραφές της Μακεδονίας*, 100-22.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 2001

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, Βεργίνα. Περιδιαβάζοντας τον αρχαιολογικό χώρο, Αθήνα.

Σαατσόγλου-Παλιαδέλη 2004

Χ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, Βεργίνα. Ο τάφος του Φιλίππου. Η τοιχογραφία με το κυνήγι, Αθήνα.

Σαββοπούλου 1990-1995

Θ. Σαββοπούλου, «Χάλκινο κράνος από το Χωρύγι», *AAA* XXIII-XXVIII, 163-71.

Σαββοπούλου 1992

Θ. Σαββοπούλου, «Ο Β' ταφικός τύμβος της Τούμπας Παιονίας», *AEMΘ* 6, 425-31.

Σακελλαρίου 1982

Μ. Σακελλαρίου (εκδ.), Μακεδονία, 4.000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού, Αθήνα.

Σαμαρτζίδου 1987

Στ. Σαμαρτζίδου, «Νέα ευρήματα από την αρχαία Αμφίπολη», *AEMΘ* 1, 327-41.

Σαμψών 1982

Αδ. Σαμψών, «ΙΑ' ΕΠΚΑ. Ψαχνά Βουλγαρικά», *ΑΔ* 37, Β' 1, Χρονικά, 176.

Σαπουνά-Σακελλαράκη 1983

Ε. Σαπουνά-Σακελλαράκη, «ΙΑ' ΕΠΚΑ. Ανασκαφικές εργασίες», *ΑΔ* 38, Β' 1, Χρονικά, 148-9.

Σαπουνά-Σακελλαράκη 2001

Ε. Σαπουνά-Σακελλαράκη, «Η Σκύρος στην πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», *Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών* 34, 163-92.

Σβέρκος 2000

Ηλ. Σβέρκος, Συμβολή στην ιστορία της Άνω Μακεδονίας των ρωμαϊκών χρόνων (πολιτική οργάνωση – κοινωνία – ανθρωπωνυμία), Θεσσαλονίκη.

Σβέρκος 2009

Ηλ. Σβέρκος, «Μία επιτάφια ενεπίγραφη στήλη από την Ορεστίδα», στο: *Κερμάτια*, Β', 113-19.

Σβέρκος – Τζαναβάρη 2009

Ηλ. Σβέρκος – K. Τζαναβάρη, «Νέα επιτύμβια μνημεία από τη Λητή», *AE* 148, 183-221.

Σγούρου κ.ά. 2004

Μ. Σγούρου – F. Blondé – A. Muller – N. Beaudry – M. Kohhl – T. Kojelj – Γ. Σανιδάς, «Παλαιοχριστιανική οικία στο λιμένα Θάσου στις βόρειες παρυφές του Αρτεμισίου. Ανασκαφή στο οικόπεδο Η. Κόκκινου 2004», *AEMΘ* 18, 43-55.

Σημαντώνη-Μπουρνιά 1990

Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά, Ανασκαφές Νάξου. Οι ανάγλυφοι πίθοι (*Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας* 113), Αθήνα.

Σημαντώνη-Μπουρνιά 2008

Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά, «Παριανές (;) επιδράσεις σε ναξιακά αγγεία», στο: Κατσωνοπούλου – Πετρόπουλος – Κατσαρού 2008, 371-6.

Σιγανίδου 1980

Μ. Σιγανίδου, «ΙΖ' ΕΠΚΑ. Πέλλα, ανατολικό νεκροταφείο», *ΑΔ* 35, Β' 2, Χρονικά, 397-8, πίν. 229δ, 230α.

Σιγανίδου 1987

Μ. Σιγανίδου, «Τα τείχη της Πέλλας», στο: *Αμητός*, Β', 765-86.

Σιγανίδου – Λιλιμπάκη-Ακαμάτη 1996

Μ. Σιγανίδου – M. Λιλιμπάκη-Ακαμάτη. Πέλλα. Πρωτεύουσα των Μακεδόνων, Αθήνα.

Σίνδος 1985

Σίνδος. Κατάλογος της Εκθέσεως στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Αθήνα = Δεσποίνη 1985 = *Kat. Σίνδου 1985 = Sindos Catalogue*.

Σισμανίδης 1983

Κ. Σισμανίδης, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Καλαμωτό Ζαγκλιβερίου», *ΑΔ* 38, Β' 2, Χρονικά, 271.

Σισμανίδης 1984

Κ. Σισμανίδης, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αρχαϊκό νεκροταφείο Αγ. Παρασκευής», *ΑΔ* 39, Β', Χρονικά, 216-7.

Σισμανίδης 1985

Κ. Σισμανίδης, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αγ. Παρασκευή», *ΑΔ* 40, Β', Χρονικά, 235.

Σισμανίδης 1986

Κ. Σισμανίδης, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Κουφάλια, Αγ. Παρασκευή», *ΑΔ* 41, Β', Χρονικά, 138-9.

Σισμανίδης 1987

Κ. Σισμανίδης, «Το αρχαϊκό νεκροταφείο της Αγίας Παρασκευής. Πρώτη παρουσίαση και πρώτες εκτιμήσεις», στο: *Αμητός*, Β', Θεσσαλονίκη, 786-816.

Σισμανίδης 1989

Κ. Σισμανίδης, «Ανασκαφές στην Ποτίδαια», *AEMΘ* 3, 357-71.

Σισμανίδης 1990

Κ. Σισμανίδης, «Έρευνες στην αρχαία Κασσάνδρεια και στα αρχαία Στάγειρα», *AEMΘ* 4, 371-83.

Σισμανίδης 1991

Κ. Σισμανίδης, «Ανασκαφές στην αρχαία Σκιώνη και στα αρχαία Στάγειρα κατά το 1991», *AEMΘ* 5, 320-33.

Σισμανίδης 1992

Κ. Σισμανίδης, «Ανασκαφή αρχαίων Σταγείρων 1992», *AEMΘ* 6, 451-65.

Σισμανίδης 1993

Κ. Σισμανίδης, «Αρχαία Στάγειρα 1993», *AEMΘ* 7, 429-43.

Σισμανίδης 1994

Κ. Σισμανίδης, «Αρχαία Στάγειρα 1994», *AEMΘ* 8, 275-87.

Σισμανίδης 1995

Κ. Σισμανίδης, «Η συνέχεια της έρευνας στα αρχαία Στάγειρα κατά το 1995», *AEMΘ* 9, 383-93.

Σισμανίδης 1996

Κ. Σισμανίδης, «Αρχαία Στάγειρα 1990-1996», *AEMΘ* 10A, 279-95.

Σισμανίδης 1997α

Κ. Σισμανίδης, «Ανασκαφικά και αναστηλωτικά αρχαίων Σταγείρων 1997», *AEMΘ* 11, 469-79.

Σισμανίδης 1997β

Κ. Σισμανίδης, Αρχαία Στάγειρα, γενέτειρα του Αριστοτέλη. Μικρός ιστορικοαρχαιολογικός Οδηγός (Εκδοση Κοινότητας Ολυμπιάδας), Θεσσαλονίκη.

Σισμανίδης 1997γ

Κ. Σισμανίδης, «Ταφικό σύνολο στην αρχαία Κασσάνδρεια», στο: *Μνήμη M. Ανδρόνικου*, Θεσσαλονίκη, 295-320.

Σισμανίδης 1997δ

Κ. Σισμανίδης, Κλίνες και κλινοειδείς κατασκευές των μακεδονικών τάφων, Αθήνα.

Σισμανίδης 1998α

Κ. Σισμανίδης, «Τα αποτελέσματα των πρόσφατων ανασκαφών στα αρχαία Στάγειρα», στο: *Ανδρος και Χαλκιδική*, 39-72.

Σισμανίδης 1998γ

Κ. Σισμανίδης, «Η Χαλκιδική κατά τους αρχαϊκούς, κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους», στο: Πρακτικά Ημερίδας με θέμα 'Η ιστορία της Χαλκιδικής', Σίβηρη Κασσάνδρας, 16 Νοεμβρίου 1997, Θεσσαλονίκη 1998, 55-8.

Σισμανίδης 2000α

Κ. Σισμανίδης, «Θαλαμωτός τάφος Καλαμωτού», *AEMΘ* 14, 125-36.

Σισμανίδης 2000β

Κ. Σισμανίδης, «Αρχαιολογικές έρευνες στη θέση Μαυρόλακκας της Ολυμπιάδας κατά τα έτη 1999 και 2000», *AEMΘ* 14, 347-58.

Σισμανίδης 2000γ

Κ. Σισμανίδης, «Αρχαία Στάγειρα: ανασκαφική έρευνα και εργασίες ανάδειξης», Θεσσαλονικέων Πόλεων 3, 95-112.

Σισμανίδης 2003

Κ. Σισμανίδης, Αρχαία Στάγειρα. Η πατρίδα του Αριστοτέλη, Θεσσαλονίκη.

Σισμανίδης 2003α

Κ. Σισμανίδης, «Η επιστημονική έρευνα στα αρχαία Στάγειρα», στο: Εκατονταετηρίδα του Παγχαλιδικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης 'Ο Αριστοτέλης', Θεσσαλονίκη, 165-95.

Σισμανίδης 2003β

Κ. Σισμανίδης, «Ναός αυτοκρατορικής λατρείας στα αρχαία Καλίνδοια», *AEMΘ* 17, 143-54.

Σισμανίδης 2004

Κ. Σισμανίδης, «Η συνέχιση της έρευνας στο Σεβαστείο των Καλινδοίων», *AEMΘ* 18, 213-24.

Σισμανίδης 2005

Κ. Σισμανίδης, «Σεβαστείο Καλινδοίων. Εστιάσεις και ευωχίες», *AEMΘ* 19, 145-55.

Σισμανίδης 2006

Κ. Σισμανίδης, «Ο χώρος Ε στο συγκρότημα του Σεβαστείου των Καλινδοίων», *AEMΘ* 20, 249-62.

- Σισμανίδης 2008α**
 Κ. Σισμανίδης, «Αρχαία Στάγειρα: Δέκα χρόνια ανασκαφών και εργασιών ανάδειξης», στο: *Αρχαίες Πόλεις*, 131-62.
- Σισμανίδης 2009**
 Κ. Σισμανίδης, «Η μέχρι τώρα ανασκαφική έρευνα στα αρχαία Καλαμωτό Θεσσαλονίκης», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 317-28.
- Σισμανίδης – Κεραμάρης 1992**
 Κ. Σισμανίδη – Α. Κεραμάρης, «Ανασκαφή στο Καλαμωτό Θεσσαλονίκης», *AEMΘ 6*, 395-404.
- Σκαρλατίδου 1987**
 Ε. Σκαρλατίδου, «Ανασκαφή στο αρχαϊκό νεκροταφείο των Αβδήρων», *AEMΘ 1*, 421-30.
- Σκαρλατίδου 1993**
 Ε. Σκαρλατίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη. Αρχαίο νεκροταφείο», *ΑΔ 48*, Β' 2, Χρονικά, 328-34.
- Σκαρλατίδου 1995**
 Ε. Σκαρλατίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη. Αρχαίο νεκροταφείο» *ΑΔ 50*, Β' 2, Χρονικά, 461-5.
- Σκαρλατίδου 1997**
 Ε. Σκαρλατίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη», *ΑΔ 52*, Β' 2, Χρονικά, 638-40.
- Σκαρλατίδου 1998**
 Ε. Σκαρλατίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη», *ΑΔ 53*, Β' 2, Χρονικά, 567-71.
- Σκαρλατίδου 2001**
 Ε. Σκαρλατίδου, «Η καύση των νεκρών στα Άβδηρα κατά την πρώιμη αρχαϊκή εποχή», στο: *Σταμπολίδης 2001*, 331-43.
- Σκαρλατίδου 2007**
 Ε. Σκαρλατίδου, Θέρμη. Θεσσαλονίκη = *Thermi*.
- Σκαρλατίδου 2009**
 Ε. Σκαρλατίδου, «Το νεκροταφείο της Θέρμης (πρώην Σέδες) Θεσσαλονίκης: 20 χρόνια έρευνας», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 329-43.
- Σκαρλατίδου 2010**
 Ε. Σκαρλατίδου, Το αρχαϊκό νεκροταφείο των Αβδήρων (*Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών* 9), Θεσσαλονίκη.
- Σκαρλατίδου – Αλλαμανή-Σουρή 1999**
 Ε. Σκαρλατίδου – B. Αλλαμανή. «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη», *ΑΔ 54*, Β' 2, Χρονικά, 532-44.
- Σκαρλατίδου – Ιγνατιάδου 1996**
 Ε. Σκαρλατίδου – Δ. Ιγνατιάδου, «Πρώτα συμπεράσματα από την ανασκαφή του αρχαίου νεκροταφείου στη Θέρμη (Σέδες)», *AEMΘ 10A*, 477-90.
- Σκαρλατίδου – Κεραμάρης 1996**
 Ε. Σκαρλατίδου – A. Κεραμάρης, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Θέρμη. Αρχαίο νεκροταφείο», *ΑΔ 51*, Β' 2, Χρονικά, 436-42.
- Σουέρεφ 1994**
 K. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης: ανασκαφή στην τράπεζα και τη γύρω περιοχή», *AEMΘ 8*, 189-98.
- Σουέρεφ 1995α**
 K. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης: ανασκαφές στην τράπεζα και το νεκροταφείο», *AEMΘ 9*, 267-76.

Σουέρεφ 1995β

Κ. Σουέρεφ, «Λατρευτικά στοιχεία από το προκασσάνδρειο πόλισμα στην Τούμπα Θεσσαλονίκης», *AAA XXIII-XXVIII*, 31-46.

Σουέρεφ 1996

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 1985-1996», *AEMΘ* 10A, 389-406.

Σουέρεφ 1997

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 1997: ανασκαφή ανατολικά της τράπεζας και στο αρχαίο νεκροταφείο», *AEMΘ* 11, 337-42.

Σουέρεφ 1998

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 1998: το ανασκαφικό έργο στην τράπεζα και το νεκροταφείο», *AEMΘ* 12, 195-204.

Σουέρεφ 1999

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης: ανασκάπτοντας στην τράπεζα και στο αρχαίο νεκροταφείο», *AEMΘ* 13, 177-90.

Σουέρεφ 2000

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 2000: ανασκαφές στο αρχαίο νεκροταφείο», *AEMΘ* 14, 215-26.

Σουέρεφ 2002α

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης: ταφική αρχαιολογία», *Θεσσαλονικέων Πόλις* 8, 9-26.

Σουέρεφ 2002β

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 2002: το αρχαίο νεκροταφείο στην Αλάνα», *AEMΘ* 16, 277-90.

Σουέρεφ 2003

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης 2003. Ανασκαφές στην τράπεζα και το νεκροταφείο», *AEMΘ* 17, 245-54.

Σουέρεφ 2009

Κ. Σουέρεφ, «Τούμπα Θεσσαλονίκης: ανασκαφές στην τράπεζα και το αρχαίο νεκροταφείο», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 345-58.

Σουέρεφ – Χαβέλα 1999

Κ. Σουέρεφ – K. Χαβέλα, «Σουρωτή στον Ανθεμούντα 1999: νεκροταφείο», *AEMΘ* 13, 123-30.

Σουέρεφ – Χαβέλα 2000

Κ. Σουέρεφ – K. Χαβέλα, «Σουρωτή 2000», *AEMΘ* 14, 266-74.

Σταμπολίδης 2001

N.Xρ. Σταμπολίδης (εκδ.), Καύσεις στην Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου, Ρόδος 29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1999, Αθήνα, 345-54.

Σταμπολίδης 2006

N.Xρ. Σταμπολίδης (εκδ.), Γενέθλιον. Αναμνηστικός τόμος για την συμπλήρωση είκοσι χρόνων λειτουργίας του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα,

Σταυρόπουλος 1964

Φ. Σταυρόπουλος, «Ευρήματα εντός της περιφερειακής ζώνης Αθηνών», *ΑΔ* 19, Β' 1, Χρονικά, 46-64.

Στεφανή 2000

Λ. Στεφανή, «Ανασκαφή στον άξονα της Εγνατίας οδού: δύο προϊστορικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Λευκόπετρας Ημαθίας», *AEMΘ* 14, 537-54.

Στεφανή 2001

Λ. Στεφανή, «Ανασκαφές στον άξονα της Εγνατίας: η έρευνα στις περιοχές της Λευκόπετρας και της Μ. Σάντας», *AEMΘ* 15, 559-74.

Στεφανή 2002α

Λ. Στεφανή, «Η οργάνωση του χώρου σε μια ημιορεινή περιοχή του Βερμίου: το παράδειγμα της Λευκόπετρας», *AEMΘ* 16, 531-43.

Στεφανή 2002β

Λ. Στεφανή, «Από τον προϊστορικό οικισμό στην ελληνιστική κώμη: οι ανασκαφές στη Μ. Σάντα Ημαθίας», *AEMΘ* 16, 545-56.

Στεφανή 2004α

Λ. Στεφανή, «Τοπογραφία της Ημαθίας από την Εποχή του Σιδήρου μέχρι την όψιμη αρχαιότητα», στο: Δραγούμη –Τσιομπανούδη 2004, 33-54.

Στεφανή 2004β

Λ. Στεφανή, «Συστάδα αρχαϊκών τάφων στη Βέροια και νέα στοιχεία για τις πρώιμες φάσεις κατοίκησης στην πόλη», *AEMΘ* 18, 485-94.

Στεφανή 2007α

Λ. Στεφανή, «Η περιοχή της Λευκόπετρας Ημαθίας από την Εποχή του Σιδήρου ως τα χρόνια του Φιλίππου του Β'. Τα δεδομένα από τις σύγχρονες έρευνες», στο: *Αρχαία Μακεδονία VII*, Θεσσαλονίκη, 563-83.

Στεφανή 2007β

Λ. Στεφανή, «Η Ημαθία κατά την Αρχαιότητα: τα δεδομένα από σύγχρονες και παλαιότερες έρευνες», στο: Ημαθίας Μελετήματα. Πρακτικά ημερίδας των Φίλων του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας, Βέροια 2007, Βέροια, 15-24.

Στεφανή 2008

Λ. Στεφανή, «Η λατρεία της Μητέρας των Θεών στη Λευκόπετρα Βερμίου», στο: Ημερίδα στη Μνήμη του Φώτιου Πέτσα, Θεσσαλονίκη Οκτώβριος 2008 (υπ.έκδ).

Στεφανή 2010

Λ. Στεφανή, «Εργαστήρια κεραμικής στη Λευκόπετρα», στο: Κεραμικά Εργαστήρια στο βορειοανατολικό Αιγαίο (8^{ος} – αρχές 5^{ου} αι. π.Χ.), Πρακτικά Ημερίδας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης 5/2/2010 (υπ.έκδ).

Στεφανίδου-Τιβερίου 1982

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, Πήλινα Ειδώλια (Μουσείο Εκμαγείων Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ), Θεσσαλονίκη.

Στεφανίδου-Τιβερίου 1990

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Τα αγάλματα των Μουσών από το ωδείο της Θεσσαλονίκης», *Εγνατία* 2, 73-109.

Στεφανίδου-Τιβερίου 1995

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, Το μικρό τόξο του Γαλέριου στη Θεσσαλονίκη, Αθήνα.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2001

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, ‘Εξαίρετον πορτραίτο’ εκ Ποτιδαίας’, στο: *Αγαλμα*, 451-62.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2001-2002

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Δύο πορτρέτα της εποχής των Σεβήρων από εργαστήριο της Θεσσαλονίκης», *Εγνατία* 6, 239-51.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2006α

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Το ανακτορικό συγκρότημα του Γαλερίου στη Θεσσαλονίκη. Σχεδιασμός και χρονολόγηση», *Εγνατία* 10, 163-88.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2006β

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Δέκα αιώνες πλαστικής στη Μακεδονία», *AEMΘ* 20, 341-56.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2009α

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Οικοδομήματα αυτοκρατορικής λατρείας στη Θεσσαλονίκη. Ζητήματα τοπογραφίας και τυπολογίας», στο: 100 anni Scuola Archeologica Italiana di Atene 1909/1910-2009/2010, *ASAtene* 87, Serie III, 9 – Tomo I [2010], 613-31.

Στεφανίδου-Τιβερίου 2009β

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου, «Έντοχισμένα ταφικά ανάγλυφα στη Θεσσαλονίκη. Πρώτες παρατηρήσεις», στο: *Κερμάτια*, 387-403.

Στεφανίδου-Τιβερίου – Καραναστάση – Δαμάσκος 2012

Θ. Στεφανίδου-Τιβερίου – Π. Καραναστάση – Δ. Δαμάσκος (εκδ.), *Κλασική παράδοση και νεωτερικά στοιχεία στην πλαστική της ρωμαϊκής Ελλάδας*, Θεσσαλονίκη.

Σχοινάς 1887

Ν. Σχοινάς, *Οδοιπορικαί σημειώσεις Μακεδονίας – Ηπείρου – Νέας οριοθετικής γραμμής και Θεσσαλίας*, III, Αθήναι.

Τερζοπούλου 2008

Δ. Τερζοπούλου, «Λατρεύοντας τον αυτοκράτορα: Λατρεία και εξουσία στα αυτοκρατορικά χρόνια», στο: *Καλύδοια*, 39-55.

Τζαναβάρη 1989

Κ. Τζαναβάρη, «Ανασκαφική έρευνα στο νεκροταφείο της αρχαίας Λητής», *AEMΘ* 3, 307-17.

Τζαναβάρη 1993

Κ. Τζαναβάρη, «Η λατρεία των Αιγυπτίων θεών στη Βέροια», στο: *Αρχαία Μακεδονία* V.3, Θεσσαλονίκη, 1671-82.

Τζαναβάρη 1996

Κ. Τζαναβάρη, «Δερβένι, μια νεκρόπολη της αρχαίας Λητής», *AEMΘ* 10A, 461-76.

Τζαναβάρη 1997

Κ. Τζαναβάρη, «Χρυσό διάδημα από τη Λητή», στο: *Μνήμη M. Ανδρόνικου*, 349-62.

Τζαναβάρη 2000

Κ. Τζαναβάρη, «Ο μακεδονικός τάφος του τύμβου του Δερβενίου», στο: *Μύρτος*, 593-617.

Τζαναβάρη 2001

Κ. Τζαναβάρη, «Μαρμάρινο αγαλμάτιο της Μητέρας των θεών από την αρχαία Λητή», στο: *Άγαλμα*, 363-75.

Τζαναβάρη 2002

Κ. Τζαναβάρη, *Πήλινα ειδώλια από τη Βέροια. Ταφικά σύνολα της ελληνιστικής εποχής*, Αθήνα.

Τζαναβάρη 2002α

Κ. Τζαναβάρη, «Μαρμάρινα αγαλμάτια Άρτεμης από την αρχαία Λητή», στο: *Αφιέρωμα στη μνήμη του γλύπτη Στέλιου Τριάντη*, Αθήνα, 241-61.

Τζαναβάρη 2002β

Κ. Τζαναβάρη, «Πώοινη ανθεμωτή επίστεψη από το νεκροταφείο της αρχαίας Λητής», στο: *Tiverios – Tsiafaki* 2002, 129-46.

Τζαναβάρη 2003α

Κ. Τζαναβάρη, «Η λατρεία των θεών και των γηρώων στη Θεσσαλονίκη», στο: Γραμμένος 2003, 237-62.

Τζαναβάρη 2003β

Κ. Τζαναβάρη, «Λητή, μια πόλη της αρχαίας Μυγδονίας», στο: *Αρχαίες αγροικίες*, 71-89.

Τζαναβάρη 2003γ

Κ. Τζαναβάρη, «Περί του οίκου υπαίθρου και οίκου δομημένου χώρου. Ρωμαϊκοί χρόνοι», στο: *Αρχαίες αγροικίες*, 44-50.

Τζαναβάρη 2003δ

Κ. Τζαναβάρη, «Αγροικίες στη χώρα της αρχαίας Λητής», στο: *Αρχαίες αγροικίες*, 77-89.

Τζαναβάρη 2009

Κ. Τζαναβάρη, «Πήλινες προτομές της συλλογής Γεωργίου Παπαηλιάκη στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης», στο: *Μνήμη Η. Ζερβουδάκη* (υπ.έκδ.).

Τζαναβάρη 2010

Κ. Τζαναβάρη, «Ταφικά σύνολα κεραμικής των όψιμων αυτοκρατορικών χρόνων, από την αρχαία Λητή», στο: Δ. Παπανικόλα-Μπακιρτζή – Ντ. Κουσουλάκου (εκδ.), Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον Ελλαδικό Χώρο (3^{ος} – 7^{ος} αι. μ.Χ.), Θεσσαλονίκη, Β', 444-65.

Τζαναβάρη 2011

Κ. Τζαναβάρη, «Μαρμάρινο πορτρέτο του Βεσπασιανού από τη Βέροια», στο: *Στεφανίδου-Τιβερίου – Καραναστάση – Δαμάσκος* 2012.

Τζαναβάρη – Λιούτας 1993

Κ. Τζαναβάρη – Α. Λιούτας, «Τράπεζα Λεμπέτ. Μια πρώτη παρουσίαση», *AEMΘ* 7, 265-78.

Τζαναβάρη – Φίλης 2000

Κ. Τζαναβάρη – Κ. Φίλης, «Αγροτικές εγκαταστάσεις στη χώρα της αρχαίας Λητής», *AEMΘ* 14, 153-68.

Τζαναβάρη – Φίλης 2003

Κ. Τζαναβάρη – Κ. Φίλης, «Έρευνες στον οικισμό και τα νεκροταφεία της αρχαίας Λητής. Πρώτες εκτιμήσεις», *AEMΘ* 17, 155-72.

Τζαναβάρη – Φίλης 2009

Κ. Τζαναβάρη – Κ. Φίλης, «Η Λητή από την προϊστορία μέχρι την ύστερη αρχαιότητα», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 369-84.

Τζαναβάρη – Φίλης 2010

Κ. Τζαναβάρη – Κ. Φίλης, «Σύνολα κεραμικής από τα νεκροταφεία της αρχαίας Λητής», *ΑΔ* 57, Α', Μελέτες, 155-212.

Τιβέριος 1981

Μ. Τιβέριος, Προβλήματα της μελανόμορφης αττικής κεραμικής. Θεσσαλονίκη.

Τιβέριος 1988

Μ. Τιβέριος, «Εγχώρια κεραμική του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ. από τη Σίνδο», *AEMΘ* 2, 297-306.

Τιβέριος 1989

Μ. Τιβέριος, «Από τη νησιώτικη κεραμική παραγωγή των αρχαϊκών χρόνων στο βορειοελλαδικό χώρο», *AEMΘ* 3, 615-23.

Τιβέριος 1990α

Μ. Τιβέριος, «Από τα απομεινάρια ενός προελληνικού ιερού ‘περί τον Θερμαίον κόλπον’», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 71-80.

Τιβέριος 1990β

Μ. Τιβέριος, «Αρχαιολογικές έρευνες στη διπλή τράπεζα της Αγχιάλου (Σίνδος) κατά το 1990», *AEMΘ* 4, 315-32.

Τιβέριος 1991-1992

Μ. Τιβέριος, «Αρχαιολογικές έρευνες στη διπλή τράπεζα, κοντά στη σημερινή Αγχίαλο και Σίνδο (1990-1992) – Ο αρχαίος οικισμός», *Εγνατία* 3, 209-34.

Τιβέριος 1991

Μ. Τιβέριος, «Αρχαιολογικές έρευνες στη διπλή τράπεζα της Αγχιάλου (Σίνδος) κατά το 1991», *AEMΘ* 5, 235-43.

Τιβέριος 1993

Μ. Τιβέριος, «Εισαγμένη κεραμική από τη διπλή τράπεζα της Αγχιάλου κοντά στη σημερινή Σίνδο», *Παρονασσός* 35, 553-60.

Τιβέριος 1996α

Μ. Τιβέριος, Αρχαία Αγγεία, Αθήνα.

Τιβέριος 1996β

Μ. Τιβέριος, «Επτά χρόνια (1990-1996) αρχαιολογικών ερευνών στη διπλή τράπεζα Αγχιάλου-Σίνδου. Ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 10A, 407-25.

Τιβέριος 1995-2000

Μ. Τιβέριος, «Έξι χρόνια πανεπιστημιακών ανασκαφών στο Καραμπουρνάκι Θεσσαλονίκης (1994-1999)», *Εγνατία* 5, 297-321.

Τιβέριος 2000

Μ. Τιβέριος, Μακεδόνες και Παναθήναια. Παναθηναϊκοί αμφορείς από τον βορειοελλαδικό χώρο, Αθήνα.

Τιβέριος 2001

Μ. Τιβέριος, «Έξι χρόνια πανεπιστημιακών ανασκαφών στο Καραμπουρνάκι Θεσσαλονίκης», *Εγνατία* 5, 297-321.

Τιβέριος 2003

Μ. Τιβέριος, «Ελευσινιακές εσχαρίδες και οι αγγειογράφοι της ‘ακολουθίας του Συλέα’», στο: Δ. Δαμάσκος (εκδ.), Επιτύμβιον Gerhard Neumann, Αθήνα, 113-21.

Τιβέριος 2006

Μ. Τιβέριος, «Πάρος-Θάσος-Εύβοια», στο: Σταμπολίδης 2006, 73-85.

Τιβέριος 2010

Μ. Τιβέριος, «Η παρουσία των Ευβοίων στο βορειοελλαδικό χώρο και οι μύθοι του Ήρακλή», στο: Α. Καραπασχαλίδου (εκδ.), Η Εύβοια κατά την αρχαιότητα. Όψεις του δημόσιου και ιδιωτικού βίου (υπ.έκδ.).

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 1999

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 1999: ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 13, 167-76.

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 2001

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 2001: ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 15, 255-62.

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 2002

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 2002: ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 16, 257-66.

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 2003

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Πανεπιστημιακές ανασκαφές στο Καραμπουρνάκι Θεσσαλονίκης (2000-2002)», *Εγνατία* 7, 327-51.

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 2003α

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 2003: ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 17, 191-9.

Τιβέριος – Μανακίδου – Τσιαφάκη 2006

Μ. Τιβέριος – Ε. Μανακίδου – Δ. Τσιαφάκη, «Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 2006: ο αρχαίος οικισμός», *AEMΘ* 20, 263-70.

Τουράτσογλου 1970

I. Τουράτσογλου, «Δύο νέαι επιγραφικά μαρτυρίαι περί του Κοινού των Μακεδόνων κατά τον τρίτον μεταχριστιανικόν αιώνα», στο: *Αρχαία Μακεδονία* I, Θεσσαλονίκη, 280-90.

Τουράτσογλου 1977

I. Τουράτσογλου, «Από την πολιτεία και την κοινωνία της αρχαίας Βέροιας: επιγραφικές σημειώσεις», στο: *Αρχαία Μακεδονία* II, Θεσσαλονίκη, 481-93.

Τουράτσογλου 1987

I. Τουράτσογλου, «Ο Πομπήιος στη Θεσσαλονίκη: η νομισματική μαρτυρία», στο: *Αμητός*, 885-90.

Τουράτσογλου 1989

I. Τουράτσογλου, «Ο ‘θησαυρός’ Αδάμ Ζαγκλιβερίου/1983 στο Μουσείο Θεσσαλονίκης», *NomKhron* 8, 7-27.

Τουράτσογλου 1993

I. Τουράτσογλου, Η Νομισματική Κυκλοφορία στην Αρχαία Μακεδονία (περ. 200 π.Χ. – 268-286 μ.Χ.). Η μαρτυρία των θησαυρών, Αθήνα.

Τουράτσογλου 2009

I. Τουράτσογλου, «Ο Αύγουστος των Αιγών», στο: 100 anni Scuola Archeologica Italiana di Atene 1909/1910-2009/2010, *ASAtene* 87, Serie III, 9 – Tomo I [2010], 479-487

Τουράτσογλου 2010

I. Τουράτσογλου, Συμβολή στην οικονομική ιστορία του βασιλείου της αρχαίας Μακεδονίας (6^{ος}-3^{ος} αι. π.Χ.), Αθήνα.

Τουράτσογλου – Ριζάκης 2001

I. Τουράτσογλου – A. Ριζάκης, «Mors Macedonica», *AE*, 237-81.

Τουφεξής 1994

Γ. Τουφεξής, «Ανασκαφή στον νεολιθικό οικισμό Κρεμαστός του νομού Γρεβενών», *AEMΘ* 8, 17-26.

Τρακατέλη 2009

Α.-Λ. Τρακατέλη, Η κατηγορία των λεγόμενων ‘ψευδοκυπριακών’ αμφορέων (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 1987

E. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Αρχαία Ακανθος: πόλη και νεκροταφείο», *AEMΘ* 1, 295-304.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 1988

E. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Ανασκαφή στον Άη Γιάννη Νικήτης», *AEMΘ* 2, 347-56.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 1989

E. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 77, 8-β και 161)», *ΑΔ* 44, Β' 2, Χρονικά, 328-9.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1990

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 154, 27 και 161)», *ΑΔ* 45, Β' 2, Χρονικά, 320-1.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1991

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 68, 135, 139 και 140)», *ΑΔ* 46, Β' 2, Χρονικά, 289-90.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1992

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 121, 122 και 140)», *ΑΔ* 47, Β' 2, Χρονικά, 386-7.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1993α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «Από τις ανασκαφές της Ανατολικής Χαλκιδικής», *ΑΕΜΘ* 7, 413-28.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1993β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 74 και 115)», *ΑΔ* 48, Β' 2, Χρονικά, 348-9.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1994

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 134, 137 και 159)», *ΑΔ* 49, Β' 2, Χρονικά, 460-1.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1995α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Καλαμαριά: Καραμπουρνάκι, Ιερισσός», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 460-1.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1995β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός. Νεκροταφείο Ακάνθου (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 180, 212 και οδού Σωκράτους). Αρχαιολογικός χώρος Ακάνθου», *ΑΔ* 50, Β' 2, Χρονικά, 481-3.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1996α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «Αρχαία Άκανθος», *ΑΕΜΘ* 10A, 297-312.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1996β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός. Νεκροταφείο (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 159 και 180). Πόλη», *ΑΔ* 51, Β' 2, Χρονικά, 451-82.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1997α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός. Νεκροταφείο Ακάνθου (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 180, 212 και 44). Οικισμός», *ΑΔ* 52, Β' 2, Χρονικά, 655-6.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1997β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «Κατάδεσμοι από την Άκανθο», στο: A.-Φ. Χριστίδης – D. Jordan (εκδ.), Γλώσσα και Μαγεία. Κείμενα από την αρχαιότητα, Αθήνα, 153-69.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1998α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός. Νεκροταφείο (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 112 και 113). Οικισμός», *ΑΔ* 53, Β' 2, Χρονικά, 584-5.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1998β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, «Αρχαία Άκανθος. Πτυχές της Ιστορίας με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα», στο: Άνδρος και Χαλκιδική, 93-137.

Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου 1998γ

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλαχίδου, Άκανθος. Κεραμική από το αρχαϊκό νεκροταφείο (αδημ. μεταπτ. εργ. – A.P.Th.), Θεσσαλονίκη.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 1999α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Από την επείσακτη κεραμική της αρχαϊκής Ακάνθου», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI.2*, Θεσσαλονίκη, 1197-217.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 1999β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Ιερισσός. Νεκροταφείο (Η ανασκαφή στα οικόπεδα 119, 109 και 95). Οικισμός», *ΑΔ* 54, Β' 2, Χρονικά, 558-61.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 2001

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Καύσεις νεκρών στην Άκανθο», στο: *Σταμπολίδης* 2001, 345-54.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 2004α

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Άκανθος. Το ανασκαφικό έργο της χρονιάς του 2004», *AEMΘ* 18, 157-66.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 2004β

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Κεραμικοί κλίβανοι Ακάνθου», *AEMΘ* 18, 167-79.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου 2004γ

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου, «Η Άκανθος στην Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου», στο: *Αιγαίο*, 265-76.

Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου – Καρανίκα 1980

Ε. Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου – Β. Καρανίκα, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ», *ΑΔ* 35, Β' 2, Χρονικά, 368.

Τριαντάφυλλος 1983

Δ. Τριαντάφυλλος, «Αρχαϊκό νεκροταφείο στη Δυτική Θράκη», *ASAtene* 61, 178-207.

Τριαντάφυλλος 1997

Δ. Τριαντάφυλλος, «Σαρκοφάγος κλαζομενιακού τύπου από τα Αβδηρα», στο: *Αρχαία Θράκη*, 741-74.

Τσιγαρίδα 1992

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Ελληνιστικό σπίτι στη Βεργίνα, 1992», *AEMΘ* 6, 85-91.

Τσιγαρίδα 1994

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Ανασκαφική έρευνα στην αρχαία Αίνεια», *AEMΘ* 8, 217-22.

Τσιγαρίδα 1996

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Ανασκαφική έρευνα στην περιοχή της αρχαίας Σάνης–Ουρανούπολης 1990-1996», *AEMΘ* 10A, 333-46.

Τσιγαρίδα 1997

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Το κόσμημα από τη γεωμετρική εποχή έως την όψιμη αρχαιότητα. 9^{ος} π.Χ. – 4^{ος} μ.Χ.», στο: *Κόσμημα*, 61-70.

Τσιγαρίδα 1998α

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Ανασκαφική έρευνα στην ‘Ουρανιδών πόλιν’», *AAA* XXIII-XXVIII, 47-55.

Τσιγαρίδα 1998β

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Πρώτες ανασκαφικές μαρτυρίες για την αρχαία Σάνη», στο: *Άνδρος και Χαλιδική*, 79-92.

Τσιγαρίδα 1999

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Παρατηρήσεις πάνω στα μετάλλινα στεφάνια της Μακεδονίας», στο: *Αρχαία Μακεδονία V.3*, Θεσσαλονίκη, 1631-43.

Τσιγαρίδα 2009

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα, «Τύποι χρυσών ενωτίων της όψιμης κλασικής και της ελληνιστικής εποχής από τη Β. Πιερία», στο: *Κερμάτια*, 549-59.

Τσιγαρίδα – Ιγνατιάδου 2000

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα – Δ. Ιγνατιάδου, Ο Χρυσός των Μακεδόνων. Κατάλογος της Έκθεσης στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Τσιγαρίδα – Μανταζή 2003

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα – Δ. Μανταζή, «Ανασκαφική έρευνα στην περιοχή της Ν. Σκιώνης Χαλκιδικής – 2003», *AEMΘ* 17, 369-78.

Τσιγαρίδα – Τσολάκης 2004

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα – Σ. Τσολάκης, «Ανασκαφή στη Σάνη της Αχτής», *AEMΘ* 18, 191-7.

Τσιγαρίδα – Χαντάντ 1993

Ε.Μπ. Τσιγαρίδα – N. Χαντάντ, «Ανασκαφική έρευνα στη Βεργίνα 1993. Ελληνιστικό σπίτι με εξώστη», *AEMΘ* 7, 69-76.

Τσιλιπάκου 2010

Α.Δ. Τσιλιπάκου, «Μεταβυζαντινοί ναοί της Επισκοπής Καμπανίας, μάρτυρες Ιστορίας και Πολιτισμού», στο: ΙΣΤ' Παύλεια, Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας και Λαογραφίας. Ο Θεσμός της Εκκλησίας στο Ρουμλούκι, Αλεξάνδρεια, 21 Ιουνίου 2010 (υπ.έκδ.).

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 1989

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «Τάφοι αλασικών χρόνων στην Επανωμή», *AEMΘ* 3, 319-29.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 1992

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «Ταφικός τύμβος στον Αγ. Αθανάσιο Θεσσαλονίκης: Νέα ανασκαφικά στοιχεία», *AEMΘ* 6, 369-82.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 1993α

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «Ταφικός τύμβος στον Άγιο Αθανάσιο Θεσσαλονίκης: Η ολοκλήρωση της έρευνας», *AEMΘ* 7, 251-64.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 1993β

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «ΙΣΤ' ΕΠΚΑ. Αγ. Αθανάσιος», *ΑΔ* 48, Β' 2, Χρονικά, 334-6.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 1994

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «Σύνολα κεραμικής από το ελληνιστικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης (Πίν. 38-42)», Γ' *ΕπΣΕΚ*, 80-9.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 2000

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «‘Λάρνακ’ ἐς ἀργυρέην ...» (*Ιλ.* Σ, 413), στο: *Μύρτος*, 543-75.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 2005

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, Μακεδονικοί τάφοι στον Φοίνικα και στον Άγιο Αθανάσιο Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Τσιμπίδου-Αυλωνίτη 2009

Μ. Τσιμπίδου-Αυλωνίτη, «Φοίνικας 2005. Η μαρτυρία του κιβωτιόσχημου τάφου 4», στο: *Κερμάτια*, 251-9.

Τσιραμπίδης 1996

Α. Τσιραμπίδης, Τα ελληνικά μάρμαρα και άλλα διακοσμητικά πετρώματα, Θεσσαλονίκη.

Τσούγγαρης 1998

Χ. Τσούγγαρης, Γκρίζα κεραμική από το αρχαϊκό νεκροταφείο Θέρμης Θεσσαλονίκης (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Τσούγγαρης 2005-2006

Χ. Τσούγγαρης, «Κανθαροειδές κοτύλες και εξάλειπτρα από το αρχαίο νεκροταφείο Θέρμης Νομού Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά* 35, 1-38.

Τσούγγαρης 2009

Χ. Τσούγγαρης, «Παιονική ασπίδα», στο: *Κερμάτια*, Β', 579-89.

Χαβέλα 2004

Κ. Χαβέλα, «Τεφρόχρωμη Τροχήλατη Κεραμική της Εποχής του Σιδήρου από την Τούμπα Θεσσαλονίκης» στο: *Αιγαίο*, 329-38.

Χαβέλα 2006

Κ. Χαβέλα, Η χωροχρονική διάσταση του αρχαίου πολίσματος στην Τούμπα Θεσσαλονίκης. Η κεραμική ως πιλότος ερμηνείας (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Χατζηνικολάου 2011

Κ.Γ. Χατζηνικολάου, Οι λατρείες των θεών και των Ηρώων στην Άνω Μακεδονία κατά την αρχαιότητα: Ελίμεια, Εορδαία, Ορεστίδα, Λυγκηστίδα, Θεσσαλονίκη.

Χατζής 2008

Ν. Χατζής, Κεραμική γεωμετρικών χρόνων από τον αρχαίο οικισμό στο Καραμπουρνάκι. Μια μελέτη των κατώτερων στρωμάτων της τομής 23-13α (αδημ. μεταπτ. εργ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Χατζόπουλος 1990

Μ.Β. Χατζόπουλος, «Χώρα και κώμες της Βέροιας», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 57-67.

Χατζόπουλος 2008

Μ.Β. Χατζόπουλος, «Οι επιγραφές της Ηράκλειας της Μυγδονικής (Άγιος Αθανάσιος – Γέφυρα) μεταξύ αρχαιολογίας και αρχαιοκαπηλίας», στο: Ηλ. Σβέροκος (εκδ.), Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Επιγραφικής (Θεσσαλονίκη, 24-25 Νοεμβρίου 2001), Θεσσαλονίκη, 237-53.

Χατζόπουλος – Λουκοπούλου 1992

Μ.Β. Χατζόπουλος – Λ.Δ. Λουκοπούλου, *Φύλιππος Βασιλεύς Μακεδόνων*, Αθήνα.

Χιονίδης 1960

Γ.Χ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας (της πόλεως και της περιοχής)*, Α', Η Βέροια επί Μακεδόνων, Η Βέροια επί Ρωμαίων, Βέροια.

Χιονίδης 1970

Γ.Χ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας (της πόλεως και της περιοχής)*, Β'. Βυζαντινοί χρόνοι, Βέροια.

Χονδρογιάννη-Μετόκη 2009

Α. Χονδρογιάννη-Μετόκη, «Αλιάκμων 1985-2005. Η αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή της τεχνητής λίμνης Πολυυφύτου (κοιλάδα μέσου ρου Αλιάκμονα), αποτελέσματα και προοπτικές», στο: *AEMΘ 20 χρόνια*, 449-62.

Χοχλιούρος 2005

Σ. Χοχλιούρος, *Χλωριδική και φυτοκοινωνιολογική έρευνα του όρους Βερμίου – Οικολογική προσέγγιση (αδημ. διδ. διατρ. – Τμήμα Βιολογίας Πανεπ. Πατρών)*, Πάτρα.

Χριστοδούλου 2000

Π. Χριστοδούλου, *Ελληνιστική ζωφόρος στο Δίον με ανάγλυφες παραστάσεις όπλων (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.)*, Θεσσαλονίκη.

Χρυσοστόμου 1991

Α. Χρυσοστόμου, «Νεκροταφείο της Εποχής Σιδήρου στην Αγροσυκιά Γιαννιτσών», *AEMΘ 5*, 127-36.

Χρυσοστόμου 1996

Α. Χρυσοστόμου, «Η Έδεσσα στα ανασκαφικά ευρήματα της τελευταίας δεκαετίας», *AEMΘ 10A*, 173-86.

Χρυσοστόμου 1996/7

Α. Χρυσοστόμου, «Στοιχεία καθημερινής ζωής και λαϊκής λατρείας από την Πέλλα των ελληνιστικών χρόνων. Η σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο Γεωργίου Παππά», *ΑΔ* 51/52, Α', Μελέτες, 197-230.

Χρυσοστόμου 1998

Α. Χρυσοστόμου, «Ταφικά ευρήματα από τον αρχαίο οικισμό στη Νέα Ζωή Ν. Πέλλας», στο: *Μνείας Χάριν*, 317-28.

Χρυσοστόμου 2000

Α. Χρυσοστόμου, Αρχαία Έδεσσα: Τα νεκροταφεία (αδημ. διδ. διατρ. – Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη.

Χρυσοστόμου 2008α

Α. Χρυσοστόμου, «Αγροτικές εγκαταστάσεις στη νότια παράκαμψη της Έδεσσας», στο: *ΕΟΦΘ*, 89-101.

Χρυσοστόμου 2008β

Α. Χρυσοστόμου, «Έδεσσα 2007-08. Στα τρίστρατα της Νότιας Παράκαμψης», στο: *ΕΟΦΘ*, 105-23.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2000

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Τα νεκροταφεία του Αρχοντικού Γιαννιτσών», *AEMΘ* 14, 473-85.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2001

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας», *AEMΘ* 15, 477-88.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2002

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2002», *AEMΘ* 16, 465-78.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2003α

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας: συστάδα τάφων αριστοκρατικής οικογένειας των αρχαϊκών χρόνων», *AEMΘ* 17, 505-56.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2003β

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου «Γυναικείες ταφές των αρχαϊκών χρόνων στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας», στο: Ε. Τσιομπανούδη (εκδ.), Γνωριμία με τη Γη του Αλεξάνδρου, Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας, Θεσσαλονίκη 15-16 Ιουνίου 2002, 81-99.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2004

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2004», *AEMΘ* 18, 561-72.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2005α

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2005», *AEMΘ* 19, 435-47.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2005β

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Κεραμική ύστερων κλασικών πρώιμων ελληνιστικών χρόνων από τη Δυτική Νεκρόπολη του αρχαίου οικισμού στο Αρχοντικό Πέλλας», στο: Ζ' ΕπΣΕΚ (υπ.έκδ.).

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2006

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Σωστική ανασκαφή στο δυτικό νεκροταφείο του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2006», *AEMΘ* 20, 703-12.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2007α

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Τάφοι πολεμιστών των αρχαϊκών χρόνων από τη δυτική νεκρόπολη του Αρχοντικού Πέλλας», στο: *Αρχαία Μακεδονία VI*, Θεσσαλονίκη, 113-32.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2007β

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στο δυτικό νεκροταφείο του Αρχοντικού Πέλλας κατά το 2007: Η ταφική συστάδα του πολεμιστή με τη χρυσή μάσκα και άλλες ταφικές συστάδες», *AEMΘ* 21, 83-90.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2008

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Σωστική ανασκαφή στο Δυτικό νεκροταφείο του αρχαίου οικισμού στο Αρχοντικό Πέλλας κατά το 2008», *AEMΘ* 22, 119-28.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2009α

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Τα νεκροταφεία του αρχαίου οικισμού στο Αρχοντικό Πέλλας», στο: *AEMΘ* 20 χρόνια, 477-89.

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2009β

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Δυτικό νεκροταφείο του αρχαίου οικισμού στο Αρχοντικό Πέλλας: η σωστική ανασκαφική έρευνα του 2009», *AEMΘ* 23 (υπ.έκδ.).

Χρυσοστόμου – Χρυσοστόμου Π. 2009γ

Α. Χρυσοστόμου – Π. Χρυσοστόμου, «Πήλινα και φαγεντιανά πλαστικά αγγεία και ειδώλια των αρχαϊκών χρόνων από το Δυτικό Νεκροταφείο του Αρχοντικού Πέλλας», στο: *Μνήμη Η. Ζερβουδάκη* (υπ.έκδ.).

Χρυσοστόμου Ε. 2009

Ε. Χρυσοστόμου, «Σιδερένια ομοιώματα αγροτικών αμαξών σε αρχαϊκούς τάφους του δυτικού νεκροταφείου Αρχοντικού Πέλλας», στο: Δ. Ιγνατιάδου (εκδ.), *Σίδηρος. Ημερίδα Συντήρησης ΑΜΘ 2008, Θεσσαλονίκη*, 115-24.

Χρυσοστόμου Π. 1989

Π. Χρυσοστόμου, «Η λατρεία της Συρίας Θεάς (Αταργάτιδος) στη Δυτική Μακεδονία», *AEMΘ* 3, 103-17.

Χρυσοστόμου Π. 1990

Π. Χρυσοστόμου, «Η τοπογραφία της βόρειας Βοττιαίας: Η Πέλλα, η αποικία της Πέλλας και οι χώρες τους», στο: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*, 205-38.

Χρυσοστόμου Π. 1989-1991

Π. Χρυσοστόμου, «Η λατρεία του Δία ως καιρικού θεού στη Θεσσαλία και τη Μακεδονία», *ΑΔ* 44-46, Α', Μελέτες, 21-72.

Χρυσοστόμου Π. 1992

Π. Χρυσοστόμου, «Ο Μακεδονικός τάφος Β' της Πέλλας», *AEMΘ* 6, 137-49.

Χρυσοστόμου Π. 1995α

Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφή στη ρωμαϊκή και βυζαντινή Πέλλα», *AEMΘ* 9, 117-36.

Χρυσοστόμου Π. 1995β

Π. Χρυσοστόμου, «Ανασκαφικές έρευνες στους τύμβους της Πέλλας κατά το 1995», *AEMΘ* 9, 143-54.

Χρυσοστόμου Π. 1996α

Π. Χρυσοστόμου, «Το ανάκτορο της Πέλλας», *AEMΘ* 10Α, 105-42.

Χρυσοστόμου Π. 1996β

Π. Χρυσοστόμου, «ΙΖ' ΕΠΚΑ. Συνοικισμός Πενταπλάτανου», *ΑΔ* 51, Β' 2, Χρονικά, 514, πίν. 143γ.

Χρυσοστόμου Π. 1997

Π. Χρυσοστόμου, «Ιστορική τοπογραφία της βόρειας Βοττιαίας», στο: *Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond*, 491-507.

Χρυσοστόμου Π. 2001

Π. Χρυσοστόμου, «Παρατηρήσεις σε παλαιές και νέες επιγραφές από την Κεντρική Μακεδονία (Βόρεια Βοττιαία)», στο: *Μνήμη Δ. Κανατσούλη*, Θεσσαλονίκη, 171-206.

Χρυσοστόμου 2003

Π. Χρυσοστόμου, «Η ρωμαϊκή αποικία της Πέλλας», στο: Λιλιμπάχη-Ακαμάτη – Ακαμάτης 2004, 92-7.

Χρυσοστόμου Π. 2006

Π. Χρυσοστόμου, «Σωστική ανασκαφή στο δυτικό Νεκροταφείο της Πέλλας κατά το 2006: οι ελληνιστικοί τάφοι», *AEMΘ* 20, 641-57.

Χρυσοστόμου Π. 2008

Π. Χρυσοστόμου, «Σωστική ανασκαφή στο Δυτικό νεκροταφείο της Πέλλας κατά το 2006: Οι ελληνιστικοί τάφοι», στο: *ΕΟΘΦ*, 51-69.

Χρυσοστόμου Π. 2009

Π. Χρυσοστόμου, «ΔΟΛΟΣ ΗΟ ΚΑΛΙΟΣ-ΚΑΛΙΟΣ ΕΜΙ ΤΗΣ ΔΟΛΙΟ. Δύο ενεπίγραφοι κάνθαροι των αρχαϊκών χρόνων από τη Μακεδονία», στο: *Κερμάτια*, Β', 417-25.

Χρυσοστόμου Π. – Ζαρογιάννης 2005

Π. Χρυσοστόμου – Ά. Ζαρογιάννης, «Μεσιανό Γιαννιτσών: ένα νέο νεκροταφείο του οικισμού στο Αρχοντικό Πέλλας», *AEMΘ* 19, 427-34.

Abadie-Reynal 2003

C. Abadie-Reynal (ed.), *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine*, Istanbul-Paris.

Abadie-Reynal 2007

C. Abadie-Reynal, *La céramique romaine d' Argos (fin du IIe siècle av. J. C-fin du IVe siècle après J-C)*, Paris.

ABV

J.D. Beazley, *Attic Black-figure Vase-Painters*, Oxford 1956.

Acheson – Davis 2005

Ph.E. Acheson – J.L. Davis, «Περιφερειακές μελέτες, αρχαιολογική επιφανειακή έρευνα και αρχαιολογία του τοπίου στην Ελλάδα», στο: Π.Ν. Δουκέλλης (εκδ.), *Το ελληνικό τοπίο. Μελέτες Ιστορικής Γεωγραφίας και Πρόσληψης του τόπου*, Αθήνα, 33-58.

Adams 1983

W.L. Adams, “The dynamics of internal Macedonian politics in the time of Cassander”, in: *Aρχαία Μακεδονία III*, Θεσσαλονίκη, 17-30.

Addenda

T.H. Carpenter – T. Mannack – M. Mendonca, Beazley Addenda. Additional References to ABV, ARV2 & Paralipomena, Oxford 1989.

AE

L' Année épigraphique. Revue des publications épigraphiques, 1 (1888)- .

Agora = Athenian Agora.

Akamatis 2009

I.M. Akamatis, “The Pella Archaeological Site Development Project and the Latest Archaeological Findings”, in: R. Einicke *et al.* (eds), *Zurück zum Gegenstand. Festschrift für A. Furtwängler*, II, Langenweißbach, 525-9.

Alcock 1993

S.E. Alcock, *Graecia Capta. The Landscapes of Roman Greece*, Cambridge.

Alcock 1994

S.E. Alcock, “Breaking up the Hellenistic world: survey and society”, in: I. Morris (ed.), *Greece: Ancient Histories and Modern Archaeologies*, Cambridge, 171-90.

Alcock – Cherry – Davis 1994

S.E. Alcock – J.F. Cherry – J.L. Davis, “Intensive Survey, Agricultural Practice, and the Classical Landscape of Greece”, *op.cit.*, 137-70.

Alexandridou 2009

A.-F. Alexandridou, “Offering Trenches and Funerary Ceremonies in the Attic Countryside”, in: T. Fischer-Hansen – B. Poulsen (eds), *From Artemis to Diana: the Goddess of man and beast*, Revised versions of papers presented at a conference held at University of Copenhagen in March 2005 (*Acta Hyberborea* 12), Copenhagen, 497-522.

Allison 1997

R.M. Allison, “Roman Households: an archaeological perspective”, in: H.M. Parkins (ed.), *Roman Urbanism*, London, 112-46.

Almar 1990

K.P. Almar, *Inscriptiones Latinae. Eine illustrierte Einführung in die lateinische Epigraphik*, Odense.

Alroth 1987

B. Alroth, “Visiting Gods – Who and Why?”, in: T. Linders – G.C. Nordquist (eds), *Gifts to the Gods: Proceedings of the Uppsala Symposium 1985*, Uppsala, 9-19.

Alzinger – Bammer 1971

W. Alzinger – A. Bammer, Das Monument des C. Memmius, *FiE* 7, Wien.

Amandry 1963

P. Amandry, Collection Hélène Stathatos, III. Objets antiques et byzantins, Strasbourg.

Amandry 1984

P. Amandry, "Os et coquilles", in: L'Antre Corycien (*BCH Suppl.* 9), Paris, 347-80.

Amyx 1988

D.A. Amyx, Corinthian Vase Painting of the Archaic Period, I-III, Berkeley.

Anderson-Stojanovic 1987

V.R. Anderson-Stojanovic, "The Chronology and Function of Ceramic Urguentaria", *AJA* 91, 105-22.

Anderson-Stojanovic 1992

V.R. Anderson-Stojanovic, Stobi. The Hellenistic and Roman Pottery, Princeton.

Andreae 1980

B. Andreae, Die römischen Jagdsarkophage, *ASR* I 2, Berlin.

Andreiomou 1997

A.K. Andreiomou, "Observations on the Bronze Jewellery from the Cemetery of Akraiphia", in: J. L. Bintliff (ed.), Recent Developments in History and Archaeology, Proceedings of the 6th International Boeotian Conference, Oxford, 81-134.

Andreou – Kotsakis 1994

S. Andreou – K. Kotsakis, "Prehistoric rural communities in perspective: the Langadas survey project", in: P.N. Doukellis – L.G. Mendoni (eds), *Structures rurales et societes antiques*, Paris, 17-25.

Andronikos 1968

M. Andronikos, *Totenkult, Archeologia Homerica* 3 W, Göttingen.

Antonaccio 2001

C. Antonaccio, "Ethnicity and Colonization", in: I. Malkin (ed.), *Ancient Perceptions of Greek Ethnicity*, Cambridge, Mass.-London, 112-57.

Archibald 2000

Z.H. Archibald, "Space, Hierarchy, and Community in Archaic and Classical Macedonia, Thessaly, and Thrace", in: R. Brock – S. Hodkinson (eds), *Alternatives to Athens. Varieties of Political Organization and Community in Ancient Greece*, Oxford, 212-33.

Archibald 2005

Z.H. Archibald, "Markets and Exchange: The Structure and Scale of Economic Behavior in the Hellenistic Age", in: Archibald – Davies – Gabrielsen, 2005, 1-26.

Archibald – Davies – Gabrielsen 2005

Z.H. Archibald – J.K. Davies – V. Gabrielsen (eds), *Making, Moving, and Managing. The New World of Ancient Economies 323-31 BC*, Oxford, 233-52.

*ARV*²

J.D. Beazley, *Attic Red-figure Vase-painters*, Oxford 1963².

Ashton 1998

R.H.J. Ashton, "The Coins of the Macedonian Kings, Lysimachos and Eupolemos in the Museum of Fathiye and Afyon", in: A. Burnett – U. Wartenberg – R. Witschonke (eds), *Coins of Macedonia and Rome: Essays in honour of Charles Hersh*, London, 19-48.

Athenian Agora

The Athenian Agora. Results of the excavations conducted by the American School at Athens, N.J., 1953- .

- Atzaka-Assimakopoulou 1984β
 P. Atzaka-Assimakopoulou, “I mosaici pavimentali paleocristiani in Grecia. Contributo allo studio ed alle relazioni tra i laboratory”, *Corsi* 31, 13-75.
- Austin 1981
 M.M. Austin, *The Hellenistic World from Alexander to Roman Conquest*, Cambridge.
- Aytaçlar 2004
 N. Aytaçlar, “The Early Iron Age at Klazomenai”, in: A. Moustaka *et al.* (eds), *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis and Colony*, Thessaloniki, 17-41.
- Badian 1982
 E. Badian, “Greeks and Macedonians”, in: B. Barr-Sharrar – E.N. Borza (eds), *Macedonia and Greece in Late Classical and Early Hellenistic Times (Studies in the History of Art 10)*, Washington, 33-51.
- Bailey 1975
 D.M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum, I: Greek, Hellenistic and Early Roman Lamps*, London.
- Baldini Lippolis 2001
 I. Baldini Lippolis, *La Domus tardoantica. Forme e Rappresentazioni dello spazio domestico nelle città del Mediterraneo*, Bologna.
- Baratte 2009
 F. Baratte, “La chasse dans l’iconographie des sarcophages”, in: Trinquier – Vendries 2009, 53-64.
- Barbert 1990
 A. Barbert, “La représentation des gladiateurs dans la peinture murale romaine”, in: C. Domerque – C. Landes – J.-M. Pailler (eds), *Spectacula I. Gladiateurs et amphithéâtres. Actes du colloque tenu à Toulouse et Lattes mai 1987 (Bibliothèque de l’Ecole des Hautes Etudes 238)*, Toulouse-Lattes, 69-74.
- Barr-Sharrar 1987
 B. Bar-Sharrar, *Hellenistic and Early Imperial Decorative Busts*, Mainz a.Rh.
- Barr-Sharrar 2008
 B. Barr-Sharrar, *The Derveni Krater: Masterpiece of Classical Greek Metalwork (Ancient Art and Architecture in Context 1)*, Princeton.
- Barr-Sharrar – Borza 1982
 B. Barr-Sharrar – E.N. Borza (eds), *Macedonia and Greece in Late Classical and Early Hellenistic Times*, Washington.
- Barth 1969
 F. Barth, “Introduction”, in: *id.* (ed.), *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*, Boston.
- Beazley 1931
 J. D. Beazley, *Der Pan Maler*, Berlin.
- Beazley 1956
 J. D. Beazley, *Attic Black-figure Vase Painters*, Oxford².
- Beazley 1963
 J. D. Beazley, *Attic Red-figure Vase Painters*, Oxford.
- Beazley 2003
 J.D. Beazley, *Η εξέλιξη του μελανόμορφου ρυθμού (ελλ. μτφρ. Η. Ανδρεάδη)*, Αθήνα.
- Bell 1981
 M. Bell, *Morgantina Studies I. The Terracottas*, Princeton.

- Bengtson 1981
 H. Bengtson, Kaiser Augustus. Sein Leben und seine Zeit, München.
- Béquignon 1935
 Y. Béquignon, "Etudes thessaliennes", *BCH* 59, 514-9.
- Bérard 1970
 C. Bérard, L'Hérôon à la porte de l'ouest. *Eretria* III, Berne.
- Bérard 1974
 C. Bérard, Anodoi: Essai sur l'imagerie des passages chthoniens, Neuchatel.
- Bergemann 1990
 J. Bergemann, Römische Reiterstatuen. Ehrendenkäler im öffentlichen Bereich, Mainz a.Rh.
- Bergmann 1999
 B. Bergmann, "Introduction: The Art of Ancient Spectacle", in: B. Bergmann – Chr. Kondoleon (eds), *The Art of Ancient Spectacle*, New Haven-London, 9-35.
- Bernabé 2004
 A. Bernabé, Poetae epici graeci testimonia et fragmenta. Pars II. *Orphicorum et orphicis similium testimonia et fragmenta*, fasc. 1, Monachii et Lipsiae.
- Bernabé 2005
 A. Bernabé, *op.cit.*, fasc. 2.
- Bernabé 2007
 A. Bernabé, *op.cit.*, fasc. 3.
- Bernabé – Jiménez San Cristóbal 2007
 A. Bernabé – A.I. Jiménez San Cristóbal, Instructions for the Netherworld: The Orphic Gold Tablets, with iconographical appendix by R. Olmos and illustrations by S. Olmos, transl. M. Chase (*Religions in the Graeco-Roman World* 162), Leiden.
- Bernard 1995
 P. Bernard, "Paysages et toponymie dans le Proche-Orient hellénisé", *Tóποι* 5, 382-408.
- Berns 2003
 Ch. Berns, Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien (*Asia Minor Studien* 51), Bonn.
- Berve 1926
 H. Berve, Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage, München.
- Beschaouch 1966
 A. Beschaouch, "Mosaique de chasse decouverte à Smirat", *CRAI*, 134-57.
- Beschi 1969/70
 L. Beschi, "Divinità Funerarie Cirenaiche", *ASAtene* 47/48 n.s. 31/32, 315-24.
- Beschi 1994α
 L. Beschi, «Η ιστορική σημασία του ιερού των Καβείρων στη Λήμνο», στο: Χρ. Μπουλώτης (εκδ.), *Λήμνος Φιλτάτη, Δήμος Μυρηναίων: Πρακτικά του 1^{ου} Συνεδρίου για το Αιγαίο*, Μύρινα 21-24 Αυγούστου 1992, Αθήνα, 65-77.
- Beschi 1994β
 L. Beschi, «Το ιερό των Καβείρων στη Λήμνο», *Αρχαιολογία* 50, 31-7.
- Beschi 2005α
 L. Beschi, "La ceramica subgeometrica di Troia VIII e di Lemnos", in: B. Adembri (ed.), AEIMNE-STOS. Miscellanea di scritti in memoria di Mauro Cristofani (*Prospettiva* II Suppl.), Firenze, 58-63.

Beschi 2005β

L. Beschi, “Libazioni funerarie e ctonie”, in: M. Sapelli-Ragni (ed.), *Studi di archaeologia in memoria di Lilliana Mercando*, Torino, 31-41.

Beschi 2007

L. Beschi, “Importazioni di ceramica arcaica a Lemno”, *ASAtene* 85, 119-80.

Betegh 2004

G. Betegh, *The Derveni Papyrus: Cosmology, Theology, and Interpretation*, Cambridge. Beyer – von Graeve – Sinn 1976

I. Beyer – V. von Graeve – V. Sinn, “Grabung am Anaktoron von Demetrias”, in: V. Milojčić – D. Theodoridis (eds), *Demetrias I*, Bonn, 59-73.

Bianco 1990

S. Bianco, Le necropoli enotrie della Basilicata meridionale, *BA* 1-2, 7-16.

Bianco 1996

S. Bianco, Il Museo Nazionale della Siritide. Il territorio di Policoro, Taranto.

Bianco 1999

S. Bianco, “Gli Enotri delle vallate dell’ Agri e del Sini”, in: D. Adamesteano (ed.), *Storia della Basilicata, I: L’ anticità*, Roma-Bari, 359-90.

Bianco – Tagliente 1985

S. Bianco – M. Tagliente, Il Museo Nazionale della Siritide di Policoro, Roma-Bari.

Bianco *et al.* 1996

S. Bianco *et al.*, Greci, Enotri e Lucani nella Basilicata meridionale, Napoli.

Bieber 1961

M. Bieber, *The Sculpture of the Hellenistic Age*, New York.

Bielefeld 1968

F. Bielefeld, *Schmuck* I. C, Göttingen.

Bignasca 2000

A.M. Bignasca, I kernoi circolari in Oriente e in occidente: strumenti de culto e immagini cosmiche, Freiburg-Göttingen.

Bintliff 2000α

J.L. Bintliff, “Landscape Change in Classical Greece: A Review”, in: F. Vermeulen – M. De Dapper (eds), *Geoarchaeology of the Landscapes of Classical Antiquity: International Colloquium Ghent, 23-24 October 1998, Géoarchéologie des Paysages de l’Antiquité Classique: Colloque International Gand, 23-24 octobre 1998 (BABesch Suppl.)*, Leiden, 49-70.

Bintliff 2000β

J.L. Bintliff, “The concepts of ‘site’ and ‘off-site’ archaeology in surface artefact survey”, in: M. Pasquinucci – F. Trément, (eds), *Non-Destructive Techniques Applied to Landscape Archaeology (Archaeology of Mediterranean Landscapes 4)*, Oxford, 200-15.

Bintliff 2007

J.L. Bintliff, “Emergent Complexity in Settlement Systems and Urban Transformations”, in: U. Fellmeth – P. Guyot – H. Sonnabend (eds), *Historische Geographie der Alten Welt: Grundlagen, Erträge, Perspektiven. Festgabe für Eckart Olshausen aus Anlass seiner Emeritierung (Spudasmata. Studien zur Klassischen Philologie und ihren Grenzgebieten 114)*, Zürich-New York, 43-82.

Bintliff 2008

J.L. Bintliff, “In Praise of the Ancestors’. Catchment and Territory in Agricultural Landscapes: Revisiting the Birth of a Concept in the Light of Current Research in Landscape Archaeology”, in: C. Gallou – M. Georgiadis – G. M. Muskett (eds), *Dioskouroi. Studies presented to W.G. Cavanagh and C.B. Mee on the Anniversary of their 30-year Joint Contribution to Aegean Archaeology (BAR-IS 1889)*, Oxford, 216-27.

Bintliff – Snodgrass 1985

J.L. Bintliff – A.M. Snodgrass, “The Cambridge/Bradford Boeotia Expedition: The First Four Years”, *Journal of Field Archaeology* 12, 123-62.

Blakeway 1935

A. Blakeway, “Demaratus. A study in some aspects of the earliest hellenisation of Latium and Etruria”, *JRS* 25, 129-49.

Blegen *et al.* 1964

Blegen – H. Palmer – R. Young, *Corinth XIII. The North Cemetery*, Princeton.

Blondé – Perreault – Péristeri 1992

F. Blondé – J.Y. Perreault – C. Péristeri, “Un atelier de potier archaïque à Phari (Thasos)”, in : F. Blondé et J.Y. Perreault (eds): Les ateliers de potiers dans le monde grec aux époques géométrique, archaïque et classique. Actes de la Table Ronde organisée à l’Ecole française d’Athènes, 2 et 3 octobre (*BCH Suppl.* 23), Paris, 24-9.

Blondé *et al.* 1985

F. Blondé – A. Muller – D. Mulliez, “Chronique de fouilles. Thasos”, *BCH* 109, 874-85.

Blondé *et al.* 1987

F. Blondé – A. Muller – D. Mulliez, “Une nouvelle place publique à Thasos”, *RA*, 25-39.

Boardman 1952

J. Boardman, “Pottery from Eretria”, *BSA* 47, 1-48.

Boardman 1956

J. Boardman, “Chian and Naucratite”, *BSA* 51, 55-62.

Boardman 1967

J. Boardman, ‘Excavations in Chios 1952-1955’. Greek Emporio, Oxford.

Boardman 1974

J. Boardman, Athenian Black Figure Vases, London.

Boardman 1975

J. Boardman, Athenian Red Figure Vases. The Archaic Period, Oxford-London.

Boardman 1980

J. Boardman, The Greeks Overseas. Their Early Colonies and Trade, London³.

Boardman 1986

J. Boardman, “Archaic Chian Pottery at Naucratis”, in: J. Boardman – C.E. Vaphopoulou-Richardson (eds), Chios. A Conference at the Homereion in Chios 1984, Oxford, 251-8.

Boardman – Griffin – Murray 1996

J. Boardman – J. Griffin – O. Murray (εκδ.), Η Ελλάδα και ο Ελληνιστικός Κόσμος (ελλ. μτφρ.), Αθήνα.

Bol 1998

P.C. Bol (ed.), *Forschungen zur Villa Albani. Katalog der antiken Bildwerke*, V, Berlin.

Bol 2004

P.C. Bol (ed.), Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst, II. Klassische Plastik, Mainz a.Rh.

Bol 2007

P.C. Bol (ed.), Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst, III. Hellenistische Plastik, I, II, Mainz a.Rh.

Bomgardner 2000

D. Bomgardner, *The Story of the Roman Amphitheatre*, London.

- Bomgardner 2009
D. Bomgardner, "The Magerius Mosaic Revised", in: T. Wilmott (ed.), Roman Amphitheatres and Spectacula: a 21th-Century Perspective, Papers from an international conference held at Chester, 16-18th February 2007 (*BAR-IS* 1946), Oxford, 165-83.
- Bommelje 1987
S. Bommelje, Aetolia and the Aetolians: Towards the Interdisciplinary Study of a Greek Region, Utrecht.
- Bosworth 1971
A.B. Bosworth, "Philip II and Upper Macedonia", *CQ* 21, 93-105.
- Bouley 2001
E. Bouley, *Jeux Romains*, Paris.
- Bouraselig 1982
K. Bouraselig, Das hellenistische Makedonien und die Ägäis: Forschungen zur Politik des Kassandros und der drei ersten Antigoniden im ägäischen Meer und im Westkleinasien (*Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und der Antiken Rechtsgeschichte* 73), München.
- Bourgeois 2007
Br. Bourgeois, "Pratiques artisanales de la couleur", in: Jeammet 2007, 81-9.
- Bousquet 1959
J. Bousquet, "Inscriptions des Delphes", *BCH* 83, 452.
- Bouzek 1973
J. Bouzek, *Graeco-Macedonian Bronzes*, Praha.
- Bouzek 1974
J. Bouzek, Megarian Bowls, Anatolian Collection of Charles University, Prag.
- Boven 1852
G.F. Boven, Mount Athos, Thessaly and Epirus, London.
- Bowersock 1965
G.W. Bowersock, *Augustus and the Greek World*, Oxford.
- Bowra 1934
C.M. Bowra, "Homeric Words in Cyprus", *JHS* 54, 54-74.
- Boyd – Jameson 1981
T.D. Boyd – M.H. Jameson, "Urban and Rural Land Division in Ancient Greece", *Hesperia* 50, 327-42.
- Brands – Rutgers 2005
G. Brands – L.V. Rutgers, «Κατοίκηση στην ύστερη αρχαιότητα», στο: W. Hoepfner (εκδ.), Ιστορία της κατοικίας 5000 π.Χ. – 500 μ.Χ. (ελλ. μτφ. H. Τσιριγκάκης), Θεσσαλονίκη, 767-826.
- Braudel 2005
F. Braudel, *Γραμματική των Πολιτισμών* (ελλ. μτφρ. A. Αλεξάκης), Αθήνα.
- Braun 1998
K. Braun, Katalog der Antikensammlung des Instituts für klassische Archäologie der Universität des Saarlandes, Möhnesee.
- Brea – Cavalier 1959
B. Brea – M. Cavalier, *Mylai*, Novara.
- Brecoulaki 2006
H. Brécoulaki, La peinture funéraire de Macédoine: Emplois et fonctions de la couleur, IVe-IIe s. av. J.-C., I-II (*ΜΕΛΑETHMATA* 48), Athènes (summ.: "La peinture funéraire de Macédoine [pl. 5556]", in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 47-61).

Bremmer 2002

J.N. Bremmer, The Rise and Fall of the Afterlife. The 1995 Read-Tuckwell Lectures at the University of Bristol, London.

Brixhe 1996

Cl. Brixhe, Phonétique et phonologie du grec ancien (*BCILL* 82), Louvain-la-Neuve.

Brixhe – Panayotou 1988

Cl. Brixhe – A. Panayotou, “L’atticisation de la Macédoine: l’une des sources de la koiné”, *Verbum* 11, 245-60.

Brixhe – Panayotou 1992

Cl. Brixhe – A. Panayotou, “Une inscription très courtisée: *SEG* XXIV 548 (Pella)”, *ZPE* 91, 129-35.

Brocas-Deflassieux 1999

L. Brocas-Deflassieux, Αρχαία Βέροια. Μελέτη τοπογραφίας, Βέροια.

Brown 1992

S. Brown, “Death as decoration: scenes from the arena on Roman domestic mosaic”, in: A. Richlin (ed.), Pornography and Representation in Greece and Rome, Oxford, 180-211.

Brumfield 1997

A. Brumfield, “Cakes in the Liknon. Votives from the Sanctuary of Demeter and Kore on Acrocorinth”, *Hesperia* 66, 147-72.

Bruneau 1969

Ph. Bruneau, “Prolongements de la technique des mosaïques de galets en Grèce”, *BCH* 93, 308-32.

Brunet 2005

M. Brunet, «Τα αγροτικά τοπία της αρχαίας Ελλάδας», στο: Π.Ν. Δουκέλλης (εκδ.), Το ελληνικό τοπίο. Μελέτες Ιστορικής Γεωγραφίας και Πρόσληψης του τόπου, Αθήνα, 79-104.

Brunt 1990

P. A. Brunt, “The Romanization of the Local Ruling Classes in the Roman Empire”, in: *id.* (ed.), Roman Imperial Themes, Oxford, 267-81.

Buchner – Ridgway 1993

G. Buchner – D. Ridgway, Pithekoussai I. La necropolis, tombe 1-723 scavate dal 1952 al 1961, Roma.

Budde 1953

L. Budde, “Istanbuler Reiterrelief”, *Bulleten* 17, 475-82.

Burkert 1985

W. Burkert, Αρχαία ελληνική θρησκεία (ελλ. μτφρ. Ν.Π. Μπεζαντάκος – Α. Αβαγιαννού), Αθήνα 1993.

Burkert 1993

W. Burkert, “Bacchic Teletai in the Hellenistic Age”, in: Carpenter – Faraone 1993, 259-75.

Burkert 1994

W. Burkert, Μυστηριακές λατρείες της αρχαιότητας (ελλ. μτφρ. Έ. Ματθαίου), Αθήνα.

Burkert 2009

W. Burkert, Βαθυλών, Μέμφις, Περσέπολις (ελλ. μτφρ. Π. Κουμούτση), Αθήνα.

Burns 1981

J. Burns, “Boreas and Oreithyia in Greek Vase Painting”, *ŽAnt* 31, 215-25.

Burr-Thompson 1963

D. Burr-Thompson, Troy: The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period, Princeton.

- Byvanck-Quarles van Ufford 1949-51
 H.L. Byvanck-Quarles van Ufford, “Le skyphos de Tibére”, *BABesch* 24-26, 21-5.
- Calcari 1996-1997
 G. Calcari, “I tondi adrianei e l’Arco di Costantino”, *RIA* 19-20, 175-201.
- Calcari 2001
 G. Calcari, “Le serie dei tondi da Adriano a Costantino”, in: *Confronto* 2001, 78-102.
- Callaghan 1978
 P.J. Callaghan, “Macedonian Shields, ‘Shield Bowls’ and Corinth: A Fixed Point in Hellenistic ceramic Chronology?”, *AAA* XI.1, 53-60.
- Carpenter – Faraone 1993
 T.H. Carpenter – C.A. Faraone (eds), *Masks of Dionysus*, Ithaca, N.Y.-London.
- Cartledge 1993
 P. Cartledge, *The Greeks: A Portrait of Self and Others*, Cambridge (ελλ. μτφρ. Π. Μπουρλάκης, Αθήνα 2002).
- Casson 2003
 L. Casson, *To ταξίδι στον αρχαίο κόσμο* (ελλ. μτφρ. Λ. Σταματιάδη), Αθήνα.
- Catling 1998
 R.W.V. Catling, “The typology of the Protogeometric and Subprotogeometric Pottery from Troia and its Aegean context”, *Stud. Troica* 8, 151-87.
- CH*
 Coin Hoards, London 1975-
- Chamoux 1953
 Fr. Chamoux, *Cyrène sous la monarchie des Battiades*, Paris.
- Chang 1992
 C. Chang, “The Ethnoarcheology of Pastoral Land Use in the Grevena Province of Greece”, in: J. Ros-signol – L.-A. Wandsnider (eds), *Space, Time, and Archaeological Landscapes*, New York, 65-89.
- Chang – Koster 1986
 C. Chang – H. Koster, “Beyond bones: toward an archaeology of pastoralism”, in: M.B. Schiffer (ed.), *Advances in Archaeological Method and Theory* 9, Arizona, 97-148.
- Chang – Tourtellotte 1993
 C. Chang – P. Tourtellotte, “Ethnoarchaeological Survey of Pastoral Transhumance Sites in the Grevena Region, Greece”, *Journal of Field Archaeology* 20.3, 249-64.
- Chantraine 1933
 P. Chantraine, *La formation des noms en grec ancien*, Collection Linguistique publiée par la SLP – XXXVIII, Paris.
- Charneaux 1966
 P. Charnoux, “Liste argienne de théarodoques”, *BCH* 90, 156-239.
- Chatzinikolaou 2010
 K.G. Chatzinikolaou, “Zeus Hypsistos – Un dieu d’origine macédonienne ou bien orientale? Remarques sur la redatation de trois reliefs votifs inscrits de la Haute Macédoine”, in: M. Dalla Riva – H. Di Giuseppe (eds), *Meetings between Cultures in the Ancient Mediterranean, Proceedings of the XVIIth International Congress of Classical Archeology*, Roma 22-26 sett. 2008 (*Bulletino di Archeologia on line* I/ volum. Speciale B/B 7/ 7) Roma, 17-21.
- Chausson 2006
 Fr. Chausson, “Antonin le Pieux, Éphèse et les Parthes”, in: Seipel 2006, 33-69.

Cherry – Davis – Mantzourani 1991

J.F. Cherry – J.L. Davis – E. Mantzourani, Landscape Archaeology as Long-Term History: Northern Keos in the Cycladic Islands from the Earliest Settlement until Modern Times, Los Angeles.

Chesterman 1974

J. Chesterman, Classical Terracotta Figures, London.

Christof 2001

E. Christof, Das Glück der Stadt. Die Tyche von Antiochia und andere Stadttichen, Frankfurt a.M.

Chryssanthaki-Nagle 2006

K. Chryssanthaki-Nagle, “La monnaie funéraire dans les nécropoles de Macédoine”, in: Guimier-Sor-bets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 89-103.

Classen – Steup 1914

J. Classen – J. Steup. Thukydides, II, Berlin⁵.

Clinton 1992

K. Clinton, Myth and Cult: The Iconography of the Eleusinian Mysteries, Stockholm.

Coarelli 1996

F. Coarelli, “Commercio delle opera d’ arte in età tardo-repubblicana”, in: *id.* (ed.), Revixit Ars. Arte e ideologia a Roma. Dai modelli Ellenistici alla tradizione repubblicana, Roma, 312-26.

Cole 1993

S.G. Cole, “Voices from Beyond the Grave: Dionysus and the Dead”, in: Carpenter – Faraone 1993, 276-95.

Collignon 1911

M. Collignon, Les statues funéraires dans l’art grec, Paris.

Comstock – Vermeule 1976

M.B. Comstock – C.C. Vermeule, Sculpture in Stone. The Greek, Roman and Etruscan Collections of the Museum of Fine Arts Boston, Boston.

Confronto 2001

M.L. Confronto *et al.*, Adriano e Costantino. Le due fasi dell’ arco nella vale del Colosseo, Milano.

Cooper 2008

C. Cooper, “The riddle of the sphinx: a Protocorinthian vase from Perachora and the sphinx in Corinthian art”, in: D. Kurtz *et al.* (eds), Essays in classical archaeology for Eleni Hatzivassiliou 1997-2007 (*BAR-IS* 1796), Oxford.

Corinth

Corinth. Results of the Excavations conducted by the American School at Athens, Cambridge, Mass. 1932- .

Cormack 2004

S. Cormack, The Space of Death in Roman Asia Minor, Wien.

Couillaud 1974

M.-Th. Couillaud, Les monuments funéraires de Rhénée (*EADélos XXX*), Paris.

Coulié 1996

A. Coulié, «Το θασιακό εργαστήριο μελανόμορφων αγγείων. Γιατί θασιακό;», *AEMΘ* 10B, 825-34.

Coulié 2000

A. Coulié, “Les vases à reliefs thasiens de l’époque archaïque”, *BCH* 124, 99-160.

Coulié 2002

A. Coulié, La céramique thasienne à figures noires (*EtThas XIX*), Paris.

Coulié 2008

A. Coulié, “Archiloque et la colonisation de Thasos: L’apport de la céramique”, in: Ντ. Κατσωνοπούλου – Ι. Πετρόπουλος – Στ. Κατσαρού (εκδ.), Ο Αρχίλοχος και η Εποχή του. Πρακτικά Β’ Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου Αρχαιολογίας Πάρου και Κυκλαδών, Παροικιά Πάρου, 7-9 Οκτωβρίου 2005, Αθήνα, 427-47.

Coulston 2009

J. Coulston, “Victory and Defeat in the Roman Arena: The Evidence of Gladiatorial Iconography”, in: T. Wilmott (ed.), Roman Amphitheatres and Spectacula: a 21th-Century Perspective, Papers from an international conference held at Chester, 16-18th February, 2007 (BAR-IS 1946), Oxford, 195-210.

Courby 1922

F. Courby, Les Vases à reliefs, Paris 1922.

Cousinery 1831

E. M. Cousinery, Voyage en Macédoine, II, Paris.

Cremer 1991

M. Cremer, Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien, I. Mysien (*Asia Minor Studien* 4.1), Bonn.

Croisille 2005

J.M. Croisille, La peinture romaine, Paris.

Croissant 1983

F. Croissant, Les Protomés féminines archaïques, I-II, Paris.

Ćurčić 1993

Sl. Ćurčić, “Late Antique Palaces: The meaning of Urban Context”, *Ars Orientalis* 23, 67-90.

Curtis 1886

C. G. Curtis, “Ἐπιγραφαὶ ἐν Μακεδονίᾳ συλλεγεῖσαι”, *O εν Κωνσταντινουπόλει ελληνικός φιλολογικός Σύλλογος*, Παρ. IZ, 159-60.

d’ Agostino 1970

B. d’ Agostino, “Tombe della prima età del ferro a S. Marzano”, *MEFRA* 82, 571-604.

Dalongeville – Rougemont 1993

R. Dalongeville – G. Rougemont (eds), Recherches dans les Cyclades. Résultats des travaux de la RCP 583, Lyon-Paris.

Davies 2000

J.K. Davies, “A Wholly Non-Aristotelian Universe”, in: R. Brock – S. Hodkinson (eds), Alternatives To Athens. Varieties of Political Organization and Community in Ancient Greece, Oxford, 234-58.

Davis 1991

J.L. Davis, “Contributions to a Mediterranean Rural Archaeology. Historical Case Studies from the Ottoman Cyclades”, *Journal of Mediterranean Archaeology* 4, 1991, 131-216.

De Caro 1994

St. De Caro, Il Museo Archeologico nazionale di Napoli, Napoli.

De Juliis 1985

E.M. De Juliis, Gli Ori di Taranto in Età Ellenistica, Milano.

Delacoulonche 1859

A. Delacoulonche, “Mémoire sur le berceau de la puissance macédonienne des bords de l’Haliakmon à ceux de l’Axius”, *Archives des missions scientifiques et littéraires* 8, 67-288.

DELG

P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots, Paris 1968-1980.

Délos = Exploration Archéologique de Délos

Demakopoulou 1990

K. Demakopoulou (ed.), Troy, Mycenae, Tiryns, Orchomenos. H. Schliemann: The 100th Anniversary of his Death, Athens.

Demisch 1977

H. Demisch, Die Sphinx: Geschichte ihrer Darstellung von den Anfängen bis zur Gegenwart, Stuttgart.

Denoyelle – Iozzo 2009

M. Denoyelle – M. Iozzo, La céramique grecque d’Italie méridionale et de Sicile, Paris.

Dentzer 1967

J.M. Dentzer, Les témoignages sur l’histoire de la peinture italique dans la tradition littéraire latine et le problème de la peinture murale en Italie (MEFRA 79), Paris.

Deppert-Lippitz 1985

B. Deppert-Lippitz, Griechischer Goldschmuck, Mainz a.Rh.

Descamps-Lequime 2007

S. Descamps-Lequime, La peinture funéraire de Macédoine, Paris-Milan.

Despini 2009

Aik. Despini, “Gold funeral masks”, *AntK* 52, 20-1.

Despinis 2003

G. Despinis, Hochreliefbilder des 2. Jahrhunderts n. Chr. aus Athen, München.

Dessene 1960

A. Dessene, “Le Sphinx, d’après l’iconographie jusq’ à l’archaïsme grec”, in: O. Eissfeldt *et al.* (eds), Eléments orientaux dans la religion grecque ancienne. Colloque de Strasbourg 22-24 mai 1958, Paris.

Detienne 2003

M. Detienne, **The Writing of Orpheus: Greek Myth in Cultural Contact** (engl. transl. J. Lloyd), Baltimore, MD.

Dewailly 2007

M. Dewailly, “Une collection tanagréenne pour Artémis dans le sanctuaire de Claros”, in: Jeammet 2007, 133-54.

DGE

Diccionario Griego – Español, ed. Fr. Adrados, Madrid, 1980 -.

Dickie 1995

M.W. Dickie, “The Dionysiac Mysteries in Pella”, *ZPE* 109, 81-6.

Dickmann 2005

J.-A. Dickmann, «Η περίπτωση της Πομπήιας: κατοίκηση σε μια μικρή πόλη», στο: W. Hoepfner (εκδ.), Ιστορία της κατοικίας 5000 π.Χ. – 500 μ.Χ. (ελλ. μτφρ. H. Τσιριγκάκης), Θεσσαλονίκη, 639-708.

Dion 1990

R. Dion, “La part de la géographie et celle de l’histoire dans l’explication de l’habitat rural du Bassin Parisien”, in: *id.* (ed.), Le paysage et la vigne. Essais de géographie historique, Paris, 75-149.

Djuknic – Jovanovic 1966

M. Djuknic – B.B. Jovanovic, “Illyrian Princely Tombs in Western Serbia”, *Archaeology* 19, 43-51.

Dohan 1942

E.H. Dohan, Italic Tomb Groups, Philadelphia.

Dohrn 1960

T. Dohrn, Die Tyche von Antiochia, Berlin.

Drougou 2000

St. Drougou, “Krieg und Frieden im Athen des späten 5 Jahrhunderts v. Chr. Die rotfigurige Hydria aus Pella”, *MDAI(A)* 115, 147-216.

Drougou 2012

St. Drougou, “Basileia und Agora in den Hauptstädten Makedoniens”, in: A. Γιαννικούρη (εκδ.), Η Αγορά στη Μεσόγειο από τους ομηρικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους, Κως 14-17/4/2011, Ρόδος, 255-67.

Drougou – Touratsoglou 1991

St. Drougou – I. Touratsoglou, “Hellenistische Keramik aus Makedonien”, *AntK* 34.1, 13-27.

Drougou – Touratsoglou 2011

St. Drougou – I. Touratsoglou, Die hellenistische Keramik außer Makedonien, Berichte eines Kongresses, Köln (in pr.).

Dubois 2000

L. Dubois, “Hippolytos and Lysippos: Remarks on some Compounds in ‘Ιππο-, -ιππος”, in: S. Hornblower – E. Matthews (eds), Greek Personal Names. Their Value as Evidence (*Proceedings of the British Academy* 104), Oxford, 41-52.

Duchesne – Bayet 1876

L. Duchesne – Ch. Bayet, *Mémoire sur une mission du Mont Athos*, Paris.

Dunbanbin 1978

K. Dunbanbin, *The Mosaics of Roman North Africa. Studies in Iconography and Patronage*, Oxford.

Durugönül 1989

S. Durugönül, *Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien (BAR-IS 511)*, Oxford.

Dyggve 1958

E. Dyggve, La région palatiale de Thessalonique, *Acta Congressus Madvigiani, Proceedings of the Second International Congress of Classical Studies*, I, Copenhagen, 353-65.

Dyggve – Poulsen – Rhomaios 1934

E. Dyggve – Fr. Poulsen – K. Rhomaios, *Das Heroon von Kalydon*, Levin-Munksgaard.

EADélos

Exploration Archéologique de Délos, faites par l’Ecole française d’Athènes, Paris 1909- .

EBGR

A. Chaniotis *et al.*, “Epigraphic Bulletin for Greek Religion 1987”, *Kernos* 4 (1991).

Edmonds 1999

R.G. Edmonds III, “Tearing Apart the Zagreus Myth: A Few Disparaging Remarks on Orphism and Original Sin”, *ClAnt* 18, 35-73.

Edmonds 2004

R.G. Edmonds III, *Myths of the Underworld Journey: Plato, Aristophanes, and the ‘Orphic’ Gold Tablets*, Cambridge.

Edmonds 2011

R.G. Edmonds III (ed.), *Further Along the Path: Recent Approaches to the ‘Orphic’ Gold Tablets*, Cambridge.

Edwards 1975

E. Edwards, *Corinth VII. Hellenistic Pottery*, Princeton.

Ehrhardt 1973

C. Ehrhardt, “The Coins of Cassander”, *JNFA* 2, 25-32.

Ekroth 2001

G. Ekroth, "Altars on attic vases: the identification of *bomos* and *eschara*", in: C. Scheffer (ed.), Ceramics in context. Proceedings of the Internordic Colloquium on Ancient Pottery-Stockholm 1997, 115-26.

Elias 1969

N. Elias, Die Höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums (*Soziologie und Geschichtswissenschaft. Soziologische Texte* 54.4), Neuwied-Berlin.

Ellis 1988

S.P. Ellis, "The End of the Roman House", *AJA* 92, 565-76.

Ellis 1992

J.R. Ellis, «Μακεδονία του Φιλίππου», στο: Χατζόπουλος – Λουκόπουλος 1992, 146-65.

Erbse 1975

H. Erbse, *Studia Graeca in Homeri Iliadem*, IV, Berlin.

Erickson 2010

B. Erickson, "Roussa Ekklesia, Part 2: Lamps, Drinking Vessels and Kernoī", *AJA* 114, 217-52.

Fabricius 1999

J. Fabricius, Die hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabpräsentation und Wertvorstellungen in ostgriechischen Städten, München.

Feissel – Sèvre 1979

D. Feissel – M. Sèvre, "La Chalcidique vue par Ch. Avezou (avril-mai 1914)", *BCH* 103, 229-326.

Filow 1927

B. Filow, Die archaische Nekropole von Trebenishte am Ochrida-See, Berlin-Leipzig.

Filow 1934

B. Filow, Die Grabhügelnekropole bei Duvanlij in Südbulgarien, Sofia.

Fiorentini 1983

G. Fiorentini, "Gela Protoarcaica", *ASAtene* 61, 71-3.

Fittschen 1999

K. Fittschen, Prinzenbildnisse antoninischer Zeit, Mainz a.Rh.

Fittschen 2006

K. Fittschen, "Die Porträts am sogenannten Parthermonument", in: Seipel 2006, 71-87.

Fleischer 1984

LIMC II (Zürich – München), s.v. 'Artemis: Ephesia', coll. 755-763 (R. Fleischer).

Fol – Lichardus 1988

A. Fol – J. Lichardus (eds), Macht, Herrschaft und Gold. Das Gräberfeld von Varna. Catalogue for the exhibition at Saarbrücken, Saarbrücken.

Follmann 1968

A.-B. Follmann, Der Pan-Maler, Bonn.

Forbes 1995

H. Forbes, "The identification of pastoralist sites within the context of estate-based agriculture in Ancient Greece. Beyond the 'Transhumance versus Agro-pastoralism' Debate", *BSA* 90, 325-38.

Foti – Pugliese Carratelli 1974

G. Foti – G. Pugliese Carratelli, "Un sepolcro di Hipponion e un nuovo testo orfico", *PP* 29, 91-126.

Fox 1996

L. Fox, «Ελληνιστικός πολιτισμός και λογοτεχνία», στο J. Boardmann – J. Griffin – O. Murray (επδ.), Η Ελλάδα και ο Ελληνιστικός κόσμος (ελλ. μτφρ. A. Τσοτσορού-Μύστακα), Αθήνα (Oxford 1986), 487-527.

Franke 1958

P.R. Franke, “Θεσσαλικά. Zwei signierte Werke des Bildhauers Euandros”, *RhM* 101, 336-7.

Frantz – Thompson – Traulos 1969

A. Frantz – H.A. Thompson – J. Traulos, “The Temple of Apollo Pythios on Sikinos”, *AJA* 73, 397-422.

Fredericksmeyer 1966

A.C. Fredericksmeyer, “The Ancient Rites of Alexander the Great”, *CPh* 61, 179-84.

Frenz 1977

H.G. Frenz, *Untersuchungen zu den frühen römischen Grabreliefs*, Frankfurt a.M.

Frézouls 1977

Ed. Frézouls, “La toponymie de l’Orient syrien et l’apport des éléments macédoniens”, in: T. Fahd et al. (eds), *La toponymie antique. Actes du Colloque de Strasbourg, 12-14 juin 1975 (Travaux du centre de recherche sur le Proche-orient et la Grèce antiques 4)*, Leyden.

Friesen 1993

S.J. Friesen, *Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family*, Leiden-New York-Köln.

Fuchs 2009

M. Fuchs, “Zur Historizität des Parthermonuments von Ephesos”, *JdI* 124, 347-78.

Fuchs W. 1969

W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München.

Furtwängler 1993

A. Furtwängler, “Zur Geldpolitik Philipps II. und der Antigoniden”, in: *Aoχαία Μακεδονία* V.1, Θεσσαλονίκη, 459-70.

Futrell 1997

A. Futrell, *Blood in the Arena*, London.

Gaebler 1935

H. Gaebler, *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands*, III, Berlin.

Gaertringen von – Wilski 1904

H. von Gaertringen – P. Wilski, *Thera*, III. *Stadtgeschichte von Thera*, Berlin.

Galinsky 1996

K. Galinsky, *Augustan Culture. An Interpretative Introduction*, Princeton.

García Ramón 2007

J.-L. García Ramón, “Thessalian Personal Names and the Greek Lexicon”, in: E. Matthews (ed.), *Old and New Worlds in Greek Onomastics (Proceedings of the British Academy 148)*, Oxford, 29-67.

Gardthausen 1964

V. Gardthausen, *Augustus und seine Zeit*, I-II, Stuttgart.

Garlan 1965

Y. Garlan, “Sondage Tokatlis G. Daux”, *BCH* 89, 935-48.

Garraffori – Funari 2009

R. Garraffori – P. Funari, “Reading Pompeii’s Walls, A Social Archaeological Approach to Gladiatorial Graffiti”, in: T. Wilmott (ed.), *Roman Amphitheatres and Spectacula: a 21th Century Perspective*, Papers from an international conference held at Chester, 16-18th February, 2007 (*BAR-IS 1946*), Oxford, 185-91.

Gauthier 1989

Ph. Gauthier, *Nouvelles inscriptions de Sardis II*, Genève.

Gauthier – Hatzopoulos 1993

Ph. Gauthier – M.B. Hatzopoulos, La loi gymnasiarque de Béroia (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 16), Athènes.

Gautier 1993

J. Gautier, “Les Cyclades antiques”. Caractérisation de centres de productions céramiques par microscopie optique”, in: Dalongeville – Rougemont 1993, 167-204.

Gehrke 2000

J. Gehrke, *Ιστορία του ελληνιστικού κόσμου (ελλ. μτφρ. Άγγ. Χανιώτης)*, Αθήνα (München 1991).

Gesell 1976

G.C. Gesell, “The Minoan Snake Tube: A Survey and Catalogue”, *AJA* 80, 247-59.

Geyer 1930

F. Geyer, *Makedonien bis zur Thronbesteigung Philipps*, vol. II. [HZ 19], München.

Ghali-Kahil 1960

L. Ghali-Kahil, *La céramique grecque (Fouilles 1911-1956) (EtThas VII)*, Paris.

Ghilardi 2007

M. Ghilardi, *Dynamiques spatiales et reconstitutions paléogéographiques de la plaine de Thessalonique (Grèce) à l'Holocène récent Val de Marne*, Paris.

Ghilardi *et al.* 2008

M. Ghilardi – E. Fouache – F. Queyrel – G. Syrides – K. Vouvalidis – S. Kunesch – M. Styllas – S. Stiros, “Human Occupation and Geomorphological Evolution of the Thessaloniki Plain (Greece) Since the Mid Holocene”, *JAS* 35, 111-25.

Gimatzidis 2010

St. Gimatzidis, Die Stadt Sindos. Eine Siedlung von der späten Bronze bis zur Klassischen Zeit am Thermaischen Golf in Makedonien (*Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 26), Rahden/Westfalen.

Gimatzidis 2011

St. Gimatzidis, “Counting sherds at Sindos: Pottery consumptions and construction of identities in the Iron Age”, in: S. Verdan – Th. Theurillat – A. Knezelmann-Pfyffer (eds), *Early Iron Age Pottery. A Quantitative Approach. Proceedings of the International Round Table organized by the Swiss School of Archaeology in Greece, Athens November 28-30, 2008 (BAR-IS 2254)*, Oxford, 97-110.

Giovannini 1977

Ad. Giovannini, “Le statut des cités de Macédoine sous les Antigonides”, in: *Αρχαία Μακεδονία* II, Θεσσαλονίκη, 465-72.

Girtzy 2001

M. Girtzy, *Historical Topography of Ancient Macedonia. Cities and other Settlement-sites in the late Classical and Hellenistic Period, Thessaloniki*.

Giuliano 1953-54

A. Giuliano, “Busti Femminili da Palestrina”, *MDAI(R)*, 60/61, 172-83.

Goldman 1950

H. Goldman, Excavations at Gözlu Kule. *Tarsus* I, Princeton.

Golvin – Landes 1990

J.C. Golvin – Chr. Landes, *Amphithéâtres and gladiateurs*, Paris.

Gomme 1956

A.W. Gomme, *A Historical Commentary on Thucydides*, II. Books II-III, Oxford.

Grabow 1998

E. Grabow, *Schlangenbilder in der griechischen schwarzfigurigen Vasenkunst*, Münster.

Graepler 1997

D. Graepler, Tonfiguren im Grab. Fundkontakte hellenistischer Terrakotten aus der Nekropole von Tarent, München.

Graf 1993

F. Graf, “Dionysiac and Orphic Eschatology: New Texts and Old Questions”, in: Carpenter – Faraone 1993, 239-58.

Graf – Johnston 2007

F. Graf – S.I. Johnston, Ritual Texts for the Afterlife: Orpheus and the Bacchic Gold Tablets, London-New York.

Graham 2002

A.J. Graham, “The Colonization of Samothrace”, *Hesperia* 71, 231-60.

Greco 1992

G. Greco, Archeologia della Magna Grecia, Bari-Roma.

Greenhalg 1973

P.A.L. Greenhalg, Early Greek warfare: horsemen and chariots in the Homeric and Archaic Ages, Cambridge.

Greenwalt 2007

W.S. Greenwalt, “The Development of Middle Class in Macedonia”, in: *Αρχαία Μακεδονία* VII, Θεσσαλονίκη, 87-96.

Gr.Gr

E. Schwyzer, Griechische Grammatik, I. Allgemeiner Teil, Lautlehre, Wortbildung, Flexion, München 1953.

Grimanis *et al.* 1977

A.M. Grimanis – M. Vassilaki-Grimani – M. I. Karayannis, “Instrumental Neutron Activation Analysis of ‘Melian’ Potsherds”, *Journal of Radioanalytical Chemistry* 39, 21-31.

Gropengiesser 1980

H. Gropengiesser, “Ein Achilleus-Becher in Mannheim”, in: H.A. Cahn – E. Simon (eds), *Tainia. Festschrift für R. Hampe*, Mainz a.Rh., 307-32.

Gruen 1974

E. Gruen, “The Last Years of Philipp V”, *GRBS* 15, 221-46.

Guarducci 1974

M. Guarducci, “Laminette auree orfiche: alcuni problemi”, *Epigraphica* 36, 7-32.

Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006

A.-M. Guimier-Sorbets – M. Hatzopoulos – Y. Morizot (eds), Rois, cités, nécropoles: institutions, rites et monuments en Macédoine, actes des colloques de Nanterre, décembre 2002 et d’Athènes, janvier 2004 (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 45), Athènes.

Guimier-Sorbets – Morizot 2006

A.-M. Guimier-Sorbets – Y. Morizot, “Construire l’identité du mort: L’architecture funéraire en Macédoine (pl. 45-53)”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 117-30.

Guldager Bilde 1996

P. Guldager Bilde, “Moldmade bowls, Centers and peripheries in the Hellenistic world”, in: P.G. Bilde *et al.* (eds), *Centre and periphery in the Hellenistic world*, Aarhus, 192-209.

Günay Tuluk 2001

G. Günay Tuluk, “Hellenistische Reliefbecher im Museum von Ephesos”, in: Fr. Krizinger (ed.), *Studien zur hellenistischen Keramik in Ephesos*, Wien.

Guthrie 1993

W.K.C. Guthrie, *Orpheus and Greek Religion: A Study of the Orphic Movement*, Princeton, N.J.

Gutsfeld 2000

A. Gutsfeld, "Hadrian als Jäger. Jagd als Mittel kaiserlicher Darstellung", in: Martini 2000, 79-99.

Habicht 1987

Chr. Habicht, Demetrias, V, Bonn.

Hafner 1965

G. Hafner, "Frauen-und Mädchenbilder aus Terracotta im Museo Gregoriano Etrusco", *RhM* 72, 41-61.

Hafner 1980

G. Hafner, "Das Brustbildnis eines Mannes in Berlin", in: R.A. Stucky – I. Jucker (eds), EIKONES, Studien zum griechischen und römischen Bildnis. Hans Jucker zum sechzigsten Geburtstag gewidmet (*Antike Kunst*, Beih. 12), Bern, 130-4.

Hajnal 2007

I. Hajnal (ed.), Die altgriechischen Dialekte. Wesen und Werden. Akten des Kolloquiums Freie Universität Berlin, 19.-22. September 2001. Unter Mitwirkung von B. Stefan herausgegeben (*Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft* 126), Innsbruck.

HAL

Hesychii Alexandrini Lexicon, III. Π-Σ, Recensuit et emendavit Peter Allan Hansen (*Sammlung Griechischer und Lateinischer Grammatiker* 11/3), Berlin-New York 2005.

Halfmann 1986

H. Halfmann, Itinera Principum. Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich, Stuttgart.

Hall 1997

J.M. Hall, Ethnic Identity in Greek Antiquity, Cambridge.

Hall 2002

J.M. Hall, Hellenicity: Between Ethnicity and Culture, Chicago.

Hall E. 1989

E. Hall, Inventing the Barbarian. Greek Self-definition through Tragedy, Oxford.

Halm-Tisserant 1994

M. Halm-Tisserant, "Les Yeux d'Argos", *AA*, 375-81.

Hammond 1967

N.G.L. Hammond, Epirus, Oxford.

Hammond 1972

N.G.L. Hammond, A History of Macedonia, I, Oxford.

Hammond 1982

N.G.L. Hammond, «Ιδρυση και εδραίωση του μακεδονικού βασιλείου», στο: M.B. Σακελλαρίου (εκδ.), Μακεδονία. 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα, 64-80.

Hammond 1989

N.G.L. Hammond, Alexander the Great, Cambridge.

Hammond 1989α

N.G.L. Hammond, The Macedonian State, Oxford.

Hammond 1994

N.G.L. Hammond, «Ο πνευματικός βίος», στο: M.B. Σακελλαρίου (εκδ.), Μακεδονία, 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα, 88-91.

Hammond 1995

N.G.L. Hammond, Το θαύμα που δημιούργησε η Μακεδονία, Αθήνα.

Hammond – Griffith 1979

N.G.L. Hammond – G.T. Griffith, *A History of Macedonia*, II, Oxford (ελλ. μτφρ. Γ. Φωτιάδης, Θεσσαλονίκη 1995).

Hammond – Walbank 1988

N.G.L. Hammond – F.W. Walbank, *A History of Macedonia*, III, Oxford. (ελλ. μτφρ. Θ. Γεωργιάδης, Θεσσαλονίκη 1995).

Hannestadt 2001

L. Hannestadt, “Greek Pottery and Greek Identity”, in: Ch. Scoffer (ed.), *Ceramics in Context: proceedings of the Internordic Colloquium on Ancient Pottery, held at Stockholm, 13-15 June 1997 (Acta Universitatis Stockholmiensis/Stockholm Studies in Classical Archaeology* 12), Stockholm, 9-17.

Hansen – Nielsen 2004

M.H. Hansen – T.H. Nielsen (eds), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford.

Hardwick 2001

N. Hardwick, “The Coins”, in: A. Cambitoglou – J. K. Papadopoulos – O. T. Jones (eds), *Torone I. The excavations of 1975, 1976 and 1978 (Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας* 206-208), Αθήνα, 773-83.

Haspel 1936

C.H.E. Haspel, *Attic Black figured Lekythoi*, Paris.

Hasselin Rous – Laugier – Martinez 2009

I. Hasselin Rous – L. Laugier – J.-L. Martinez (eds), *D'Izmir à Smyrne. Découverte d'une cité antique*, Paris.

Hatzopoulos 1986

M.B. Hatzopoulos, “Succesion and Regency in Classical Macedonia”, in: *Αρχαία Μακεδονία* IV, Θεσσαλονίκη, 279-92.

Hatzopoulos 1987

M.B. Hatzopoulos, “Strepsa: a reconsideration or new evidence on the road system of Lower Macedonia”, in: *id.* – L.D. Loukopoulou (eds), *Two Studies in Ancient Macedonian Topography (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 3), Athens, 21-60.

Hatzopoulos 1993

M.B. Hatzopoulos, “Epigraphie et villages en Grèce du Nord”, in: A. Calbi – A. Donati – G. Poma (eds), *L’epigrafia del villaggio*, Faenza, 151-72.

Hatzopoulos 1994

M.B. Hatzopoulos, *Cultes et rites de passage en Macédoine (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 19), Athènes.

Hatzopoulos 1996

M.B. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings. I. A Historical and Epigraphic Study. (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 22), Athènes-Paris.

Hatzopoulos 1997

M.B. Hatzopoulos, “L’Etat macédonien antique: un nouveau visage”, *CRAI*, 7-25.

Hatzopoulos 2000

M.B. Hatzopoulos, “L’histoire par les noms’ in Macedonia”, in: S. Hornblower – E. Matthews (eds), *Greek Personal Names. Their Value as Evidence*, Oxford, 99-117.

Hatzopoulos 2001

M.B. Hatzopoulos, *L’organisation de l’armée macédonienne (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 30), Athènes.

Hatzopoulos 2003

M.B. Hatzopoulos, “*Polis, Ethnos and Kingship in Northern Greece*”, in: K. Buraselis – K. Zoumboulakis (eds), *The idea of European Community in History*, II, Athens, 51-64.

Hatzopoulos 2004

M.B. Hatzopoulos, “Macedonia”, in: Hansen – Nielsen 2004, 794-809.

Hatzopoulos 2005

M.B. Hatzopoulos, “Cités en Macédoine”, in: M. Reddé *et al.* (eds), *La naissance de la ville dans l’Antiquité*, Paris, 127-40.

Hatzopoulos 2006

M.B. Hatzopoulos, “De la vie à trépas: Rites de passage, lamelles dionysiaques et tombes macédoniennes (pl. 57)”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 131-41.

Hatzopoulos 2007

M.B. Hatzopoulos, “Μακεδονικὰ παραλειπόμενα: le cheval, le loup et l’source”, in: *id.* (ed.), Φωνῆς χαρακτήρα ἐθνικός. Actes du Ve Congrès International de Dialectologie Grecque (Athènes 28-30 septembre 2006) (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 52), Athènes, 227-35.

Hatzopoulos 2011

M.B. Hatzopoulos, “A List of Sales from Mieza and the Constitution of Extensive Landed Properties in the Central Macedonian Plan”, *Tεχμήρουα* 10, 47-69.

Hatzopoulos – Loukopoulou 1987

M.B. Hatzopoulos – L.D. Loukopoulou, Two Studies in Ancient Macedonian Topography (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 3), Athènes.

Hatzopoulos – Loukopoulou 1992

M.B. Hatzopoulos – L.D. Loukopoulou, Recherches sur les marches orientales des Téménides, I (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 11), Athènes.

Hausmann 1959

V. Hausmann, Hellenistische Reliefbecher aus attischen und böötischen Werkstätten, Stuttgart.

Hayes 1996

J. Hayes, “Recent Work on Roman Imported and Local Pottery from the Athenian Agora and the Isthmian Sanctuary”, in: M. Herfort-Koch *et al.* (eds), Hellenistische und kaiserliche Keramik des östlichen Mittelmeeres Gebietes, Frankfurt a.M. 1995, Frankfurt a.M., 7-17.

Hayes 2008

J. Hayes, Roman Pottery. Fine Ware Imports (*Athenian Agora* XXII), Princeton.

Haynes 1975

S. Haynes, “Eine Bronzeattasche in Form eines Frauenkopfes”, *RhM* 82, 257-61.

Helly 1992

B. Helly, “Stèles funéraires de Démétrias: Recherches sur la chronologie des remparts et des nécropoles méridionales de la ville”, in: Διεθνές Συνέδριο για την Αρχαία Θεσσαλία, στη μνήμη του Δημήτρη Ρ. Θεοχάρη, Πρακτικά Βόλος, 29/10-1/11/1987. Αθήνα, 349-65.

Helly 2006

B. Helly, “La Thessalie au 3e siècle av. J.C.”, *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας* 2, 339-68.

Helly 2007

B. Helly, “Le dialecte thessalien, un autre modèle de développement”, in: Hajnal 2007, 198-200.

Helmann 1994

M.-Ch. Helmann, “La maison grecque: les sources épigraphiques”, *Tóποι* 4/1, 131-46.

Hepding 1910

H. Hepding, “Die Arbeiten zu Pergamon 1908-1909, II. Die Inschriften”, *MDAI(A)* 35, 401-88.

Hermansen 1982

G. Hermansen, Ostia. Aspects of Roman City Life, Edmonton.

Herrmann 1990

J.J. Herrmann, Jr., "Thasos and the Ancient Marble Trade: Evidence from American Museums", in: M. True – J. Podany (eds), *Marble. Art Historical and Scientific Perspectives on Ancient Sculpture*, Symposium Held at the J. Paul Getty Museum, April 28-30, 1988, Malibu, 73-100.

Herrmann 1992

J.J. Herrmann, Jr., "Exportation of dolomitic Marble from Thasos", in: M. Waelkens – N. Herz – L. Moens (eds), *Ancient Stones: Quarrying, Trade and Provenance* [Second Meeting of the Association for the Study of Marble and Other Stones Used in Antiquity, Leuven, October 16-20th, 1990 (*ASMOSIA 2*)], Leuven, 93-9.

Heuß 1962

A. Heuß, "Hellas", in: G. Mann – A. Heuß (eds), *Griechenland. Die hellenistische Welt, Propyläen Weltgeschichte III*, Berlin-Frankfurt a.M.-Wien, 69-400.

Higgins 1967

R.A. Higgins, *Greek Terracottas*, London.

Higgins 1980

R.A. Higgins, *Greek and Roman Jewellery*, London².

Higgins 1986

R.A. Higgins, *Tanagra and the Figurines*, London.

Hochstetter 1984

A. Hochstetter, *Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975-1979. Die handgemachte Keramik, Schichten 19 bis 1 (Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 3)*, Berlin.

Hoffmann 1906

O. Hoffmann, *Die Makedonen. Ihre Sprache und ihr Volkstum*, Göttingen.

Holleaux 1933

M. Holleaux, "Une inscription de Séleucie-de-Piérie", *BCH* 57, 6-67.

Holleaux 1938-1968

M. Holleaux, *Etudes d'épigraphie et d'histoire grecque*, I-IV, Paris (1969²).

Hönle – Henze 1981

A. Hönle – A. Henze, *Römische Amphitheater und Stadien, Gladiatorenkämpfe und Circuspiele*, Basel.

Hornblower 1991

S. Hornblower, *A Commentary on Thucydides*, I, Oxford.

Hornblower 2008

S. Hornblower, "Greek Identity in the Archaic and Classical periods", in: K. Zacharia (ed.), *Hellenisms. Culture, Identity, and Ethnicity from Antiquity to Modernity*, Hampshire, 37-58.

Højte 2005

J.M. Højte, *Roman Imperial Statue Bases from Augustus to Commodus (Aarhus Studies in Mediterranean Antiquity 7)*, Aarhus-Oxford.

Howgego 1995

C. Howgego, *Ancient History from Coins*, London.

Howland 1958

R.I. Howland, *Greek Lamps and Their Survivals (Athenian Agora IV)*, Princeton.

HPN

F. Bechtel, *Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit*, Halle 1917.

Iakov 2010

D. Iakov, "Milk in the Gold Tablets from Pelinna", *Trends in Classics* 2, 64-76.

IC

Inscriptiones Creticae ed. M. Guarducci, opera et consilio Friderici Halbherr collectae, I-IV, Rome 1935-1950.

IG

Inscriptiones Graecae, editio altera, Berolini 1903- .

IGCH

M. Thompson – O. Mørkholm – C.M. Kraay, An Inventory of Greek Coin Hoards, N. York 1973.

Ilieva 2007

P. Ilieva, “Thracian-Greek συμβίωσις on the Shore of the Aegean”, in: A. Ιακωβίδου (εκδ.), Η Θράκη στον Ελληνο-ρωμαϊκό Κόσμο. Πρακτικά του 10^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Θρακολογίας (Thrace in the Graeco-Roman world. Proceedings of the 10th International Congress of Thracology), Αθήνα/Athens, 212-26.

Ilieva 2009

P. Ilieva, “‘G 2-3 Ware’ and the non-Greek Populations on the North Aegean Coast. (Some Preliminary Notes on its Distribution Pattern and Contextual Characteristics)”, in: Z. Μπόνιας – J.Y. Perreault (εκδ.), Έλληνες και Θράκες. Έλληνες και Θράκες στην παράλια ζώνη και στην ενδοχώρα της Θράκης στα χρόνια πριν και μετά τον μεγάλο αποικισμό. Πρακτικά του διεθνούς Συμποσίου, Θάσος, 26-27 Σεπτεμβρίου 2008, Θάσος, 109-21.

Immerwahr 1990

H.R. Immerwahr, Attic Script. A Survey, Oxford.

Isthmia

Isthmia. Excavations by the University of Chicago under the auspices of the American School at Athens, Princeton, N.J.

Jacopi 1929α

G. Jacopi, Scavi nella necropolis di Jalasso, 1924-1928, *Clara Rhodos* III, Rhodi.

Jacopi 1929β

G. Jacopi, Scavi nella necropoli Camiresi, 1929-1930, *Clara Rhodos* IV, Rhodi.

Jameson – Runnels – van Andel 1994

M.H. Jameson – C.N. Runnels – T. van Andel, A Greek Countryside: The Southern Argolid from Pre-history to the Present Day, Stanford.

Jeammet 2007

V. Jeammet (ed.), Tanagras. De l'objet de collection à l'objet archéologique, Paris.

Jeammet – Mathieu 2010

V. Jeammet – N. Mathieu, “The figurines as a reflection of beliefs and rites”, in: V. Jeammet (ed.), Tanagras. Figurines for Life and Eternity. The Musée du Louvre's Collection of Greek Figurines, Balencia.

Jennison 1937

G. Jennison, Animals for show and pleasure in ancient Rome, Manchester 1937.

Jevtovic 1990

J. Jevtovic (ed.), Masters of Silver. The Iron Age in Serbia, Belgrade.

Jockey 1979

Ph. Jockey, “Neither School or Koine: The Local Workshops of Delos and their Unfinished Sculpture 177-184”, in: O. Palagia – W. Coulson (eds), Regional Schools in Hellenistic Sculpture, Exeter.

Johnson 1938

F.P. Johnson, “Red-figured Pottery at Chicago”, *AJA* 42, 345-61.

Josifovska 1958

B. Josifovska, “грчки натпис с осигнатура на уметникот ’Αδυμος Εύάνδρου”, *ZAnt* 8, 295-300 (p. 300, ‘resume’: “Inscription grecque avec la signature de l'artiste ΑΔΥΜΟΣ ΕΥΑΝΔΡΟΙ”).

Jucker 1961

H. Jucker, Das Bildnis im Blätterkelch, Geschichte und Bedeutung einer römischen Porträtform, Lausanne-Freiburg.

Jung 2002

R. Jung, Kastanas. Ausgrabungen in einem Siedlungshügel der Bronze- und Eisenzeit Makedoniens 1975-1979. Die Drehscheibenkeramik der Schichten 19 bis 11 (*Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 18), Kiel.

Kabus-Preishofen 1989

R. Kabus-Preishofen, Die hellenistische Plastik der Insel Kos (*MDAI[A]* Beih. 14), Berlin.

Kahil – Icard 1984

LIMC II (Zürich – München), s.v. ‘Artemis’, coll. 618-753 (L. Kahil – N. Icard).

Kähler 1965

H. Kähler, Der Fries vom Reiterdenkmal des Aemilius Paulus in Delphi (*MAR* 5), Berlin.

Kakoulli 2009

I. Kakoulli, Greek Painting Techniques and Materials from the Fourth to the First Century BC, London.

Kalaïtzi 2007

M. Kalaïtzi, Figured Tombstones from Macedonia, Fifth-First Cent. BC (unpubl. diss. – Oxford).

Kalléris 1988

J. Kalléris, Les Anciens Macédoniens, I-II.1 (*Collection de l’Institut français d’Athènes* 81), Athènes 1954, 1976 (repr.).

Kaltsas – Shapiro 2008

N. Kaltsas – A. Shapiro (eds), Worshipping Women. Ritual and Reality in Classical Athens (Catalogue of the Exhibition), Athens.

Kamptz 1982

H. von Kamptz, Homerische Personennamen: Sprachwissenschaftliche und historische Klassifikation, Göttingen.

Kankeleit 1994

A. Kankeleit, Kaiserzeitliche Mosaiken in Griechenland (Diss. München), München.

Kanowski 1984

M.G. Kanowski, Containers of Classical Greece. A Handbook of Shapes, St. Lucia-London-New York.

Karali-Giannakopoulou 1999

L. Karali-Giannakopoulou, Shells in Aegean Prehistory, Oxford (*BAR-IS* 761), Oxford.

Karamitrou-Mentessidi 2007

G. Karamitrou-Mentessidi, “The Late Bronze Age in Aiani”, in: B. Athanassov – R. Krauß – Vl. Slavčev (eds), Aegeo-Balkan Prehistory, publicized in 16th March (www.aegeobalkanprehistory.net).

Kassab Tezgör 2007

D. Kassab Tezgör, Tanagrénnes d’Alexandrie. Figurines de terre cuite hellénistiques des nécropoles orientales (*Etudes Alexandrines* 13), Paris-Caire.

Kasulke 2000

T. Kasulke, “Hadrian und die Jagd im Spiegel der zeitgenössischen Literatur”, in: Martini 2000, 101-27.

Kefalidou 2001

E. Kefalidou, “Late archaic polychrome pottery from Aiani”, *Hesperia* 70, 183-219.

Keil – Swoboda 1935

J. Keil – H. Swoboda, Denkmäler aus Lykaonien, Pamphylien und Isaurien, Wien.

Kennel 2001

N. Kennel, "Most Necessary for the Bodies of Men: Oil and its By-products in the Later Greek Gymnasium", in: M. Joyal (ed.), In Altum. Seventy-Five Years of Classical Studies in Newfoundland, St. John Newfoundland, 119-33.

Kienast 1982

D. Kienast, Augustus. Princeps und Monarch, Darmstadt.

Kienast 1990

D. Kienast, Römische Kaisertabelle, Darmstadt.

Kistler 1998

E. Kistler, Die 'Opferrinne-Zeremonie': Bankettideologie am Grab, Orientalisierung und Formierung einer Adelsgesellschaft in Athen, Stuttgart.

Kleiner 1984

G. Kleiner, Tanagrafiguren. Untersuchungen zur hellenistischen Kunst und Geschichte (*JdI* Ergh. 15, 1942' Neuaufage durch K. Parlasca – A. Linfert, 1984), Berlin.

Kleinknecht 1966

H. Kleinknecht, "Herodot und die makedonische Urgeschichte", *Hermes* 94, 134-46.

Koch 1975

G. Koch, *ASR* XII 6. Die mythologischen Sarkophage. Meleager, Berlin.

Koch – Sichtermann 1982

G. Koch – H. Sichtermann, Römische Sarkophage, München.

Kockel 1993

V. Kockel, Porträtreiefs stadtömischer Grabbauten, Mainz a.Rh.

Koeppel 1986

G. Koeppel, "Die historischen Reliefs der römischen Kaiserzeit, 4", *BJb* 186, 1-90.

Kondoleon 1999

Chr. Kondoleon, "Timing Spectacles: Roman Domestic Art and Performance", in: B. Bergmann – Chr. Kondoleon (eds), The Art of Ancient Spectacle, New Haven-London.

Korkut 1999-2000

T. Korkut, "Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit", *Adalya* 4, 181-94.

Kosmidou 2006

E. Kosmidou, "Greek Coins from the Eastern Cemetery of Amphipolis", *NC* 166, 415-31.

Kostial 1997

M. Kostial, Kelten im Osten. Gold und Silber der Kelten in Mittel und Osteuropa (Sammlung Lanz), München.

Kotitsa 1996

Z. Kotitsa, Hellenistische Tonpyxiden, Mainz a.Rh.

Kotitsa 1998

Z. Kotitsa, Hellenistische Keramik im Martin von Wagner Museum der Universität Würzburg, Würzburg.

Kottaridi 2002β

A. Kottaridi, "Discovering Aegae, the old Macedonian Capital", in: M. Stamatopoulou – M. Yeroulanou (eds), Excavating Classical Culture. Recent Archaeological Discoveries in Greece, Oxford, 75-81.

Kottaridi 2004β

A. Kottaridi, "The Lady of Aigai", in: D. Pandermalis (ed.), Alexander the Great. Treasures of an Epic Era of Hellenism, New York, 139-47.

Kottaridi 2006

A. Kottaridi, “Couleur et sens: L’emploi de la couleur dans la tombe de la reine Eurydice (pl. 59-62)”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 155-68.

Koukouli-Chrysanthaki 1970

Ch. Koukouli-Chrysanthaki, “Sarcophages d’Abdère”, *BCH* 94, 327-60.

Koukouli-Chrysanthaki *et al.* 1992

LIMC VI, s.v. ‘Heros Equitans’, coll. 1019-73 (Ch. Koukouli-Chrysanthaki – V. Machaira – P.A. Pantos).

Koukouli-Chrysanthaki 2002

Ch. Koukouli-Chrysanthaki, “Excavating Classical Amphipolis”, in: Stamatopoulou – M. Yeroulanou (eds), Excavating Classical Culture. Recent Archaeological Discoveries in Greece, Oxford, 57-73.

Koukouli-Chrysanthaki 2006

Ch. Koukouli-Chrysanthaki, “Les nécropoles de la Pérée thasienne: Oisymé et Galepsos”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 169-84.

Koukouvou – Stefani 2002

A. Koukouvou – E. Stefani, “Archaeological research and major public works”, in: 8th EAA Annual Meeting (24-29 September 2002), Abstracts book, 152.

Kouremenos – Parássoglou – Tsantsanoglou 2006

Th. Kouremenos – G.M. Parássoglou – K. Tsantsanoglou, The Derveni Papyrus, edited with introduction and commentary (*Studi e Testi per il Corpus dei Papiri Filosofici Greci e Latini* 13), Florence.

Kourempanas 2009

Th. Kourempanas, “The Chronology of the Hellenistic Coinage in the Name of the Macedonian Cities Thessaloniki, Pella and Amphipolis”, in: N. Holmes (ed.), Acts of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow 2009 (in pr.).

Kourempanas 2011

Th. Kourempanas, “Les monayes de bronze en Macédoine après la fin de la monarchie”, in: Th. Faucher – M.-Chr. Marcellesi – O. Picard (eds), Nomisma: La circulation monétaire dans le monde grec (*BCH* Suppl. 53), Paris, 199-211.

Kozenkova 1992

V.I. Kozenkova, Serzen’-Jurt. Ein Friedhof der späten Bronze- und Eisenzeit im Nordostkaukasus (AVA-Materialien 48), Mainz.

Kramer 1994

S. Kramer, “Das Grabmonument des T. Flavius Mikkalus aus Perinth”, *KölnJb* 27, 99-116.

Kroll 1993

J.H. Kroll, The Greek Coins (*The Athenian Agora* XXVI), Baltimore, Princeton.

Künzl 1988

E. Künzl, Der Römische Triumph, Bonn.

Kurtz 1975

D.C. Kurtz, Athenian White Lekythoi, Oxford.

Kyle 2001

D. Kyle, Spectacles of Death in ancient Rome, London-New York².

Kyrialeis 1975

H. Kyrialeis, Bildnisse der Ptolemäer (*Archäologische Forschungen* 2), Berlin.

Lagogianni-Georgakarakos 1998

M. Lagogianni-Georgakarakos, Die Grabdenkmäler mit Porträts aus Makedonien (*CSIR Griechenland* III.1 – Akademie von Athen), Athen.

Laks – Most 1997

A. Laks – Most (eds), *Studies on the Derveni Papyrus*, Oxford.

Landskron 2006α

A. Landskron, “Repräsentantinnen der orbis Romanus auf dem sog. Partherdenkmal von Ephesos”, in: Seipel 2006, 103-27.

Landskron 2006β

A. Landskron, “Das ‘Partherdenkmal’ von Ephesos. Ein Monument für die Antoninen”, *JÖAI* 75, 143-83.

Landucci Gattinoni 2003

F. Landucci Gattinoni, *L’arte del potere. Vita e opere di Cassandro di Macedonia (Historia Einzelschr. 171)*, Stuttgart.

La Rocca *et al.* 2010

E. La Rocca *et al.* (eds), *I Giorni di Roma. L’età della Conquista*, Roma.

Larousse 1874

P. Larousse, *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle*, XIV, Paris.

Laubscher 1975

H.P. Laubscher, *Der Reliefschmuck des Galeriusbogens in Thessaloniki*, Berlin.

Laumonnier 1977

A. Laumonnier, *La céramique hellénistique à reliefs I. Ateliers Ioniens (EADélos XXXI)*, Paris.

Lavan – Özgenel – Sarantis 2007

L. Lavan – L. Özgenel – A. Sarantis (eds), *Housing in Late Antiquity. From Palaces to Shops*, Leiden-Boston.

Lavin 1962

I. Lavin, “The House of the Lord. Aspects of the Role of Palace Triclinia in the Architecture of Late Antiquity and the Middle Ages”, *The Art Bulletin* 44, 1-27.

Lazaridis 1971

D. Lazaridis, *Thasos and its Peraia*, Athens.

Leake 1835

M.W. Leake, *Travels in Northern Greece*, III, London.

Le Bohec-Bouhet 2006

S. Le Bohec-Bouhet, “Réflexions sur la place de la femme dans la Macédoine antique”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 187-98.

Lejeune 1972

M. Lejeune, *Phonétique historique du mycénien et du grec ancien*, Paris.

Lefkandi III

M.R. Popham – I.S. Lemos, *Lefkandi III. The Toumba Cemetery*, Oxford 1996.

Lemos 1991

A. Lemos, *Archaic Pottery of Chios. The Decorated Styles*, Oxford.

Lémos 1992

A. Lémos, “Un atelier archaïque chioote en Macédoine orientale”, in: J.-Y. Perreault – F. Blondé (eds), *Les ateliers de potiers dans le monde grec aux époques géométrique, archaïque et classique (BCH Suppl. 23)*, Paris, 157-73.

Lemos 1997

A. Lemos, “Rizari. A cemetery in Chios town”, in: O. Palagia (ed.), *Greek Offerings. Essays on Greek Art in Honour of John Boardman*, London, 73-85.

Lentini 2009

M.C. Lentini, *Mosaici Mediterranei*, Palermo.

Leriche 2003

P. Leriche, "Peut on étudier la Syrie séleucide", in: F. Prost (ed.), *L'Orient méditerranéen: de la mort d'Alexandre aux campagnes de Pompée; cités et royaumes à l'époque hellénistique. Actes du colloque international de la SOPHAU à Rennes en avril 2003*, PUR-Pallas, Rennes, 117-48.

Le Roux 2009

Le Roux, "L'empereur romain et la chasse", in: *Trinquier – Vendries 2009*, 23-35.

Leschhorn 1984

W. Leschhorn, *Der Gründer der Stadt*, Stuttgart.

Lesuisse 1961

L. Lesuisse, "Le titre de *Caesar* et son évolution au cours de l'histoire de l'empire", *LEC* 29, 271-87.

Lesure 2003

R.G. Lesure, "Archaeologists and The Site", in: J.K. Papadopoulos – R.M. Leventhal (eds), *Theory and Practice in Mediterranean Archaeology: Old World and New World Perspectives (Cotsen Advanced Seminars 1)*, Los Angeles, 199-202.

Lewis 1986

D.M. Lewis, "Temple Inventories in Ancient Greece", in: M. Vickers (ed.), *Pots and Pans. A Colloquium on Precious Metals and Ceramics in the Muslim, Chinese and Graeco-Roman Worlds*, Oxford 1985 (*Oxford Studies in Islamic Art 3*), Oxford, 71-82.

Leyenaar-Plaisier 1979

P. Leyenaar-Plaisier, *Les terres cuites grecques. Catalogue de la collection du Musée des Antiquités de Leiden*, Leiden.

LGPN IV

P. M. Fraser – E. Matthews (eds), *A Lexicon of Greek Personal Names*, IV. Macedonia, Thrace, Northern Regions of the Black Sea, Oxford 2005.

Lhôte 2007

E. Lhôte, "Typologie des anthroponymes en -ος", in: M. B. Hatzopoulos (ed.), *Φωνῆς χαρακτήρεθνικός*. Actes du Ve Congrès International de Dialectologie Grecque, Athènes 28-30 septembre 2006 (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 52), Athènes, 271-94.

Liampi 1994

K. Liampi, "Argilos. History and Coinage", *NomKhron* 13, 7-36.

Liampi 1998α

K. Liampi, *Der makedonische Schild*, Bonn-Athen.

Liampi 1998β

K. Liampi, "A Hoard of Bronze Coins of Alexander the Great", in: R. Ashton – S. Hurter (eds), *Studies in Greek Numismatics in Memory of Martin Jessop Price*, London, 247-53.

Liampi 2000

K. Liampi, "The circulation of bronze Macedonian royal coins in Thessaly", in: C.C. Mattusch – A. Brauer – S.E. Knudsen (eds), *From the parts to the whole*, vol. 1, *Acta of the 13th International Bronze Congress*, held at Cambridge, Massachusetts, May 28 – June 1, 1996, Portsmouth, Rhode Island, 220-25.

Liampi 2002

K. Liampi, "Die Einführung des Kultes des Zeus Eleutherios in Makedonien. Die numismatischen Zeugnisse aus dem Hortfund von Serres", *MDAI(A)* 117, 203-20.

Liampi 2005

K. Liampi, *Argilos. A Historical and Numismatic Study*, KERMA I, Λυδία Αιθώος, Society for the Study of Numismatics and Economic History, Athens.

Liedtke 2005

C. Liedtke, Ρώμη και Όστια: μια πρωτεύουσα και το επίνειό της, στο: W. Hoepfner (εκδ.), Ιστορία της κατοικίας 5000π.Χ. – 500μ.Χ. (ελλ. μτφρ. H. Τσιριγκάκης), Θεσσαλονίκη, 709-63.

Lim 1999

R. Lim, "In the 'Temple of Laughter' Visual and Literary Representations of Spectators at Roman Games", in: B. Bergmann – Chr. Kondoleon, *The Art of Ancient Spectacle*, New Haven-London, 343-65.

LIMC

J. Boardmans (ed.), *Lexicon Iconographicum Mythologiae Graecae*, I-X, Zürich 1981-2009.

Ling 1992

R. Ling, *Roman Painting*, Cambridge².

Lönnqvist 1997

K. Lönnqvist, *Studies on the Hellenistic Coinage of Athens: The Impact of Macedonia on the Athenian Money Market in the 3rd Century B.C.* (*Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens* 6), Athens.

LSJ

H.G. Liddel – R. Scott – H. Stuart Jones, *A Greek – English Lexicon*, Oxford 1940⁹; With a Supplement (1968); Revised Supplement, ed. P.G.W. Glare, Oxford.

Lund 2005

J. Lund, "An Economy of Consumption. The **Eastern Sigillata. An Industry in the Late Hellenistic Period**", in: Archibald – Davies – Gabrielsen 2005, 233-52.

Lullies 1971

R. Lullies, "Der Dinos des Berliner Malers", *AntK* 14, 44-55.

Lyons 1996

C.L. Lyons, *The Archaic Cemeteries (Morgantina Studies* 5), Princeton.

Maderna 2004

C. Maderna, "Die letzten Jahrzehnte der spätklassischen Plastik. Form und Raum", in: P.C. Bol (ed.), *Die Geschichte der antiken Bildhauer Kunst II. Klassische Plastik*, Mainz a.Rh., 303-82.

Malamidou 2005

V. Malamidou, *Roman Pottery in Context. Fine and Coarse wares from fine sites in north-eastern Greece (BAR-IS 1386)*, Oxford.

Malfitana 2002

D. Malfitana, "Eastern Terra Sigillata in the Eastern Mediterranean. Notes on an initial quantitative analysis", in: F. Blondé *et al.* (ed.), *Céramiques hellénistiques et Romaines*, Lyon, 133-57.

Malkin 1998

I. Malkin, *The Returns of Odysseus. Colonization and Ethnicity*, Berkeley-Los Angeles.

Mallios 2004

G.K. Mallios, "A Hellensitic Sanctuary at Ano Poli, Thessaloniki. The Terracotta Figurines", *Eγνατία* 8, 239-66.

Maniatis *et al.* 2010

Y. Maniatis – D. Tambakopoulos – E. Dotsika – Th. Stefanidou-Tiveriou, "Marble provenance investigation of Roman sarcophagi from Thessaloniki", *Archaeometry* 52.1, 45-58.

Marangou 1975

L. Marangou, "Collection Dolly Goulandris I. Bijoux en or", *BCH* 99, 365-78.

Marasco 1988

G. Marasco, *Economia, commerci e politia nel Mediterraneo fra il III e il II secolo A.C.*, Firenze.

Marcadé 1969

J. Marcadé, Au Musée de Délos. Etude sur la sculpture hellénistique en ronde bosse découverte dans l'île, Paris.

Marchet 2008

G. Marchet, "Mittere mapam", in: J. Nelis-Clément – J.-M. Roddaz (eds), Le cirque romain et son image, Bordeaux.

Marinatos 1967

S. Marinatos, Kleidung. Haar- und Basttracht. *ArchHom* I, A-B, Göttingen.

Martini 2000

W. Martini (ed.), Die Jagd der Eliten in den Erinnerungskulturen von der Antike bis in die frühe Neuzeit, Göttingen.

Martini – Schernig 2000

W. Martini – E. Schernig, "Das Jagdmotiv in der imperialen Kunst hadrianischer Zeit", in: Martini 2000, 129-55.

Massar 2008

N. Massar, "Les thymiatèria dans le monde grec. Etat des lieux", in: A. Verbanck-Pierard *et al.* (eds), Parfums de l'Antiquité, Marienmont, 191-205.

Masson 1959

O. Masson, "Notes d'anthroponymie grecque et asianique", *BeitrNamF* 10, 159-81 (= *OGS* I, 19-37).

Masson 1990

O. Masson, "Remarques sur la transcription du *w* par *beta* et *gamma*", in: H. Eichner – H. Rix (eds), Sprachwissenschaft und Philologie. Jacob Wackernagel und die Indogermanistik heute. Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft, Basel 13. 15. Okt. 1988, Wiesbaden, 202-12.

Masson 1992

O. Masson, "L'apport de l'anthroponymie grecque à l'étymologie et à l'histoire des mots", in: F. Letoublon (ed.), La langue et les textes en grec ancien, Actes du colloque Pierre Chantraine, Amsterdam, 257-65 (= *OGS* III, 140-8).

Masson 1993

O. Masson, "Quand le nom Πτολεμαῖος était à la mode", *ZPE* 98, 157-67 (= *OGS* III, 149-59).

Matheson 1994

S.B. Matheson, An Obsession with Fortune. Tyche in Greek and Roman Art (*Yale University Art Gallery Bulletin* 1994), New Haven.

Maul-Mandelarzt 1990

E. Maul-Mandelarzt, Griechische Reiterdarstellungen in agonistischem Zusammenhang, Frankfurt a.M.

McGing 2008

Br. McGing, "Subjection and Resistance to the Death of Mithridates", in: A. Erskine (ed.), A Companion to the Hellenistic World, Oxford, 71-89.

Mauri 1953

A. Mauri, La peinture romaine, Génève.

Megaw 1936

H. Megaw, "Archaeology in Greece 1935-1936: Macedonia", *JHS* 56, 147-9.

Meloni 1953

P. Meloni, Perseo e la fine della Monarchia Macedone, Roma.

Mendel 1914

G. Mendel, Musées impériaux Ottomans. Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines, II, Constantinople.

Messerschmidt 2003

W. Messerschmidt, *Prosopopoia. Personifikationen politischen Charakters in spätklassischer und hellenistischer Kunst*, Köln-Weimar-Wien.

Metzger 1944-45

H. Metzger, "Dionysos Chthonien d'après les monuments figurés de la période classique", *BCH* 68-69, 296-339.

Meyer 1980

H. Meyer, "Die Frieszyklen am sogenannten Triumphbogen des Galerius in Thessaloniki", *JdI* 95, 374-444.

Meyer 1991

H. Meyer, *Antinoos*, München.

Meyer M. 1998

M. Meyer, "Eine hellenistische Marmorstatuette mit Mauerkrone. Tyche oder Kybele", in: R. Rolle – K. Schmidt (eds), *Archäologische Studien in Kontaktzonen der antiken Welt*, Göttingen, 287-90.

Meyer M. 2006α

M. Meyer, Die Personifikation der Stadt Antiocheia. Ein neues Bild für eine neue Gottheit (*JdI* Ergh. 33), Berlin-New York.

Meyer M. 2006β

M. Meyer, "Der Kaiser, Apollon-Helios und die Stadt", in: Seipel 2006, 129-41.

Meyer-Schlichtmann 1988

C. Meyer-Schlichtmann, Die Pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon (*PergF* 61), Berlin.

Mikkola 2008

M. Mikkola, "Heroa as Described in the Ancient Written Sources", in: L. Pietilä-Castrén - Vesa Vahtikari (eds). *Grapta poikila II. Saints and Heroes (Papers and monographs of the Finnish Institute at Athens 14)*, Helsinki, 1-32.

Millar 1987

F. Millar, "The Problem of Hellenistic Syria", in: A. Kurt – S. Sherwin-White (eds), *Hellenism in the East: the Interaction of Greek and non Greek Civilization from Syria to Central Asia after Alexander*, London.

Miller 1974

S. Miller, "A Family of Halikarnassians in North-Central Greece", *AJA* 78, 151-2.

Miller 1988

S. Miller, "The Theorodokoi of the Nemean Games", *Hesperia* 75, 147-63.

Miller 1993

S.G. Miller, *The Tomb of Lyson and Kallikles: a Painted Macedonian Tomb*, Mainz a.Rh.-New York.

Miller 2000

S.G. Miller, "Macedonians at Delphi", in: A. Jacquemin (ed.), *Delphes cent ans après la Grande fouille. Essai de bilan. Actes du colloque international organisé par l'EFA, 17-20 septembre 1992 (BCH Suppl. 36)*, Paris, 263-81.

Miller-Amerman 2002

R. Miller-Amerman, *The Sanctuary of Santa Venera at Paestum II. The Votive Terracottas*, Ann Arbor-Michigan.

Mitford 1991

T.B. Mitford, "Inscriptiones Ponticae-Sebastopolis", *ZPE* 87, 192.

Mitrevski 2005

Dr. Mitrevski (ed.), *Vardarski Rid I*, Skopje.

Mitsopoulos-Leon 1991

V. Mitsopoulos-Leon, Die Basilica am Staatsmarkt in Ephesos, Teil I. Keramik hellenistischer und römischer Zeit, Wien.

Mitsopoulos-Leon 1993

V. Mitsopoulos-Leon, “The Statue of Artemis at Lousoi: Some Thoughts”, in: O. Palagia – W. Coulson (eds), Sculpture from Arcadia and Laconia. Proceedings of an International Conference held at the American School of Classical Studies at Athens, April 10-14, 1992, Oxford, 33-9.

Mitsopoulos-Leon – Lang-Auinger 2007

V. Mitsopoulos-Leon – Cl. Lang-Auinger, Die Basilica am Staatsmarkt in Ephesos, Teil 2. Funde klassischer bis römischer Zeit, Wien.

Mollard-Besques 1963

S. Besques, Musée National du Louvre. Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre-cuite grecs et romains, II. Myrina, Paris.

Mollard-Besques 1972

S. Besques, Musée National du Louvre. Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terrecuite grecs, étrusques et romains, III. Epoques hellénistique et romaine. Grèce et Asie Mineure, Paris.

Mollard-Besques 1986

S. Besques, *op.cit.*, IV.1.

Mollard-Besques 1992

S. Besques, *op.cit.*, IV.2.

Mollard-Besques 1994

S. Besques, Figurines et reliefs grecs en terre cuite, Paris.

Mommsen – Hertel – Mountjoy 2001

H. Mommsen – D. Hertel – P. Mountjoy, Neutron Activation Analysis of the Pottery from Troy in the Berlin Schliemann Collection, AA, 169-211.

Moret 1990

J.-M. Moret, “Ιδω ἀποταυρουμένη”, RA, 3-26.

Moretti 1982

L. Moretti, “Sulle legge ginnasiarchica di Berea”, RIFC 110, 62.

Moretti M. 1962

M. Moretti, Il Museo Nationale di Villa Giulia, Roma.

Morris 1997

I. Morris, Ταφικά τελετουργικά έθιμα και κοινωνική δομή στην κλασική αρχαιότητα (ελλ. μτφρ. K. Μαντέλη), Ηράκλειο.

Morris S. 1984

S. Morris, The Black and White Style. Athens and Aigina in the Orientalizing Period, New Haven.

Muellner – Nagy – Papadopoulou – Schironi 2008

L. Muellner – G. Nagy – I. Papadopoulou – F. Schironi (eds), Center for Hellenic Studies Derveni Papyrus Conference Proceedings, Washington DC, July 7-9, 2008, Washington, DC, Cambridge, Mass. (in pr.).

Muller 1996

A. Muller, Les terres cuites votives du Thesmophorion. De l’atelier au sanctuaire (*EtThas XVII*), Paris.

Muller 1999

A. Muller, “‘Copillage’ et ‘bidouillage’ d’images dans l’antiquité. L’exemple de la terre cuite grecque”, in: D. Mulliez (ed.), La transmission de l’image dans l’antiquité (*Cahiers de la Maison de la Recherche, Université Charles-de-Lille 3*), Ateliers 21, 65-77.

Müller-Karpe 1974

H. Müller-Karpe, Beiträge zu italienischen und griechischen Bronzefunde (*PBF* 20.1), München.

Musche 1992

B. Musche, Vorderasiatischer Schmuck von der Anfängen bis zur Zeit der Achaemeniden, Leiden-Köln.

Mustili 1932

D. Mustili, "La necropoli tirrenica di Efestia", *ASAtene* 15-16, 1-278.

Naumann 1983

F. Naumann, Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst (*MDAI*[*Ist*] Beih. 28), Tübingen.

Neeft 1991

C.W. Neeft, *Addenda and Corrigenda* to D. A. Amyx, Corinthian Vase-painting in the Archaic Period, Amsterdam.

Neeft 1996

C.W. Neeft, "Ceramica di imitazione corinzia", in: E. Lippolis (ed.), *I Greci in Occidente. Arte e artigianato in Magna Grecia*, Napoli, 280-91.

Neumann 1965

G. Neumann, Gestern und Gebärden in der griechischen Kunst, Berlin.

Neumann 1988

G. Neumann, "Ein späthellenistisches Tondo-Bildniss", *MDAI(A)* 103, 221-38.

Nigdelis 1995

P.M. Nigdelis, "Oberpriester und Gymnasiarchen im Provinziallandtag Makedoniens: eine neue Ehreninschrift aus Beroia", *Klio* 77, 170-83.

Noble 1965

J.V. Noble, *The Techniques of Attic Painted Pottery*, New York.

Novi Pazar 1969

D. Mano-Zisi – Lj.B. Popovic, *Novi Pazar* (Beograd).

Oberleitner 2006

W. Oberleitner, "Zum Partherdenkmal: drei Problemkreise", in: Seipel 2006, 13-23.

Oberleitner 2009

W. Oberleitner *et al.*, Das Partherdenkmal von Ephesos (*Schriften des Kunsthistorischen Museums* 11A), Wien.

OGS I, II

O. Masson, *Onomastica Graeca Selecta*, I, II, Paris 1990.

OGS III

O. Masson, *Onomastica Graeca Selecta*, III, *Hautes Etudes du monde Gréco-romain*, Genève 2000.

Oliver 1977

A. Oliver, *Silver for the Gods*, Toledo.

Oppermann 2006

M. Oppermann, Der thrakische Reiter des Ostbalkanraumes im Spannungsfeld von *Graecitas, Romanitas* und lokalen Traditionen, Langenweßbach.

Osborne 1985

R. Osborne, "Buildings and Residence on the Land in Classical and Hellenistic Greece: the Contribution of Epigraphy", *BSA* 80, 119-28.

Osborne 1992

R. Osborne, "Is it a Farm? The Definition of Agricultural Sites and Settlements in Ancient Greece", in: B. Wells (ed.), *Agriculture in Ancient Greece*, Proceedings of the Seventh International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 16-17 May 1990, Stockholm, 21-5.

Osborne 1996

R. Osborne, *Greece in the Making 1200-479 BC*, London.

Outschar 1990

U. Outschar, "Zum Monument des C. Memmius", *JÖAI* 60, 57-85.

Özgan 1995

R. Özgan, *Die griechischen und römischen Skulpturen aus Tralleis (Asia Minor Studien 15)*, Bonn.

Panayotou 2007α

A. Panayotou, "The Position of the Macedonian Dialect", in: A.-F. Christidis (ed.), *A History of Ancient Greek. From the Beginnings to Late Antiquity*, Cambridge 433-43, 507-8.

Panayotou 2007β

A. Panayotou, "Macedonian among Ancient Literary Tradition, 19th century Debates and the New Texts", in: Hajnal 2007, 385-92.

Pantermalis 1997

D. Pantermalis, *DION, The Archaeological Site and the Museum*, Athens.

Pantermalis 2005

D. Pantermalis (ed.), *Alexander the Great. Treasures from an Epic Era of Hellenism*, New York.

Panvini – Giudice 2004

R. Panvini – F. Giudice (eds), **Tα Αττικά. Veder Greco a Gela ceramiche attiche figurate dall' antica colonia, Gela, Siracusa, Rodi**.

Panvini – Sole 2009

R. Panvini – L. Sole (eds), *La Sicilia in età arcaica. Dalle apoikiae al 480 a.C. Catalogo della mostra, Caltaniseta-Catania, Palermo*.

Papadopoulos 1989

J.K. Papadopoulos, "An Early Iron Age Potter's Kiln at Torone", *MeditArch* 2, 9-44.

Papadopoulos 2003

J.K. Papadopoulos, *Ceramicus Redivivus. The Early Iron Age Potter's Field in the Area of the Classical Athenian Agora (Hesperia Suppl. 31)*, Princeton.

Papadopoulos 2005

J.K. Papadopoulos, *The Early Iron Age Cemetery at Torone*, Los Angeles.

Papastamos 1970

D. Papastamos, *Melische Amphoren (Orbis Antiquus 25)*, Münster.

Papazoglou 1988

F. Papazoglou, *Les villes de Macédoine à l'époque romaine (BCH Suppl. 16)*, Athènes-Paris.

Pape 1975

P. Pape, *Griechische Kunstwerke aus Kriegsbeute und ihre öffentliche Aufstellung in Rom*, Marburg.

Parker 2000

R. Parker, "Theophoric Names and the History of the Greek Religion", in: S. Hornblower – E. Matthews (eds), *Greek Personal Names. Their Value as Evidence (Proceedings of the British Academy 104)*, Oxford, 53-80.

Paspalas 1995

St.A. Paspalas, *The Late Archaic and Early Classical Pottery of the Chalkidice in its Wider Aegean Context (unpubl. diss. – Oxford University)*, Oxford.

Paspalas 2006

St. Paspalas, "Persian Type Furniture in Macedonia: The Recognition and Transmission of Forms", *AJA* 104, 531-60.

Paspalas 2006-2007

St.A. Paspalas, "A Group of Late Geometric Pottery from Torone and its wider Aegean Context", in: *id.* – J.-P. Descouedres (eds), Proceedings of the 25th Anniversary Symposium of the Australian Archaeological Institute at Athens, Athens 10-12 October 2005 (*MeditArch* 19/20), 25-43.

Patanè 1988

R. Patanè, "Ricerche e problemi di archeologia centuripina", *Sicilia Archeologica* XXI, Fasc. 66-68, 93-100

Pelekidis 1921

S. Pelekidis, "Chronique des Fouilles", *BCH* 45, 541.

Pemberton 2003

E. Pemberton, "Classical and Hellenistic Pottery from Corinth and its Athenian Connections", in: C.K. Williams – N. Bookidis (eds) *Corinth* XX: Centenary 1896-1996, Princeton, 167-79.

Pensabene 2009

P. Pensabene, "I mosaici della villa romana del Casale: distributione, programmi, iconografici, maestranze", in: M.C. Lentini (ed.), *Mosaici Mediterranei*, Palermo 2009, 87-116.

Perlzweig 1971

J. Perlzweig, *Lamps of the Roman Period*, Princeton.

Perreault 1999

J.Y. Perreault, "Céramique et échanges: la production de 'coupes-cratères à décor subgéométrique' et de 'coupes à points' thasiennes et le commerce thasiens en mer Noire", in: H. Koukouli – A. Müller – S. Papadopoulos (eds) *Thasos, matières premières et technologie de la Préhistoire à nos jours. Actes du Colloque de Liménaria-Thasos* (26 au 29 sept. 1995), Kavala-Athènes, 253-60.

Perreault – Bonias 2006

J.Y. Perreault – Z. Bonias, "L'habitat d'Argilos: les céramiques archaiques, un aperçu", in: J. de la Genière (ed.), *Les clients de la céramique grecque (Cahiers du Corpus Vasorum Antiquorum)*, Paris, 50-4.

Perron 2006

M. Perron, *Argilos: La céramique peinte de Chalcidique des VIe et Ve siècles av. J.-C.* (unpubl. MA – Montréal), Montréal.

Petsas *et al.* 2000

Ph. Petsas – M.B Hatzopoulos – L. Gounaropoulou – P. Paschidis, *Inscriptions du sanctuaire de la Mère des dieux autochtone de Leukopetra (Macédoine)* (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 28), Athènes.

Pflug 1988

H. Pflug, *Antike Helme. Sammlungen Lipperheide und andere Bestände des Antikenmuseums Berlin*, Berlin.

Pflug 1989

H. Pflug, *Römische Porträtstelen in Oberitalien, Untersuchungen zu Chronologie, Typologie und Ikonographie*, Mainz a.Rh.

Pfrommer 1989

M. Pfrommer, *Studien zu alexandrinischer und grossgriechischer Toreutik*, Berlin.

Pfuhl – Möbius 1977

E. Pfuhl – H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs*, I, Mainz a.Rh.

Pfuhl – Möbius 1979

E. Pfuhl – H. Möbius, *op.cit.*, II, Mainz a.Rh.

Philippaki 1967

B. Philippaki, *The Attic Stamnos*, Oxford.

Plekett 1984

H.W. Plekett, "Urban elites and the Economy in the Greek cities of the Roman Empire", *MBAH* 3, 3-36.

Pollitt 1979

J. J. Pollitt, "Kernoi from the Athenian Agora", *Hesperia* 48, 205-33.

Pollitt 1986

J.J. Pollitt, *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge.

Popham *et al.* 1982

M.R. Popham – K. Touloupa – L.H. Sackett, "Further excavations of the Toumba cemetery at Lefkandi, 1981", *BSA* 77, 213-48.

Prange 1990

M. Prange, "Das Bildnis Arsinoes II. Philadelphos", *MDAI(A)* 105, 197-211.

Price 1991

M.J. Price, *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidæus*, Zürich-London.

Price P. 1984

P. Price, *Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge.

Prokopov 1990

I. Prokopov, "The Circulation of Bronze Coins in South-Western Thrace from the End of the 3rd to the End of the 1st Century BC", in: Proceedings of the 10th International Congress of Numismatics, London 1986 (*International Association of Professional Numismatist*, Special Publication 11), London, 89-93.

Prottung 1995

P. Prottung, *Darstellungen der hellenistischen Stadttypen*, Münster.

Psoma *et al.* 2008

S. Psoma – C. Karadima – D. Terzopoulou, **The coins from Maroneia and the classical city at Molyvoti**. A contribution to the history of Aegean Thrace (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 62), Athens.

Pugliese-Carratelli 1987

G. Pugliese-Carratelli (ed.), *Magna Grecia. Lo sviluppo politico, sociale ed economico*, Napoli.

Pugliese Carratelli 2001

G. Pugliese Carratelli, *Le lamine d'oro orfiche: Istruzioni per il viaggio oltremondano degli iniziati greci* (*Biblioteca Adelphi* 419), Milano.

Rackham – Moody 1992

O. Rackham – J.A. Moody, "Terraces", in: B. Wells (ed.), *Agriculture in Ancient Greece*, Proceedings of the Seventh International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 16-17 May 1990 (*Skrifter utgivna av Svenska Institutet i Athen* 4, XLII), Stockholm, 123-30.

Reinders 2004

H.R. Reinders, "Coinage and coin circulation in New Halos", in: *Οβολός* 7. Το νόμισμα στο θεσσαλικό χώρο, Πρακτικά Γ' επιστημονικής συνάντησης, Αθήνα, 185-206.

Reinders 2009

H.R. Reinders, "The Hellenistic city of New Halos. A creation of Demetrios Poliorketes?", in: *To Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας* 2, Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης, Βόλος 16.3-19.3.2006, I: Θεσσαλία, Βόλος, 369-79.

Reinsberg 1980

C. Reinsberg, *Studien zur hellenistischen Toreutik*, Hildesheim.

Rengakos 1993

A. Rengakos, *Der Homer und die hellenistischen Dichter* (*Hermes Einzelschr.* 64), Stuttgart.

Rey 1921

L. Rey, *Observations sur les premiers habitats de la Macédoine. Recueilles par le Service Archéologique de l'armée d'Orient, 1916-1919, (région de Salonique)* (*BCH Suppl.* 41-3), Paris.

Reynolds 1996

J. Reynolds, "Honouring Benefactors at Aphrodisias: A New Inscription" (*JRA Suppl.* 20), 121-6.

Rhomiopoulou 2006

K. Rhomiopoulou, "Nécropoles macédoniennes du littoral et de l'arrière-pays (pl. 39)", in: Guimier – Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 301-9.

Rhomiopoulou – Kilian-Dirlmeier 1989

K. Rhomiopoulou – I. Kilian-Dirlmeier, "Neue Funde von Vergina", *PZ* 64, 86-151.

Rhomiopoulou – Schmidt-Dunas 2010

K. Rhomiopoulou – B. Schmidt-Dunas, Das Palmettengrab in Lefkadia (*MDAI[A] Beih.* 21), Mainz a.Rh.

Richter 1965

G.M.A. Richter, "The Origin of the Bust Form for Portraits", in: *Χαριστήριον εις Αναστάσιον Ορλάνδον (Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας* 54), Α', Αθήναι, 59-62.

Richter 1967

G.M.A. Richter, *Attic Red-Figured Vases. A Survey*, New Haven.

Richter 1984

G.M.A. Richter, *The Portraits of the Greeks*, Oxford.

Richter – Milne 1935

M.A. Richter – M.J. Milne, *Shapes and Names of Athenian Vases*, New York.

Riedweg 1998

Ch. Riedweg, "Initiation – Tod – Unterwelt. Beobachtungen zur Kommunikationssituation und narrativen Technik der orphisch-bakchischen Goldblättchen," in: F. Graf (ed.), *Ansichten griechischer Rituale: Geburtstags-Symposium für Walter Burkert*, Castelen bei Basel 15. bis 18. März 1996, Stuttgart-Leipzig, 359-98 (= engl. transl., in: Edmonds 2011]).

Riedweg 2002

Ch. Riedweg, "Poésie orphique et rituel initiatique: Éléments d'un 'Discours sacré' dans les lamelles d'or", *RHR* 219, 459-81.

Risser 2001

M.K. Risser, *Corinthian Conventionalizing Pottery*, *Corinth* VII.5, Princeton.

Rizakis 1998

A. Rizakis, *Achaie II. La cité de Patras* (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 25), Athènes.

Robert 1940

L. Robert, *Les gladiateurs dans l'Orient grec* (Bibliothèque de l'Ecole des Hautes Etudes, Fasc. 278), Paris (Amsterdam 1971²).

Robertson 1983

M. Robertson, "The Berlin Painter at the Getty Museum and Some Others", *Greek Vases in J. Paul Getty Museum I*, Malibu, 55-72.

Robertson 1992

M. Robertson, *The art of vase-painting in Classical Athens*, Cambridge.

Robertson 1993

M. Robertson, "What is 'Hellenistic'. About Hellenistic Art", in: P. Green (ed.), *Hellenistic History and Culture*, Berkeley, 67-90.

Robinson 1931

D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus*, III. The Coins Found at Olynthus in 1928, Baltimore.

Robinson 1931α

D.M. Robinson, "New Inscriptions from Olynthus and Environs", *TAPhA* 62, 40-56.

Robinson 1933α

D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus* V. Mosaics, Vases and Lamps of Olynthus Found in 1928 and 1931, Baltimore.

Robinson 1933β

D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus* VI. The Coins Found at Olynthus in 1931, Baltimore.

Robinson 1942

D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus* XI. Necrolynthia. A Study in Greek Burial Customs and Anthropology. Baltimore.

Robinson 1950

D.M. Robinson, *Excavations at Olynthus* XIII. Vases Found in 1934 and 1938, Baltimore.

Robinson – Clement 1938

D.M. Robinson – P.A. Clement, *Excavations at Olynthus* IX. The Chalcidic Mint and the Excavation Coins Found in 1928-1934, Baltimore.

Robinson – Clement 1952

D.M. Robinson – P.A. Clement, *Excavations at Olynthus* XIV. Terracotas, Lamps and Coins Found in 1934 and 1938, Baltimore.

Robinson H. 1959

H.S. Robinson, Pottery of the Roman Period (*Athenian Agora* V), Princeton.

Rochette 1997

B. Rochette, Le latin dans le monde grec. Recherches sur la diffusion de la langue et des lettres latines dans les provinces hellénophones de l'Empire romain (*Collection Latomus* 233), Brussels.

Roccos 2000

L.J. Roccos, "Back-Mantle and Peplos: The Special Costume of Greek Maidens in 5th Century Funerary and Votive Reliefs", *Hesperia* 69, 235-65.

Rogl 1996

O. Rogl, "Hellenistische Reliefsbecher aus der Stadt Elis", *JÖAI* 65 Beibl., 112-58.

Rogl 1999

O. Rogl, "Homerische Becher aus der Stadt Elis", in: Δ' ΕΠΣΕΚ, 317-28.

Rogl 2001

O. Rogl, "Töpfersignaturen aus hellenistischen Reliefsbechern", *JÖAI* 70, 135-55.

Roller 1981α

L.E. Roller, "Funeral games in Greek art", *AJA* 85, 107-19.

Roller 1981β

L.E. Roller, "Funeral games for historical persons", *Stadium* 7, 1-18.

Roller 1999

L.E. Roller, In Search of God the Mother. The Cult of Anatolian Cybele, Berkeley-Los Angeles-London.

Rolley 1965

C. Rolley, "Le sanctuaire des Dieux Patrôoi et le Thesmophorion de Thasos", *BCH* 89, 441-83.

Roscher 1965

W.H. Roscher, *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie*, Leipzig.

Rostovtzeff 1972

M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Hellenistic World*, I, II, Oxford.

Rotroff 1997α

S. Rotroff, "From Greek to Roman in Athenian Ceramics", in: M. Hoff – *id.*, *The Romanization of Athens: Proceedings of an International Conference held at Lincoln, Nebraska (April 1996) (Oxbow Monograph 94)*, Oxford, 97-116.

Rotroff 1997β

S. Rotroff, *Hellenistic Pottery, Athenian and Imported Wheel made Tableware and Related Material (Athenian Agora XXIX)*, Princeton.

Rotroff 2006

S. Rotroff, "Molds, Productions and Preparations", in: E' *EπΣEK*, 496-501.

Roussel 1942-3

P. Roussel, "Décret des peliganes de Laodicée-sur-Mer", *Syria* 23, 21-32.

Rouveret – Walter 2004

A. Rouveret avec la collaboration de Ph. Walter, *Peintures grecques antiques, la collection hellénistique du musée du Louvre*, Paris.

Rumscheid 2006

F. Rumscheid, *Die figürlichen Terrakotten von Priene*, Wiesbaden.

Said 2002

W.B. Said, *Τυπολογία της κατοικίας της ρωμαϊκής περιόδου στην Ανατολική Μεσόγειο (αδημ. διακτ. διατρ. – ΕΚΠΑ)*, Αθήνα.

Salviat 1978

F. Salviat, "La céramique de style chiote à Thasos", in: *Les céramiques de la Grèce de l'Est et leur diffusion en Occident. Actes du colloque de Naples, 6-9 juillet Naples (Collection Internationale du CNRS 569)*, Paris 87-92.

Salviat 1983α

F. Salviat, "La céramique thasienne orientalisante et l'origine des vases 'méliens'", in: *Les Cyclades: Matériaux pour une étude de géographie historique. Table ronde réunie à l'Université de Dijon les 11, 12 et 13 mars 1982*, Paris, 185-90.

Salviat 1983β

F. Salviat, "Les plats creux insulaires à décor orientalisant à Thasos", *op.cit.*, 201-16.

Salviat – Weill 1960

F. Salviat – N. Weill, "Un plat du VIIe siècle à Thasos: Bellérophon et la Chimére", *BCH* 84, 384-6.

Sandys 1969

J.E. Sandys, *Latin Epigraphy. An Introduction to the Study of Latin Inscriptions* (S.G. Cambell²), Groningen.

Saripanidi 2010

V. Saripanidi, "Local and Imported Pottery from the Cemetery of Sindos (Macedonia): Interrelations and Divergences", in: H. Tréziny (ed.), *Grecs et Indigènes de la Catalogne à la Mer Noire*, Paris, 471-80.

Sartre 2001

M. Sartre, *D'Alexandre à Zénobie. Histoire du Levant antique*, Paris.

Schama 1995

S. Schama, *Landscape and Memory*, New York-London.

Scheidel – Morris – Seiller 2007

W. Scheidel – J. Morris – R. Seiller (eds), *The Cambridge Economic History of the Greco-Roman World*, Cambridge.

Schleiermacher 1981

M. Schleiermacher, “Zu Ikonographie und Herleitung des Reitermotivs auf römischen Grabsteinen”, *Boreas* 4, 61-96.

Schliemann 1880

H. Schliemann, *Ilios. The City and Country of the Trojans*, London.

Schmidt 1939

J. Schmidt, *RE* XVIII.1 (1939), s.v. ‘Orestai’, coll. 960-5.

Schmidt S.G. 2006

S.G. Schmidt, Boire pour Apollon (*Eretria* 16), Lausanne.

Schmitthennner 1969

W. Schmitthennner, “*Imperator Caesar*. Eine Studie zur Namengebung”, in: *id.* (ed.), *Augustus (Wege der Forschung* 128), Darmstadt, 264-90.

Schuller 2004

ThesCRA II, s.v., 3d. ‘Heroisierung, Apotheose’ II.A 129 – 131 (W. Schuller), Los Angeles.

Schuller Chr. 2004

Chr. Schuller, “Die Gymnasiarchen in hellenistischer Zeit”, in: D. Kah – P. Schoz (eds), *Das hellenistische Gymnasium*, Berlin, 163-92.

Schürman 1989

W. Schürman, *Katalog der antiken Terrakotten im Badischen Landesmuseum Karlsruhe, Göteborg*.

Schwenk 1985

C.J. Schwenk, *Athens in the Age of Alexander*, Chicago.

Seferiades 2000

M.L. Seferiades, “Spondylus Geaderopus: some observations on the earliest Europeanlong distance exchange system”, in: S. Hiller – V. Nikolov (eds), *Karanovo III. Beiträge zum Neolithikum in Südosteuropa*, Wien, 423-37.

SEG

Supplementum Epigraphicum Graecum, I (1923)- .

Segal 1990

C. Segal, “Dionysus and the Gold Tablets from Pelinna”, *GRBS* 31, 411-19.

Seipel 2006

W. Seipel (ed.), *Das Parherdenkmal von Ephesos, Akten des Kolloquiums*, Wien, 27.-28. April 2003, Milano, 71-87.

Shipley 2000

G. Shipley, *The Greek World after Alexander (323-30 BC)*, Oxford.

Sichtermann 1965

H. Sichtermann, *Die griechischen Vasen: Gestalt, Sinn und Kunstwerk*, Berlin.

Sideris 2000

A. Sideris, “Les tombes de Derveni: quelques remarques sur la toretique”, *RA*, 3-36.

Siebert 1978

G. Siebert, *Recherches sur les ateliers de bols à reliefs du Péloponèse à l'époque hellénistique*, Paris.

M. Siganidou 1989

M. Siganidou, "Pélikè Attique à figures rouges du type de Kertsch: Marriage sacré", in: Eros grec. Amour des Dieux et des Hommes, Catalogue Exposition, Galeries Nationales du Grand Palais, 6 novembre 1989-5 fevrier 1990, Athènes, 5 mars-5 mai 1990, Athènes, 106-8.

Simantoni-Bournia 2004

E. Simantoni-Bournia, *La céramique grecque à reliefs: ateliers insulaires du VIIIe au VIe siècle avant J.-C.*, Genève.

Simon 1985

E. Simon, "Zeus und Io auf einer Kalpis des Eucharidesmalers", *AA* 1985, 265-80.

Simon 1996

E. Simon, Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων (ελλ. μτφρ. Σ. Πινγιάτογλου), *Θεσσαλονίκη*.

Simon 1997

LIMC VIII, Zürich-Düsseldorf, s.v. 'Kybele', coll. 744-66 (E. Simon).

Sindos Catalogue

Aik. Despoini (ed.), *Sýndos. Catalogue for the exhibition at the Archaeological Museum of Thessaloniki*, Athens 1985 = Δεσποινή 1985 = *Sýndos* 1985 = *Kat. Σýndou* 1985.

Sinn 1979

V. Sinn, *Die Homerischen Becher*, Berlin.

Sismanidis 1998β

K. Sismanidis, *CVA Thessaloniki (Archaeological Museum 1)*, Athens.

Sismanidis 2008β

K. Sismanides, "Ancient Kalindoia", in: *Kαλίνδοια*, 31-7.

Sistikou 2010

E. Sistikou, "Reading the Authorial Strategies in the Derveni Papyrus", *Trends in Classics* 2, 18-30.

Skarlatidou 2002

E. Skarlatidou, "Una tomba arcaica in Macedonia. Nuovi dati per un riesame della cronologia della ceramica corinzia", *ASA* 80, 281-307.

Snodgrass 1994

A.M. Snodgrass, "The Euboeans in Macedonia", *AION ArchStAnt* 1 (N.S.), 87-93.

Sodini 1995α

J.-P. Sodini, "La ville de Thasos à l'époque protobyzantine: Les lacunes de la topographie", in: Διεθνές Συμπόσιο: «Βυζαντινή Μακεδονία 324-1430 μ.Χ.», *Θεσσαλονίκη*, 29-31 Οκτωβρίου 1992 (*Μακεδονική Βιβλιοθήκη της ΕΜΣ* 58), Θεσσαλονίκη, 279-24.

Sodini 1995β

J.-P. Sodini, "Habitat de l'antiquité tardive (1)", *Tópoi* 5/1, 151-218.

Sodini 1997

J.-P. Sodini, "Habitat de l'antiquité tardive (2)", *Tópoi* 7/2, 435-577.

Sokolovska 1994

V. Sokolovska, "Some Pottery Finds from Isar-Marvinci", στο: Γ' *ΕπΣΕΚ*, Αθήνα.

Sourvinou-Inwood 1975

C. Sourvinou-Inwood, "Who was the Teacher of the Pan-Painter?", *JHS* 95, 107-21.

Sourvinou-Inwood 1995

C. Sourvinou-Inwood, *Reading Greek Death to the End of the Classical Period*, Oxford.

Spieser 1974

J.-M. Spieser, "Note sur la chronologie des remparts de Thessalonique", *BCH* 98, 507-19.

Spieser 1984

J.-M. Spieser, *Thessalonique et ses monuments du IVe au VIe siècle. Contribution à l'étude d'une ville paléochrétienne (Bibliothèque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome 254)*, Paris.

Spiliopoulou-Donderer 2002

I. Spiliopoulou-Donderer, *Kaiserzeitliche Grabaltäre Niedermakedoniens*, Mannheim-Möhnesee.

Stanley 1990

Ph.V. Stanley, "The Value of Ergasteria in Attica: A Reexamination", *MBAH* 9, 1-13.

Stefanek 1990

P. Stefanek, "Die Leichenspiele für Patroklos auf einer protokorinthischen Vase von ca. 660 v. Chr.", *JÖAI* 60, 1-16.

Stefanidou-Tiveriou 2008

Th. Stefanidou-Tiveriou, "Tradition and romanization in the monumental landscape of Athens", in: Στ. Βλύζος (εκδ.), Η Αθήνα κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Πρόσφατες ανακαλύψεις, νέες έρευνες (*Mουσείο Μπενάκη, παρ. 4*), Αθήνα, 11-40.

Stefanidou-Tiveriou 2009α

Th. Stefanidou-Tiveriou, "Thasian marble: a connection between Thasos and Thessaloniki", in: Y. Maniatis (ed.), *ASMOΣIA VII. Actes du VIIe colloque international de l'ASMOΣIA*, Thasos 15-20 septembre 2003 (*BCH Suppl. 51*), Paris, 19-29.

Stefanidou-Tiveriou 2010

Th. Stefanidou-Tiveriou, "Social Status and Family Origin in the Sarcophagi of Thessalonike", in: L. Nasrallah – Ch. Bakirtzis – St.J. Friesen (eds), *From Roman to Early Christian Thessalonike: Studies in Religion and Archaeology (Harvard Theological Studies 64)*, Cambridge, Mass., 151-88.

Steimle 2008

Chr. Steimle, *Religion im römischen Thessaloniki. Sakraltopographie, Kult und Gesellschaft 168 v. Chr. – 324 n. Chr. (Studien und Texte zu Antike und Christentum 47)*, Tübingen.

Steinhart 1995

M. Steinhart, *Das Motiv des Auges in der griechischen Bildkunst*, Mainz a.Rh.

Stewart 1979

A. Stewart, *Attika. Studies in Athenian Sculpture of the Hellenistic Age*, London.

Sturgeon 1975

M.C. Sturgeon, "Greek Funerary Busts", *Archaeology* 28.1, 230-7.

Struck 1907

A. Struck, *Makedonische Fahrten I. Chalkidike*, Wien-Leipzig.

Suchodolski 1983

St. Suchodolski, "Numismatique et Archéologie. Les avantages de la coopération", *RN*, 7-14.

Syme 1958

R. Syme, "Imperator Caesar: A Study in Nomenclature", *Historia* 7, 172-88.

Szilágyi 1995

J. Szilágyi, "Aus dem Umkreis des Lydos", *Eirene* 31, 44-57.

Taeuber 2006

H. Taeuber, "Das 'Parthermonument' – historische Grundlage", in: Seipel 2006, 25-31.

Tafrali 1913

O. Tafrali, *Topographie de Thessalonique*, Paris.

Tanagra

Tanagra. Mythe et Archéologie. Catalogue d'exposition du Musée du Louvre, 15 septembre 2003-5 janvier 2004, Paris.

Tarn 1948

W.W. Tarn, *Alexander the Great*, Cambridge.

Tataki 1988

A. Tataki, *Ancient Beroea. Prosopography and Society (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 8)*, Athens.

Tataki 1998

A. Tataki, *Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 26)*, Athens.

Tefnin 1967

R. Tefnin, "La tête B. 161 du Musée de Mariemont. Un portrait d'Arsinoé II?", *AntCl* 36, 87-98.

Thasos

J. Grandjean – F. Salviat, *Guide de Thasos (Sites et Monuments 3)*, Paris.

Theodossiev 2000

N. Theodossiev, "The Dead with Golden Faces", *OxfJA* 19, 175-205.

Thermi

E. Skarlatidou, *Thermi. The ancient cemetery beneath the modern town*, Athens 2007 = Σκαρλατίδου 2007.

Tilley 1994

Ch. Tilley, *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*, Oxford-Providence.

Tiverios 1997

M. Tiverios, "Die von Xenophantos Athenaios signierte grosse Lekythos aus Pantikapaion: Alte Funde neu betrachtet", in: J.H. Oakley – W.D.E. Coulson – O. Palagia (eds), *Athenian Potters and Painters*, Oxford, 269-84.

Tiverios 1998

M.A. Tiverios, "The ancient settlement in the Anchialos-Sindos double trapeza. Seven years (1990-1996) of archaeological research", in: M. Bats – B. d' Agostino (eds), *EUBOICA. L'Eubea e la presenza euboica in Calcidica e in Occidente*, Napoli, 243-53.

Tiverios 2005

M. Tiverios, "Der Streit um das attische Land. Götter, Heroen und die historische Wirklichkeit", in: V.M. Strocka (ed.), *Meisterwerke. Internationales Symposium anlässlich des 150. Geburtstages von Adolf Furtwängler*. Freiburg im Breisgau 30. Juni- 3. Juli 2003, München, 299- 319.

Tiverios 2008

M. Tiverios, "Greek Colonisation of the Northern Aegean", in: G.R. Tsetskhladze (ed.), *Greek Colonisation. An Account of Greek Colonies and Other Settlements Overseas, II (Mnemosyne Suppl. 193)*, Leiden-Boston, 1-154.

Tiverios – Tsiafaki 2002

M. Tiverios – D. Tsiafaki (eds), *Color in Ancient Greece. The role of color in Ancient Greek Art and Architecture 700-31 B.C.*, Proceedings of the Conference held in Thessaloniki, 12th-16th April 2000, organised by the Paul Getty Museum and Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki.

Torelli 1999

M. Torelli, "Funera Tusca: Reality and Representation in Archaic Tarquinian Painting", in: B. Bergmann – Chr. Kontoleon (eds), *The Art of Ancient Spectacle*, New Haven-London, 147-61.

Torjussen 2008

S.S. Torjussen, “An Inscribed Gold Olive Leaf from Daphniotissa, Near Elis”, *ZPE* 166, 151-2.

Tosi 2003

G. Tosi, *Gli edifici per spettacoli nell’ Italia Romana*, Roma.

Touchais 1977

G. Touchais, “Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1976”, *BCH* 101, 513-666.

Touloumакos 1997

J. Touloumакos, “Historische Personenamen im Makedonien der römischen Kaiserzeit”, *ŽAnt* 47, 211-26.

Touratsoglou 1968

I. Touratsoglou, «Μια ‘Αρέθουσα’ και άλλα πήλινα ειδώλια απ’ τη Χαλκιδική στο Μουσείο Θεσσαλονίκης», *BCH* 92, 37-71.

Touratsoglou 1987

I. Touratsoglou, “Macedonia”, in: A.M. Burnett – M.H. Crawford (eds), *The Coinage of the Roman World in the Late Republic. Proceedings of a Colloquium Held at the British Museum (BAR-IS 326)*, Oxford, 53-78.

Touratsoglou 1998

I. Touratsoglou, “Dated gold: The evidence from Hellenistic Macedonia”, in: D. Williams (ed.), *The Art of Greek Goldsmith*, London, 30-8.

Touratsoglou 2000

I. Touratsoglou, “Numismatique et Archéologie”, in: B. Kluge – B. Weisser (eds), *XII. Internationaler Numismatischer Kongress, Berlin 1997, Akten I*, Berlin, 149-56.

Touratsoglou 2010

I. Touratsoglou, “Coin Production and Coin Circulation in the Roman Peloponnese”, in: A.D. Rizakis – Cl.E. Lepenioti (eds), *Roman Peloponnese III. Society, Economy and Culture: Continuity and Innovation (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 63)*, Athens, 235-52.

Toynbee 1962

J.M.C. Toynbee, *Art in Roman Britain*, London.

Tracy 1984

S.V. Tracy, “Greek Inscriptions in the Athenian Agora”, *AJA* 53, 369-77.

Trakosopoulou-Salakidou 2006-2007

E. Trakosopoulou-Salakidou, “Aspects of the Excavations at Acanthus: the Early Iron Age and the Early Archaic Period”, in: J.-P. Descoeuilles – St. Paspalas (eds), *Proceedings of the 25th Anniversary Symposium of the Australian Archaeological Institute at Athens, Athens 10-12 October 2005 (MediArch 19/20)*, 45-54.

Treister 2001

M.Y. Treister, *Hammering Techniques in Greek and Roman Jewellery and Toreutics*, Leiden-Boston-Köln.

Trinquier – Vendries 2009

J. Trinquier – Ch. Vendries (eds), *Chasses antiques. Pratiques et représentations dans le monde gréco-romain (IIIe s. av.-IVe apr. J.-C.)*, Actes du colloque international de Rennes (Université Rennes II, 20-21 septembre 2007), Rennes.

Troxell 1997

H.A. Troxell, *Studies in the Macedonian Coinage of Alexander the Great (The American Numismatic Society, Numismatic Studies 21)* New York.

Tsakalou-Tzanavari 2007

K. Tsakalou-Tzanavari, “Des nécropoles aux sanctuaires: Les Tanagréennes de la Grèce du Nord”, in: Jeammet 2007, 117-31.

Tsantsanoglou – Parássoglou 1987

K. Tsantsanoglou – G.M. Parássoglou, “Two Gold Lamellae from Thessaly,” *Hellenika* 38, 3-16.

Tscherikower 1927

V. Tscherikower, Die hellenistischen Städtegründungen von Alexander dem Grossen bis auf die Römerzeit (*Philologus Suppl.* XIX.1), Leipzig.

Tsigarida 1988

E.B. Tsigarida, Metal Wreaths in the Greek World (Diss. Oxford), Oxford.

Tsigarida 2006α

E.B. Tsigarida, “Gold Diadems from the Cemetery of Ancient Pydna”, in: G. Nicolini (ed), Les Ors des Mondes Grec et ‘Barbare’. Actes du colloque della Société française d’archéologie classique du 18 novembre 2000, Paris, 153-63.

Tsigarida 2006β

E.B. Tsigarida, “Couronnes, diadems, colliers et boucles d’Oreille de la Macédoine Centrale à l’époque de Philippe II et d’Alexandre le Grand”, in: G. Nicollini (ed.), *op.cit.*, 139-51.

Tsigarida 2010

E.B. Tsigarida, “A New Gold Myrtle Wreath from Central Macedonia in the Collection of the Archaeological Museum of Thessaloniki”, *BSA* 105, 305-15.

Tsimpidou-Avloniti 2006

M. Tsimpidou-Avloniti, “La tombe macédonienne d’Hagios Athanasios près de Thessalonique”, in: Guimier-Sorbets – Hatzopoulos – Morizot 2006, 321-31.

Tuck 2005

S.L. Tuck, “The Origins of Roman Imperial Hunting Imagery”, *G&R* 52, 221-45.

Tzifopoulos 2010α

Y.Z. Tzifopoulos, ‘Paradise Earned’: the Bacchic-Orphic Gold Lamellae of Crete (Center for Hellenic Studies, *Hellenic Series* 23), Washington, DC-Cambridge, Mass.

Tzifopoulos 2010β

Y.Z. Tzifopoulos, “The Derveni Papyrus (PDerveni) and the Bacchic-Orphic Epistomia”, *Trends in Classics* 2, 31-63.

Ulf 1996

C. Ulf, “Griechische Ethnogenese versus Wanderungen von Stämmen und Staatenstaaten”, in: C. Ulf (ed.), *Wege zur Genese griechischer Identität. Die Bedeutung der frügriechischen Zeit*, Berlin, 240-80.

Vallassiadis 2005

C. Vallassiadis “A contribution to Cassander’s bronze coinage”, in: C. Alfaro – C. Marcos – P. Otero (eds), *Actas del XIII Congreso internacional de numismática*, Madrid 2003, I, Madrid, 405-13.

Vallet – Villard 1964

G. Vallet – F. Villard, *Mégara Hyblaea*, II. La céramique archaïque (*Mélanges d’Archéologie et d’Histoire. Suppléments* I), Paris.

Velenis 1979

G. Velenis, “Architektonische Probleme des Galeriusbogen in Thessaloniki”, *AA* 1979, 249-63.

Velenis 1983

G. Velenis, “Nachträgliche Beobachtungen am Oberbau des Galeriusbogens in Thessaloniki”, *AA* 1983, 273-5.

Vermaseren 1989

M.J. Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA)* (*EPRO* 50.6), Leiden-New York-København-Köln.

Vickers 1972

M. Vickers, "The Hippodrome at Thessaloniki", *JRS* 62, 25-32.

Vickers 1973

M. Vickers, "Observations on the Octagon at Thessaloniki", *JRS* 63, 111-20.

Vickers 1978

M. Vickers, Greek Vases, Ashmolean Museum, Oxford.

Villard 1993

F. Villard, "La localisation des ateliers cycladiques de céramique géométrique et orientalisante", in: Dalongeville – Rougemont 1993, 143-60.

Villard L. 1997

LIMC VIII (Zürich-Düsseldorf), s.v. 'Tyche', coll. 115-25 (L. Villard).

Vitti 1996

M. Vitti, Η πολεοδομική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης από την ίδρυσή της ως τον Γαλέριο (βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας 160), Αθήνα.

Vlassopoulou 2007

C. Vlassopoulou, "Les figurines de l'Acropole d'Athènes", in: Jeammet 2007.

Vogeikoff-Brogan 2000

N. Vogeikoff-Brogan, "Late Hellenistic Pottery in Athens. A new Deposit and further thoughts on the association of pottery and social change", *Hesperia* 69, 293-333.

Vokotopoulou 1990

I. Vokotopoulou, "Polychrono: A New Archaeological Site in Chalkidike", in: J.-P. Descoeudres (ed.), EΥΜΟΥΣΙΑ. Ceramic and Iconographic Studies in Honour of Alexander Cambitoglou (*MeditArch Suppl.* 1), Sydney, 79-86.

Völker-Janssen 1992

W. Völker-Janssen, Kunst und Gesellschaft an den Höfen Alexanders d. Gr. und seiner Nachfolger, München.

Voutiras 1998

E. Voutiras, Διονυσοφῶντος γάμοι. Marital Life and Magic in Fourth Century Pella, Amsterdam.

Vouvalidis *et al.* 2005

K.G. Vouvalidis – G.E. Syrides – K.S. Albanakis, "Holocene morphology of the Thessaloniki Bay: Impact of Sea Level Rise", *Zeitschrift für Geomorphologie* 137 (Suppl.), 147-58.

Waage 1948

O. Waage, Hellenistic and Roman Tableware of North Syria, Princeton.

Wachter 1998

R. Wachter, "Griechisch χαῖρε: Vorgeschichte eines Grusswortes", *MH* 55, 65-75.

Waiblinger 1978

A. Waiblinger, "Communication. La ville grecque d'Eléonte en Chersonèse de Thrace et sa nécropole", *CRAI*, 843-57.

Waiblinger 1999

A. Waiblinger, "Céramiques de la nécropole d'Éléonte", in: M.Cr. Villanueva Puig *et al.* (eds), Céramique et peinture grecques. Modes d'emploi, Paris, 97-103.

Walbank 1940

F.W. Walbank, Philipp V of Macedon, Cambridge.

Walbank 1967

F.W. Walbank, A Historical Commentary on Polybius, II, Oxford.

Wolters 2008

R. Wolters, "Triumph und Beute in der römischen Republik", in: F. Burerer – H. Müller (eds), Kriegskosten und Kriegsfinanzierung in der Antike, Darmstadt, 228-45.

Walter-Karydi 1973

E. Walter-Karydi, Samische Gefäße des 6. Jahrhunderts v. Chr. (*Samos 6.1*), Bonn.

Webster 1964

T.B.L. Webster, Hellenistic poetry and art, London.

Weill 1959

N. Weill, "Un plat thasien à figures noires", *BCH* 83, 430-54.

Weitzmann 1947

K. Weitzmann, Illustrations in Roll and Codex: A Study of the Origin and Method of Text Illustration, Princeton.

Weitzmann 1959

K. Weitzmann, Ancient Book. Illumination (*Martin Classical Lectures 16*), Cambridge, Mass.-London.

Whitbread – Jones – Papadopoulos 1997

I.K. Whitbread – R.E. Jones – J.K. Papadopoulos, "The Early Iron Age Kiln at Torone, Greece: Geological Diversity and the Definition of Control Groups", in: A. Sinclair – E. Slater – J. Gowlett (eds), Archaeological Sciences 1995, Proceedings of a Conference on the Application of Scientific Techniques to the Study of Archaeology, Liverpool, July 1995, Oxford, 88-91.

Wiegand 1958

T. Wiegand, Didyma, II, Berlin.

Wiemer 2005

H.U. Wiemer, Alexander der Grosse, München.

Wiesner 1968

J. Wiesner, Fahren und Reiten, *Archeologia Homerica 1 F*, Göttingen.

Wilkinson 2006

T.J. Wilkinson, "Landscape Archaeology", in: J. Bintliff (ed.), A Companion to Archaeology, Malden-Oxford-Victoria, 334-56.

Williams – Ogden 1994

D. Williams – J. Ogden, Greek Gold. Jewellery of the Classical World, London.

Wilmott 2007

T. Wilmott (ed.), Roman Amphitheatres and Spectacula: a 21th-Century Perspective, Papers from an International Conference held at Chester, 16-18th February 2007 (*BAR-IS 1946*), Oxford.

Wilson – Donnan 1998

T.M. Wilson – H. Donnan, "Nation, State and Identity at International Frontiers", in: *eid.* (eds), Border Identities. Nation and State at International Frontiers, Cambridge, 1-30.

Winkes 1969

R. Winkes, Clipeata imago. Studien zu einer römischen Bildnisform (*Habelt's Dissertationdrucke. Reihe klassische Archäologie*, Heft 1), Bonn.

Winkes 1979

R. Winkes, "Pliny's Chapter on Roman Funeral Customs in the Light of *Clipeatae imagines*", *AJA* 83, 481-84.

Winter 1999

E. Winter, «Τα ίχνη των πόλεων της ανατολικής Χαλκιδικής», *AEMΘ* 13, 283-94.

Wuilleumier 1930

P. Wuilleumier, Le trésor de Tarente, Paris.

- Xydopoulos 2007
I. Xydopoulos, “The Concept and Representation of Northern Communities in Ancient Greek Historiography: The Case of Thucydides”, in: J. Pan-Montojo – F. Pedersen (eds), *Communities in European History: Representations, Jurisdictions, Conflicts*, Pisa, 1-22.
- Young 1937
G.M. Young, “Archaeology in Greece: Macedonia”, *JHS* 57, 133-4.
- Zahrnt 1971
M. Zahrnt, *Olynth und die Chalkidier*, München.
- Zahrnt 1984
M. Zahrnt, “Die Entwicklung des makedonischen Reiches bis zu den Persenkriegen”, *Chiron* 14, 325-68.
- Zanker 1975
P. Zanker, “Grabreliefs Römischer Freigelassener”, *JDI* 90, 267-315.
- Zanker 1993
P. Zanker, “The Hellenistic Grave Stelai from Smyrna: Identity and Self-image in the Polis”, in: A.W. Bulloch *et al.* (eds), *Images and Ideologies: Self-definition in the Hellenistic World*, California.
- Zanker 2006
P. Zanker, *O Αύγουστος καὶ η δύναμη των εικόνων (ελλ. μτφρ. M. Πεχλιβάνος)*, Αθήνα.
- Zaphiropoulou 1970
Ph. Zaphiropoulou, “Vases peints du Musée de Salonique”, *BCH* 94, 1970, 361-435.
- Zaphiropoulou 1999
Ph. Zaphiropoulou, “I due polyandria dell’ antica necropoli di Paros”, *A.I.O.N. N.S.* 6, 13-24.
- Zaphiropoulou 2000
Ph. Zaphiropoulou, “Paros archaïque et son rôle dans la colonisation du nord de la mer Egée”, in: A. Avram – M. Babes (eds), *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques: hommage à Petre Alexandrescu à son 70e anniversaire*, Bucarest, 130-3.
- Zaphiropoulou 2002
Ph. Zaphiropoulou, “Recent finds from Paros”, in: M. Stamatopoulou – M. Yeroulanou (eds), *Excavating Classical Culture: Recent Archaeological Discoveries in Greece (BAR-IS 1031)*, London-Oxford, 281-4.
- Zaphiropoulou 2003
Ph. Zaphiropoulou, La céramique ‘mélienne’ (*EADélos XLI*), Paris.
- Ziegenhaus – De Luca 1968
O. Ziegenhaus – G. De Luca, *Das Asklepieion (FPergr 11)*, Berlin.
- Zoumbaki 2005
S. Zoumbaki, Prosopographie der Eleer bis zum 1. Jh. V. Chr. (*ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 40), Athen.
- Zuntz 1971
G. Zuntz, *Persephone: Three Essays on Religion and Thought in Magna Graecia*, Oxford.

Κατάλογος Συγγραφέων / List of Contributors

Πολυξένη Αδάμ-Βελένη / Polyxeni Adam-Veleni

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης / Archaeological Museum of Thessaloniki
pveleni@culture.gr

Ιωάννης Ακαμάτης / Ioannis Akamatis

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
akamatis@hist.auth.gr

Βικτώρια Άλλαμανή-Σουρή / Victoria Allamani-Souri

ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 16th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
victoria@allamanis.gr

Χρήστος Γκατζόλης / Christos Gatzolis

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης / Archaeological Museum of Thessaloniki
chgatzoli@culture.gr

Αικατερίνη Δεσποίνη / Aikaterini Despini

gdespin@otenet.gr

Στυλιανή Δρούγου / Styliani Drougou

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
drougou@hist.auth.gr

Φλώρα Καραγιάννη / Flora Karagianni

Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων (EKBMM) / European Centre for Byzantine and Post-Byzantine Monuments (EKBMM)
karagianni@ekbmm.gr

Ευρυδίκη Κεφαλίδου / Eurydice Kefalidou

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης / Archaeological Museum of Thessaloniki
zografi@phl.noc.gr

Μαρία Λιλιμπάκη-Ακαμάτη / Maria Lilimbaki-Akamati

ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 17th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
izepka@culture.gr

Ελένη Μανακίδου / Eleni Manakidou

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
hmanak@hist.auth.gr

Βασιλική Μισαηλίδου-Δεσποτίδου / Vasiliki Misailidou-Despotidou

ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 16th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
vmisailidou@culture.gr

Παντελής Νίγδελης / Pantelis Nigdelis

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
pnigdeli@hist.auth.gr

Ιωάννης Ξυδόπουλος / Ioannis Xydopoulos

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
ixydopou@hist.auth.gr

Άννα Παναγιώτου-Τριανταφυλλοπούλου / Anna Panayotou-Triantaphyllopoulou

Πανεπιστήμιο Κύπρου / University of Cyprus
gppanay@ucy.ac.cy

Άννα Παντή / Anna Panti

Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Βόρειας Ελλάδας / Ephorate of Paleoanthropology-Speleology of Northern Greece
pantianna@yahoo.gr

Νεκτάριος Πουλακάκης / Nektarios Poulikakis

ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 17th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
polakn@gmail.com

Κωνσταντίνος Σισμανίδης / Konstantinos Sismanidis

ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 16th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
istepka@culture.gr

Μπάρυπαρα Σμιτ-Δούνα / Barbara Schmidt-Douna

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
douna@hit.auth.gr

Ευαγγελία Στεφανή / Evangelia Stefanī

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης / Archaeological Museum of Thessaloniki
stefmer@otenet.gr

Θεοδοσία Στεφανίδη-Τιβερίου / Theodosia Stefanidou-Tiveriou

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
valeria@hist.auth.gr

Κατερίνα Τζαναβάρη / Katerina Tzanavari

Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης / Archaeological Museum of Thessaloniki
katerina_tzanavari@yahoo.gr

Γιάννης Τζιφόπουλος / Yannis Z. Tzifopoulos

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
tzif@lit.auth.gr

Μιχάλης Τιβέριος / Michalis Tiverios

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης / Aristotle University of Thessaloniki
tiv@hist.auth.gr

Ιωάννης Τουράτσογλου / Ioannis Touratsoglou

Νομισματικό Μουσείο Αθηνών / Numismatic Museum of Athens
nm@culture.gr

Ελισάβετ Μπεττίνα Τσιγαρίδα / Elisavet Bettina Tsigarida

ΙΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 16th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
tsigarida@culture.gr

Μιλτιάδης Χατζόπουλος / Miltiades Hatzopoulos

Κεντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας / Center for the Greek and Roman Antiquity
mhatzop@eie.gr

Αναστασία Χρυσοστόμου / Anastasia Chrysostomou

ΙΖ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 17th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
izepka@culture.gr

Παύλος Χρυσοστόμου / Pavlos Chrysostomou

ΚΘ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων / 29th Ephorate of Pre-historical and Classical Antiquities
kthepek@culture.gr

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΘΡΕΠΤΗΡΙΑ. ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΚΑΙ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ Ι. ΑΝΤΩΝΙ-
ΑΔΗΣ – Θ. ΨΑΡΡΑΣ ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ ΤΟΥ 2012
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ «ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΠΘ»

THE WORK “THREPTERIA. STUDIES ON
ANCIENT MACEDONIA” WAS PROCESSED
AND PRINTED BY THE ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑ Ι.
ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ – Θ. ΨΑΡΡΑΣ IN OCTOBER
2012 ON BEHALF OF “AUTH EDITIONS”

ΑΠΕ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ISBN: 978-960-9717-03-8